

รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง ปัญหาของพืชสมุนไพร
โดย
คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
วุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๑
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

LIRIT

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

นายวิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์
ประธานคณะกรรมการ

นายบรรชา พงศ์อายุกุล
ประธานที่ปรึกษา
คณะกรรมการ

นายรุสดี บินหะยีสมะแอ
ประธานที่ปรึกษา
ด้านสหกรณ์

นายชรินทร์ หาญสืบสาย
ประธานที่ปรึกษา
ด้านเกษตร

นายวันชัย แสงสุขเอี่ยม
รองประธาน
คณะกรรมการ คนที่หนึ่ง

รศ. ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาต
รองประธาน
คณะกรรมการ คนที่สอง

พล.ต.ท. ยุทธนา ไทยภักดี
รองประธาน
คณะกรรมการ คนที่สาม

นางสมพร จุมนัน
รองประธาน
คณะกรรมการ คนที่สี่

นางสุอำภา คชไกร
โฆษกคณะกรรมการ

นางพรทิพย์ โล่ห์วีระ
จันทร์รัตนปริดา
โฆษกคณะกรรมการ

นางจิตรธนา ยิ่งทวีลาภา
เลขานุการคณะกรรมการ

นายศุภวัฒน์ เทียนดาง
รองเลขาธิการ
คณะกรรมการ

นายถนอม สงเสริม
กรรมการ

นางสาวศรีสกุล มั่นศิลป์
กรรมการ

นายจิเชียร คั่นอ่อง
กรรมการ

คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาพืชสมุนไพร

รศ. ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาต
ประธานคณะอนุกรรมการ

นางจิตรีณา ยิ่งทิวลาภา
รองประธาน
คณะอนุกรรมการ

ดร. ยุพิน ลาวัณย์ประเสริฐ
อนุกรรมการ

ภญ. มาลี บรรจบ
อนุกรรมการ

นางสาวแสงมณี ชิงดวง
อนุกรรมการ

ดร. อัญชลี จูทะพุทธิ
อนุกรรมการ

ภญ. ฉวีวรรณ ม่วงน้อย
อนุกรรมการ

รศ. ดร. นพภาค สุนทรเจริญนนท์
อนุกรรมการ

นายศักดิ์ศิลป์ โชติสกุล
อนุกรรมการและเลขานุการ

นางภัสรา ขวประติษฐ์
อนุกรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

LIIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

(สำเนา)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๑๕๓๓

ที่ สว(กมธ๑)๐๐๐๙/(ร.๒๑) วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๔

เรื่อง รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาของพืชสมุนไพร

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๘ (สมัยสามัญทั่วไป) วันศุกร์ที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ที่ประชุมได้มีมติตั้งคณะกรรมาธิการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๗๗ (๒) กำหนดให้คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา เป็นคณะกรรมาธิการสามัญประจำสภาคณะหนึ่ง มีอำนาจหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการ พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป และธุรกิจการเกษตร แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคทางการพัฒนาการเกษตร อาหาร การสหกรณ์ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกรรมาธิการฯ คณะนี้ ประกอบด้วย

๑. นายบรรชา พงศ์อายุกุล
๒. นายชรินทร์ หาญสืบสาย
๓. นายรุสดี บินหะยีสะมะแอ
๔. รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาติ
๕. พลตำรวจโท ยุทธนา ไทยภักดี
๖. นายภิญโญ สายนุ้ย
๗. นายวันชัย แสงสุขเอี่ยม
๘. รองศาสตราจารย์อัจฉรา เตชฤทธิพิทักษ์
๙. นางจิตรธนา ยิ่งทวีลาภา
๑๐. นางพรทิพย์ โล่ห์วีระ จันทร์รัตนปรีดา
๑๑. นายวิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์
๑๒. นายศุภวัฒน์ เทียนถาวร
๑๓. นางสมพร จูมัน
๑๔. นางสุอำภา คชไกร
๑๕. นางอรพินท์ มั่นศิลป์

- ประธานคณะกรรมาธิการ
รองประธานคณะกรรมาธิการ คนที่หนึ่ง
รองประธานคณะกรรมาธิการ คนที่สอง
รองประธานคณะกรรมาธิการ คนที่สาม
รองประธานคณะกรรมาธิการ คนที่สี่
โฆษกคณะกรรมาธิการ
ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการ
ที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการ
กรรมาธิการ
กรรมาธิการ
กรรมาธิการ
กรรมาธิการ
กรรมาธิการ
กรรมาธิการ
กรรมาธิการ
เลขานุการคณะกรรมาธิการ

อนึ่ง เมื่อวันอังคารที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ นายภิญโญ สายบุญ โฆษกคณะกรรมการ ได้ขอลาออกจากการเป็นกรรมการ ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา และเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ นางอรพินท์ มั่นศิลป์ ได้ขอลาออกจากการเป็นเลขานุการคณะกรรมการ ในคราวประชุม วุฒิสภา ครั้งที่ ๑๐ (สมัยสามัญทั่วไป) วันศุกร์ที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๕๒ ที่ประชุมได้มีมติตั้งนายถนอม ส่งเสริม เป็นกรรมการ ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา แทนตำแหน่งที่ว่าง และเมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๒ รองศาสตราจารย์อัจฉรา เตชฤทธิพิทักษ์ ได้ขอลาออกจากการเป็นกรรมการ ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ในคราวประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๖/๒๕๕๒ วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

๑. นางสาวสมพร จุมนัน	เป็นเลขานุการคณะกรรมการ
๒. นางสาวสุอำภา คชไกร	เป็นโฆษกคณะกรรมการ
๓. นางจิตร์ธนา ยิ่งทวีลาภา	เป็นรองโฆษกคณะกรรมการ

นอกจากนี้ เมื่อวันพุธที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๒ นางอรพินท์ มั่นศิลป์ ได้สิ้นสุดสมาชิกภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๖๓ วรรคสอง และเมื่อวันจันทร์ที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ คณะกรรมการฯ ได้มีการเลือกตำแหน่งต่างๆ ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ โฆษก และตำแหน่งอื่นๆ ใหม่ทั้งหมด เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่างๆ ได้ครบหนึ่งปีหกเดือน ตามข้อบังคับ การประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๘๕ วรรคสี่ ซึ่งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

๑. นายวิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายวันชัย แสงสุขเอี่ยม	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาต	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. พลตำรวจโท ยุทธนา ไทยภักดี	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๕. นางสาวสมพร จุมนัน	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่
๖. นายบรรชา พงศ์อายุกุล	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๗. นายชรินทร์ หาญสีบสาย	ประธานที่ปรึกษาด้านเกษตร
๘. นายรุสดี บินหะยีสะมะแอ	ประธานที่ปรึกษาด้านสหกรณ์
๙. นางสาวสุอำภา คชไกร	โฆษกคณะกรรมการ
๑๐. นางพรทิพย์ โล่ห์วีระ จันทร์รัตนปรีดา	โฆษกคณะกรรมการ
๑๑. นายถนอม ส่งเสริม	กรรมการ
๑๒. นายศุภวัฒน์ เทียนถาวร	รองเลขานุการคณะกรรมการ
๑๓. นางจิตร์ธนา ยิ่งทวีลาภา	เลขานุการคณะกรรมการ

และในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๕ (สมัยสามัญนิติบัญญัติ) วันจันทร์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ที่ประชุมได้มีมติตั้ง นายวิเชียร คันฉ่อง และนางสาวศรีสกุล มั่นศิลป์ เป็นกรรมการ ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา แทนตำแหน่งที่ว่าง

ทั้งนี้ ที่ประชุมยังได้ตั้ง รองศาสตราจารย์อัฉรา เตชอุทธิพิทักษ์ เป็นที่ปรึกษา คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ นางสาวศรีสกุล มั่นศิลป์ ได้ขอลาออกจาก การเป็นกรรมการฯ ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา และเมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหาครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้สิ้นสุดสมาชิกภาพลง ตามบทเฉพาะกาล มาตรา ๒๙๗ และมีกรรมการ ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ได้ขอลาออกจากความเป็นสมาชิกวุฒิสภา อันทำให้ในคราว ประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๖/๒๕๕๔ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ที่ประชุมได้มีการ เลือกตำแหน่งต่างๆ ใหม่ ซึ่งปัจจุบันคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

๑. นางสาวสมพร จุ่มมั่น	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายชรินทร์ หาญสืบสาย	รองประธานคณะกรรมการ
คนที่หนึ่ง
๓. นางสาวอำภา คชไกร	รองประธานคณะกรรมการ
คนที่สอง
๔. นายบรรชา พงศ์อายุกุล	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๕. นางพรทิพย์ โล่ห์วีระ จันทร์รัตนปรีดา	โฆษกคณะกรรมการ
๖. นายถนอม ส่งเสริม	กรรมการ
๗. นายวิเชียร คันฉ่อง	กรรมการ
๘. นายศุภวัฒน์ เทียนถาวร	รองเลขานุการคณะกรรมการ
๙. นางจิตรีธนา ยิ่งทวีลาภา	เลขานุการคณะกรรมการ

บัดนี้ คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาของพืชสมุนไพร และได้จัดทำรายงาน เสร็จเรียบร้อยแล้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดนำเสนอรายงานของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
ต่อที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อพิจารณาต่อไป ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๙๕

(ลงชื่อ) สมพร จุมนัน
(นางสมพร จุมนัน)
ประธานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

สำเนาถูกต้อง

(นางอุมาพร สายสุวรรณ)

ผู้อำนวยการกลุ่มงานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

สำนักกรรมการ ๑

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๑

กลุ่มงานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

โทร. ๐ ๒๘๓๑ ๙๑๕๐

โทรสาร ๐ ๒๘๓๑ ๙๑๕๑

โทร. ๐ ๒๘๓๑ ๕๘๘๕-๗ (ศูนย์ประสานงานข้อมูลด้านกรรมการ)

เว็บไซต์ <http://www.senate.go.th>

กรรณิกา พิมพ์
กนกพร,ธิดา,สมศักดิ์,ดารารัตน์,ณัฐณา ทาน

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

**รายงานการพิจารณาศึกษา
ของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา
เรื่อง ปัญหาของพืชสมุนไพร**

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๘ (สมัยสามัญทั่วไป) วันศุกร์ที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ที่ประชุมได้มีมติตั้งคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๗๗ นั้น คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา เป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภาคณะหนึ่ง มีอำนาจหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กิจการ พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป และธุรกิจการเกษตร แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคทางการเกษตร อาหาร การสหกรณ์ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคณะกรรมการฯ ได้พิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาของพืชสมุนไพร

บัดนี้ คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาศึกษาเรื่องดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานผลการพิจารณาศึกษาต่อวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๓๕ และข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๙๕ ดังนี้

๑. การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ

๑.๑ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาพืชสมุนไพร ประกอบด้วย

๑. รองศาสตราจารย์อัจฉรา เตชฤทธิพิทักษ์	เป็นประธานคณะอนุกรรมการ
๒. นางจิตรีธนา ยิ่งทวีลาภา	เป็นรองประธานคณะอนุกรรมการ
๓. นางสาวแสงมณี ชิงดวง	เป็นอนุกรรมการ
๔. นางอรสา ดิสถาพร	เป็นอนุกรรมการ
๕. นางมาลี บรรจบ	เป็นอนุกรรมการ
๖. ภญ. ดร. สุภาภรณ์ ปิติพร	เป็นอนุกรรมการ
๗. รองศาสตราจารย์สมภพ ประธานธรรารักษ์	เป็นอนุกรรมการ
๘. ดร. อัญชลี จูฑะพุทธิ	เป็นอนุกรรมการ
๙. ดร. ยุพิน ลาวันย์ประเสริฐ	เป็นอนุกรรมการ
๑๐. นายศักดิ์ศิลป์ โชติสกุล	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้ ให้มีที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการฯ ประกอบด้วย

๑. รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาต	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒. นายบรรชา พงศ์อายุกุล	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๓. นายชรินทร์ หาญสืบสาย	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๔. นายรุสดี บินหะยีสะมะแอ	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๕. พลตำรวจโท ยุทธนา ไทยภักดี	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๖. นายภิญโญ สายบุญ	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๗. นายวันชัย แสงสุขเอี่ยม	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

LIART

/๘. นายวิชาญ ...

๘. นายวิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๙. นายศุภวัฒน์ เทียนถาวร	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๐. นางสุอำภา คชไกร	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๑. นางอรพินท์ มั่นศิลป์	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๒. นางพรทิพย์ โสฬัทธิระ จันทรรัตนปวีตา	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๓. นางสมพร จูมื่น	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๔. นางสาวเมทนี สุกนธรักษ์	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๕. นายโฆสิต สุวินิจจิต	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๖. นางจรีภรณ์ บุญวงศ์วิโรจน์	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๗. ภญ. ปราณี ขวลิตรารัง	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๘. ศาสตราจารย์นันทวัน บุญยะประภัศร	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ

ต่อมารองศาสตราจารย์อัจฉรา เตชอุทธิพิทักษ์ ประธานคณะกรรมการฯ ได้ขอลาออกจากการเป็นกรรมการในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ในคราวประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๒๓/๒๕๕๒ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๒ จึงมีมติแต่งตั้งรองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาติ เป็นประธานคณะกรรมการฯ และแต่งตั้งรองศาสตราจารย์อัจฉรา เตชอุทธิพิทักษ์ เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการฯ

อนึ่ง เนื่องจากการปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการฯ ไม่แล้วเสร็จ ในคราวประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๓ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๓ จึงมีมติให้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาศึกษาพืชสมุนไพรขึ้นใหม่ ประกอบด้วย

๑. รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาติ	เป็นประธานคณะกรรมการ
๒. นางจิตรีธนา ยิ่งทวีลาภา	เป็นรองประธานคณะกรรมการ
๓. ดร. ยุพิน ลาวัณย์ประเสริฐ	เป็นอนุกรรมการ
๔. นางมาลี บรรจบ	เป็นอนุกรรมการ
๕. นางสาวแสงมณี ชิงดวง	เป็นอนุกรรมการ
๖. ดร. อัญชลี จูทะพุทธิ	เป็นอนุกรรมการ
๗. ภญ. ฉวีวรรณ ม่วงน้อย	เป็นอนุกรรมการ
๘. รศ. ดร. นพมาศ สุนทรเจริญนนท์	เป็นอนุกรรมการ
๙. นายศักดิ์ศิลป์ โชติสกุล	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๑๐. นางภัสรา ขวประติษฐ์	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ทั้งนี้ ให้มีที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการฯ ประกอบด้วย	
๑. นายวิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒. นายวันชัย แสงสุขเอี่ยม	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๓. พลตำรวจโท ยุทธนา ไทยภักดี	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

LI RT

/๕. นางสมพร ...

๔. นางสมพร จูม่น	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๕. นายบรรชา พงศ์อายุกุล	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๖. นายรุสดี บินหะยีสะมะแอ	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๗. นายชรินทร์ หาญสืบสาย	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๘. นางสาวอัมภา คชไกร	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๙. นางพรทิพย์ โล่ห์วีระ จันทร์รัตนปรีดา	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๐. นายศุภวัฒน์ เทียนถาวร	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๑. นายถนอม ส่งเสริม	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๒. นายวิเชียร คันฉ่อง	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๓. นางสาวศรีสกุล มั่นศิลป์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๔. รองศาสตราจารย์อัจฉรา เตชฤทธิพิทักษ์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๕. นางนิลวรรณ เพชรบูรณิน	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๖. ญ. ดร. สุภาภรณ์ ปิติพร	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๗. นางสาวเมทนี สுகนธรักษ์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๘. นายโฆสิต สุวินิจิต	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑๙. นางจรีภรณ์ บุญยวงศ์วิโรจน์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒๐. ญ. ปราณี ขวลิตร่าง	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒๑. ศาสตราจารย์นันทวัน บุญยะประกาศ	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒๒. นายทรงพล สมศรี	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒๓. นางอรสา ดิสถาพร	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒๔. แพทย์หญิง สุรณี จิวริยเวชช์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒๕. ศ.พญ. จุฬารักษ์ รุ่งพิสุทธิพงษ์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๒๖. รองศาสตราจารย์สมภพ ประธานธรรักษ์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

๑.๒ แต่งตั้งคณะทำงาน จำนวน ๔ คณะ ดังนี้

๑. คณะทำงานศึกษาปัญหาขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร ประกอบด้วย

๑.๑ นางจรีภรณ์ บุญยวงศ์วิโรจน์	เป็นประธานคณะทำงาน
๑.๒ นางมาลี บรรจบ	เป็นรองประธานคณะทำงาน
๑.๓ นางอรสา ดิสถาพร	เป็นคณะทำงาน
๑.๔ รองศาสตราจารย์สมภพ ประธานธรรักษ์	เป็นคณะทำงาน
๑.๕ ดร. อัญชลี จุฑะพุทธิ	เป็นคณะทำงาน
๑.๖ ดร. ยุพิน ลาวัณย์ประเสริฐ	เป็นคณะทำงาน
๑.๗ นางสาวแสงมณี ชิงดวง	เป็นคณะทำงาน

๗๒ คณะทำงาน ...

LIART

๒. คณะทำงานศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร ประกอบด้วย

๒.๑ ดร. ยุพิน ลาวัณย์ประเสริฐ	เป็นประธานคณะทำงาน
๒.๒ นางสาวแสงมณี ชิงดวง	เป็นรองประธานคณะทำงาน
๒.๓ ดร. อัญชลี จูฑะพุทธิ	เป็นคณะทำงาน
๒.๔ นางภัสรา ขวประดิษฐ์	เป็นคณะทำงาน
๒.๕ ภญ. ดร. สุภาภรณ์ ปิติพร	เป็นคณะทำงาน
๒.๖ นางสาวเรืองรอง บุญรัตพันธ์	เป็นคณะทำงาน
๒.๗ นางกัญจนา ตีวิเศษ	เป็นคณะทำงาน
๒.๘ นายวัฒนพงศ์ ลือชวงค์	เป็นเลขานุการคณะทำงาน
๒.๙ นางสาวดุลาถัย เสฐจินตนิน	เป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะทำงาน

๓. คณะทำงานศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบพืชสมุนไพร ประกอบด้วย

๓.๑ ดร.ทรงพล สมศรี	เป็นประธานคณะทำงาน
๓.๒ นางสาวแสงมณี ชิงดวง	เป็นรองประธานคณะทำงาน
๓.๓ นางอรสา ดิสถาพร	เป็นรองประธานคณะทำงาน
๓.๔ ดร.ประคองศิริ บุญคง	เป็นคณะทำงาน
๓.๕ นายบุญไชยสิทธิ์ อนันต์เดชะกุล	เป็นคณะทำงาน
๓.๖ ดร.อัญชลี จูฑะพุทธิ	เป็นคณะทำงาน
๓.๗ รศ.ดร.นพมาศ สุนทรเจริญนนท์	เป็นคณะทำงาน
๓.๘ ภก.สมนึก สุขัยธนาวนิช	เป็นคณะทำงาน
๓.๙ นางภัสรา ขวประดิษฐ์	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๐ นางสาวราชาวดี ศรีเทพ	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๑ นางกรรณา สมบัติมี	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๒ นายบัณฑิตร์ ศุภบัณฑิตย์กุล	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๓ นายสมยศ วัฒนเวช	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๔ นางมัลลิกา แสงเพชร	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๕ นางจิตาภา สุภาพล	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๖ นางวันดี ธนาเลิศวิสุทธิ์	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๗ น.สพ. ทรงพล ชีวะพัฒน์	เป็นคณะทำงาน
๓.๑๘ นางสุภาภรณ์ สาชาติ	เป็นคณะทำงานและเลขานุการ
๓.๑๙ นายสัจจะ ประสงค์ทรัพย์	เป็นคณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

๔. คณะทำงานศึกษาพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของพืชสมุนไพร ประกอบด้วย

๔.๑ รศ. นพมาศ สุนทรเจริญนนท์	เป็นประธานคณะทำงาน
๔.๒ ภญ. ดร. สุภาภรณ์ ปิติพร	เป็นคณะทำงาน
๔.๓ รศ.ดร. สมภพ ประธานธรรารักษ์	เป็นคณะทำงาน
๔.๔ เกสัชกรหญิง ฉวีวรรณ ม่วงน้อย	เป็นคณะทำงาน
๔.๕ นายฉันทันท์ อภิวันทนาพร	เป็นคณะทำงาน

๑.๓ ที่ประชุมคณะกรรมการฯ ได้มีมติแต่งตั้งนางอุมาพร สายสุวรรณ ผู้อำนวยการกลุ่มงาน คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ สำนักกรรมการ ๑ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา เป็นผู้ช่วยเลขานุการตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๘๕ วรรคสาม

๑.๔ หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องที่คณะกรรมการฯ ได้เชิญมาให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และแสดงความคิดเห็น ประกอบการพิจารณาศึกษาของคณะอนุกรรมการฯ คือ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กรมป่าไม้

๑. นายสุวัฒน์ คุ้มชม
๒. นายอรัญญ์ มากสมุข
๓. นายประเชิญ สร้อยทองคำ
๔. นายสุพล วิมโลภาส
๕. นางพรรณี เค้นรุ่งเรือง

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

๑. นายคมกริช เศรษฐบุบผา
๒. นายทวีโชค จำรัสฉาย

- ผู้อำนวยการกลุ่มนิติการ
เจ้าพนักงานป่าไม้ อาวุโส
นักวิชาการป่าไม้ ชำนาญการพิเศษ
เจ้าพนักงานป่าไม้ อาวุโส
นักวิทยาศาสตร์ ชำนาญการพิเศษ

- นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ
นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ

กระทรวงพาณิชย์

๑. นายศักดิ์ มั่นคงชัยพัฒน์
๒. นายพีรเชษฐ์ คงรินทร์

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า

๑. นางสาวม่องพรรณ เจียรวิริยะพันธ์
๒. นายปรีชา หาญธงทัสน์

- นักวิชาการพาณิชย์ ชำนาญการพิเศษ
นิติกร ชำนาญการ

- รองอธิบดีกรมพัฒนาธุรกิจการค้า
ผู้อำนวยการสำนักบริหารการประกอบ
ธุรกิจของคนต่างด้าว

กระทรวงแรงงาน

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

๑. นางสาวชนิการ์ วัชรโยธิน
๒. นางสาวปราณี แก้วเจริญ
๓. นางสาวพัชราภรณ์ ยศปัญญา

- ผู้อำนวยการกลุ่มงานกำหนด
มาตรฐานฝีมือแรงงาน
นักวิชาการพัฒนาฝีมือแรงงาน
นิติกรชำนาญการ

/กระทรวงสาธารณสุข ...

LIART

กระทรวงสาธารณสุข

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑. นางกัญญา ตีวีเศษ	ผู้อำนวยการสำนักคุ้มครองภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
๒. นางสาวอุษา เกี้ยวสุวรรณ	นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ
๓. นายกฤตธัช โชติตระกูล	หัวหน้ากลุ่มงานสนับสนุนการคุ้มครอง
ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
๔. นายบันเทิง บุญประเสริฐ	หัวหน้ากลุ่มงานนิติการ
๕. นางสาวอมรรัตน์ ชมเชย	นิติกร

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

๑. นายแพทย์ภัทรพล จึงสมเจตไพศาล	ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมธุรกิจ
บริการสุขภาพ
๒. นายชาติรี พันโย	นิติกรชำนาญการ
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา	
๑. นายวัฒนา อัครเอกฉายาลิน	ผู้อำนวยการสำนักควบคุมเครื่องสำอาง
และวัตถุอันตราย
๒. นายวินิต อัครกิจวีรี	ผู้อำนวยการกองควบคุมยา

กระทรวงศึกษาธิการ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- รศ.ดร. ชยันต์ พิเชียรสุนทร อาจารย์	ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์
และเภสัชวินิจฉัย
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น |
|--------------------------------------|---|

มหาวิทยาลัยบูรพา

๑. ศาสตราจารย์นายแพทย์ศาสตร์ เสาวคนธ์	คณบดีคณะกรรมการแพทย์แผนไทย
อภัยภูเบศร มหาวิทยาลัยบูรพา
๒. นางสาวกาญจนา บัวดอก	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยรังสิต

๑. นายมานพ แก้วกล้า	อาจารย์ประจำคณะกรรมการแพทย์ฯ
๒. นายวัฒนา ชยธวัช	อาจารย์ประจำคณะกรรมการแพทย์ฯ
- มหาวิทยาลัยมหิดล**
- ผศ. นายแพทย์เอื้อพงศ์ จตุรธำรง	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านการศึกษา
คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล |
|----------------------------------|---|

สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

๑. นายนาคาญ์ ทิวชาวัฒน์	นายกสมาคมอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย
๒. นายชวน ธรรมสุริยะ	ประธานกลุ่มสมุนไพร
/สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร ...

สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร

- นายวิวัฒน์ ชัยวัฒน์เมธิน

นายกสมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร

สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคไทย

- นายประสพสุข ภูซงค์เจริญ

นายกสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคไทย

สมาพันธ์สปาไทย

๑. นายอภิชัย เจียรอดิศักดิ์

ประธานสมาพันธ์สปาไทย

๒. นายไพศาล เวชพงศา

๑.๕ พิจารณาศึกษาข้อมูลและข้อเท็จจริงจากการสัมมนาเพื่อศึกษาและรับฟังความคิดเห็น เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร และแนวทางแก้ไข ในวันศุกร์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุมคณะกรรมการ หมายเลข ๓๐๖ - ๓๐๘ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๒

๑.๖ พิจารณาศึกษาข้อมูลและข้อเท็จจริงจากการเดินทางไปศึกษาดูงาน ดังนี้

๑) ศึกษาดูงานด้านการเกษตร ในวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๒ ณ จังหวัดปราจีนบุรี

๒) ศึกษาดูงานด้านพืชสมุนไพร ในวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓ ณ จังหวัดราชบุรี

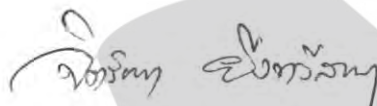
๓) ศึกษาดูงานด้านพืชสมุนไพร ในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ จังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรี

๑.๗ ในการดำเนินการพิจารณาศึกษาของคณะอนุกรรมการฯ นอกจากการศึกษาดูงาน การจัดสัมมนา และร่วมประชุมแล้ว คณะอนุกรรมการฯ ยังได้ศึกษาจากเอกสารและวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

๒. ผลการศึกษา

คณะกรรมการฯ ขอเสนอรายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาของพืชสมุนไพร โดยคณะกรรมการฯ ได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาพืชสมุนไพร ในคณะกรรมการการเกษตร และสหกรณ์ วุฒิสภา ดำเนินการศึกษาในรายละเอียดของรายงานดังกล่าว

ในการจัดทำรายงาน คณะกรรมการฯ ได้พิจารณารายงานของคณะอนุกรรมการฯ ด้วยความละเอียดรอบคอบแล้ว และได้มีมติให้ความเห็นชอบกับรายงานดังกล่าว โดยถือเป็นรายงานการพิจารณา ศึกษาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ เพื่อให้วุฒิสภาโปรดพิจารณา หากวุฒิสภาให้ความเห็นชอบด้วย กับรายงานการพิจารณาศึกษาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ โปรดแจ้งไปยังคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาตามแต่จะเห็นสมควร ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและการพัฒนาประเทศต่อไป

(นางจิตร์ธนา ยิ่งทวีลาภา)

เลขาธิการคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

LIRT

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
บทนำ	๑
บทที่ ๑ แนวทางการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบพืชสมุนไพร	๒
๑.๑ สถานการณ์การผลิตพืชสมุนไพร	๒
๑.๒ สถานการณ์การตลาดพืชสมุนไพร	๗
๑.๓ ปัญหา อุปสรรค ข้อคิดเห็นด้านวัตถุดิบพืชสมุนไพร	๑๑
๑.๔ ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบพืชสมุนไพร	๑๒
บทที่ ๒ ปัญหาขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร	๑๕
๒.๑ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร	๑๕
๒.๒ ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข	๓๑
บทที่ ๓ การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร	๓๓
๓.๑ การวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๓๓
๓.๒ การพัฒนากฎหมายฉบับใหม่เพื่อกำกับดูแลผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรโดยเฉพาะ	๓๔
๓.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อคิดเห็นด้านการพัฒนาพืชสมุนไพร	๓๔
๓.๔ ข้อเสนอด้านการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพืชสมุนไพร	๓๖
บทที่ ๔ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของพืชสมุนไพร	๓๙
๔.๑ ภาพรวมของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยในปัจจุบัน	๓๙
๔.๒ ความเร่งด่วนในการปรับตัวของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยกับผลกระทบข้อตกลง AFTA	๔๐
๔.๓ ข้อเสนอแนะ	๕๐
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๕๓
๕.๑ สรุป	๕๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๕๕
บรรณานุกรม	๕๖
ภาคผนวก ๑ ต้นทุนการผลิตขมิ้นชัน ปี พ.ศ. ๒๕๔๘	๖๐
ภาคผนวก ๒ ต้นทุนการผลิตกระเจี๊ยบแดง ปี พ.ศ. ๒๕๕๐	๖๑
ภาคผนวก ๓ รายชื่อพืชสมุนไพรที่มีการใช้มากในปัจจุบัน จำนวน ๑๐๐ ชนิด	๖๒
ภาคผนวก ๔ การศึกษาดูงานพืชสมุนไพร วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓ ณ จังหวัดราชบุรี	๖๓
ภาคผนวก ๕ การศึกษาดูงานพืชสมุนไพร วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ จังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรี	๖๔
ภาคผนวก ๖ สรุปผลการสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็น เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคขององค์กร และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข	๖๕

LIART

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑ จำนวนครัวเรือน เนื้อที่ปลูก และเนื้อที่เก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร (ที่มีเนื้อที่ปลูกมากกว่า ๑,๐๐๐ ไร่) ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	๔
ตารางที่ ๒ แหล่งผลิตสำคัญของพืชสมุนไพรบางชนิด	๔
ตารางที่ ๓ วิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (สมุนไพร) จำแนกตามรายสินค้า	๕
ตารางที่ ๔ การส่งออกสมุนไพรและเครื่องเทศของไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๕๐	๙
ตารางที่ ๕ การนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศของไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๕๐	๑๐
ตารางที่ ๖ รายชื่อพืชสมุนไพรนำเข้าบางชนิดและแหล่งนำเข้าสำคัญ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐	๑๑
ตารางที่ ๗ การแบ่งกฎหมายตามระดับความสำคัญต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร	๓๓

บทสรุปผู้บริหาร

ประเทศไทยมีสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพร วัตถุดิบพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ในทางการแพทย์และธุรกิจผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่างๆ ยังคงได้มาจากธรรมชาติ เป็นส่วนใหญ่ การผลิตพืชสมุนไพรเป็นการค้าที่มีแหล่งผลิตกระจุกกระจายทั่วประเทศ เกษตรกรผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ปลูกพืชสมุนไพรเป็นพืชรอง กรมส่งเสริมการเกษตร รายงานว่า ในปี ๒๕๕๓ มีชนิดพืชสมุนไพรที่เกษตรกรปลูกเป็นการค้ารวม ๕๓ ชนิด เนื้อที่ปลูกพืชสมุนไพร รวม ๔๗,๘๙๐ ไร่ มีจำนวนครัวเรือนที่ปลูกพืชสมุนไพร ๑๑,๑๙๒ ครัวเรือน ด้านการตลาด ประเทศไทยมีการส่งออกพืชสมุนไพร และเครื่องเทศไปต่างประเทศทั้งในรูปวัตถุดิบแห้ง ผง สารสกัดหยาบ และผลิตภัณฑ์ปริมาณและมูลค่าส่งออกสมุนไพรและเครื่องเทศของไทยเฉลี่ยประมาณ ๖๐,๐๐๐ ตัน มูลค่า ๓,๐๐๐ ล้านบาท โดยในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา (๒๕๔๑ - ๒๕๕๐) ปริมาณและมูลค่าการส่งออกสมุนไพรและเครื่องเทศ มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๘.๑๑ และ ๔.๒๘ ต่อปี โดยเพิ่มขึ้นจาก ๕๐,๗๒๒ ตัน มูลค่า ๒,๒๘๖ ล้านบาท ในปี ๒๕๔๑ เป็น ๙๐,๒๗๘ ตัน มูลค่า ๓,๑๖๐ ล้านบาท ในปี ๒๕๕๐ ชนิดสมุนไพรที่ส่งออก ได้แก่ ขมิ้นชัน รากชะเอม ชิง หมากสดและหมากแห้ง พริกไทย ฯลฯ นอกจากนี้การส่งออกผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังแฝงอยู่ในสินค้าอีกหลายประเภทที่ไม่ได้นำมารวมมูลค่า เช่น สินค้าเครื่องสำอาง เครื่องดื่ม เครื่องปรุงรส อาหาร ธุรกิจภัตตาคาร/ร้านอาหาร การนวดและสปา เป็นต้น ขณะเดียวกันประเทศไทยมีความต้องการนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศจากต่างประเทศ มาใช้เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศของไทย เฉลี่ยปีละประมาณ ๕๐,๐๐๐ ตัน มูลค่า ๓,๐๐๐ ล้านบาท โดยในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมา (๒๕๔๑ - ๒๕๕๐) ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศ มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๒๐.๑๕ และ ๑๐.๐๒ ต่อปี โดยเพิ่มขึ้นจาก ๑๖,๘๙๒ ตัน มูลค่า ๑,๘๙๒ ล้านบาท ในปี ๒๕๔๑ เป็น ๘๒,๓๖๖ ตัน มูลค่า ๔,๒๙๘ ล้านบาท ในปี ๒๕๕๐ วัตถุดิบพืชสมุนไพรยังคงเป็นปัญหาหลักประการหนึ่งในภาพรวมของการพัฒนาสมุนไพรของประเทศ ภาคการผลิตวัตถุดิบไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการได้ทั้ง ชนิด ปริมาณ และคุณภาพ ขณะเดียวกันเกษตรกรผู้ผลิตก็ประสบปัญหาระบบตลาดไม่เอื้ออำนวยเนื่องจากขาดการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการที่ใช้ผลผลิตโดยตรง ส่งผลต่อคุณภาพวัตถุดิบ ผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับ ประสิทธิภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค

แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ระดับนโยบายด้านการเกษตรต้องให้ความสำคัญกับพืชสมุนไพรไม่น้อยกว่าพืชเศรษฐกิจ สร้างวงจรความร่วมมือระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชนในการผลิตพืชสมุนไพรเพื่ออุตสาหกรรมในระบบตลาดข้อตกลง เร่งรัดให้เกิดการจัดทำมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) รายพืชสมุนไพรหลักที่มีการศึกษาการเพาะปลูก มีพันธุ์และเทคโนโลยีการผลิต เร่งรัดศึกษาวิจัย และสร้างแหล่งผลิตวัตถุดิบสมุนไพรอินทรีย์ และวิจัยเพื่อกำหนดเขตการผลิตที่เหมาะสมสำหรับพืชสมุนไพรเศรษฐกิจ ถ่ายทอดความรู้ สนับสนุนให้ผู้ปลูกสมุนไพรได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสม หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

การพัฒนาสมุนไพร มีองค์การภาครัฐที่มีภารกิจและบทบาทเกี่ยวข้องถึง ๖ กระทรวง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกระทรวงอุตสาหกรรม นอกจากนี้มีองค์กรเอกชนที่สำคัญได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมสปาไทย สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทย เป็นต้น จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ

พืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านการวิจัย คือ ทิศทางการวิจัยมีเป้าหมายไม่ชัดเจน การขาดการเชื่อมโยงในระดับนโยบาย การขาดการประสานหน่วยงานให้ทุน ปัญหาการจดสิทธิบัตรและการขึ้นทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์ ด้านผู้ประกอบการเห็นว่าองค์กรกำกับดูแลผลิตภัณฑ์สมุนไพรภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด และกฎระเบียบเพื่อให้เกิดการพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้อย่างสมดุลระหว่างการควบคุมและการส่งเสริม โดยสรุปผลการสัมมนาครั้งนี้ เห็นพ้องต้องกันว่าควรผลักดันสมุนไพรให้เป็นวาระแห่งชาติ และมี Road Map ที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม มีการกำหนดยุทธศาสตร์ กำหนดเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบและรัฐบาลต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในด้านงบประมาณ มีแผนงาน กรอบเวลา และการติดตามผลที่ชัดเจน จัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดูแลการวิจัยสมุนไพรและทุนวิจัยในภาพรวมของทั้งประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน มุ่งแก้ไขปัญหาของภาคอุตสาหกรรมสมุนไพร และให้มีการประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ

ในด้านการวิเคราะห์กฎหมายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร พิจารณาจากสาระของกฎหมายที่มีขอบเขตครอบคลุมการผลิต การจำหน่าย การใช้ และการพัฒนาพืชสมุนไพร เพื่อการค้า โดยพบว่ากฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรมีจำนวน ๑๐ ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๕๔๒ กฎหมายเหล่านี้มีทั้งกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการกำกับดูแลผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสมประโยชน์ และกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการคุ้มครอง ส่งเสริมการศึกษาอบรม ศึกษาวิจัย และพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และการคุ้มครองพันธุ์พืชสมุนไพร ดังนั้น กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน จึงครอบคลุมวงจรการพัฒนาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพร และที่สำคัญเป็นกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องพัฒนาเป็นกฎหมายใหม่เพื่อใช้ในการกำกับดูแลผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรโดยเฉพาะตามที่องค์กรในภาคเอกชนพยายามผลักดัน แต่ควรแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายเฉพาะของแต่ละผลิตภัณฑ์ให้เอื้อต่อการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรให้มากยิ่งขึ้น

สำหรับการพัฒนาการตลาดและผลิตภัณฑ์สมุนไพร ประเด็นความเร่งด่วนของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย คือ การปรับตัวจากผลกระทบการเปิดเสรีทางการค้า AFTA ที่คาดว่าจะทำให้อุตสาหกรรมสมุนไพรได้รับผลกระทบเชิงสูญเสียจากการนำเข้าและเสียโอกาสในการรุกตลาดอาเซียน ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมสมุนไพรไทยทั้ง ๘ สาขา ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่อุตสาหกรรมต้นน้ำจนถึงอุตสาหกรรมปลายน้ำ ได้แก่ สาขาผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบ สาขาสารสกัดสมุนไพร สาขายาจากสมุนไพร สาขาอาหารและผลิตภัณฑ์อาหารเสริมจากสมุนไพร สาขาเครื่องสำอางสมุนไพร สาขาสุนัขสมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ สาขาสุนัขสมุนไพรเพื่อการเกษตร และสาขาผลิตภัณฑ์สปาและอุปกรณ์สมุนไพรเพื่อการแพทย์ทางเลือก

- สาขาผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบ จะต้องเผชิญกับการแข่งขันที่สูงขึ้นจากผู้ผลิตวัตถุดิบจากนอกประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มอาเซียนที่ยังมีสภาพพื้นที่ป่าสมบูรณ์ เช่น ลาว พม่า อินโดนีเซีย เป็นต้น
- สาขาสารสกัดสมุนไพร เป็นทั้งโอกาสที่จะสามารถขยายตลาดการค้าจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีมากในประเทศ ขณะเดียวกันก็เผชิญกับอุปสรรคจากคู่แข่งที่มีเทคโนโลยีการผลิตสูง เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ มาเลเซีย เป็นต้น

- สาขาจากสมุนไพร สาขาสมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ และสาขาสมุนไพรเพื่อการเกษตรนั้น มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งทั้งด้านคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคหรือกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย โดยควรมุ่งเน้นการเติบโตจากอุปสงค์ในประเทศเป็นหลักในระยะแรก
- สาขาที่มีศักยภาพในการส่งออกสู่ตลาดอาเซียนสูง คือ เครื่องสำอางสมุนไพร ผลิตภัณฑ์สปา และผลิตภัณฑ์เสริมอาหารจากสมุนไพร ซึ่งเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์ไทยที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศเป็นอย่างดี

แนวทางในการส่งเสริมอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยเพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า ขณะเดียวกันก็สร้างโอกาสการแข่งขันเชิงรุกภายใต้เขตการค้าเสรี AFTA โดยกำหนดตำแหน่งการแข่งขันและตลาดเป้าหมายของแต่ละสาขาสมุนไพรทั้ง ๘ สาขา สำหรับแผนงานระยะ ๕ ปีแรกนี้ ภายใต้สโลแกน

“๓ รุกสู่ตลาดส่งออก ๔ มุ่งสร้างความเข้มแข็งในประเทศ อีก ๑ นั้นคือ หัวใจเร่งพัฒนามาตรฐาน”

- ๓ รุกสู่ตลาดส่งออก ได้แก่ สาขาผู้ผลิตเครื่องสำอางสมุนไพร สาขาผลิตภัณฑ์สปา และสาขาอาหารและอาหารเสริมจากสมุนไพร ซึ่งเป็นสาขาที่มีศักยภาพค่อนข้างสูง ผู้ประกอบการมีความเข้มแข็งพอสมควร และผลิตภัณฑ์ได้รับการยอมรับจากตลาดต่างประเทศ
- ๔ มุ่งสร้างความเข้มแข็งในประเทศ ได้แก่ สาขาสารสกัดสมุนไพร สาขาจากสมุนไพร สาขาสมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ และสาขาสมุนไพรเพื่อการเกษตร เพราะในสาขาเหล่านี้ ยังต้องปรับตัวด้านคุณภาพและมาตรฐาน และเพิ่มอุปสงค์ภายในประเทศให้มากขึ้น บางสาขายังมีส่วนช่วยเหลืออุตสาหกรรมอื่นภายในประเทศได้เป็นอย่างดี
- ๑ เร่งพัฒนามาตรฐาน ได้แก่ สาขาผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบ เพราะวัตถุดิบและกระบวนการก่อนการแปรรูป เช่น การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา คลังสินค้า และการขนส่ง ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตลอดทั้งห่วงโซ่ หากมีการรักษามาตรฐานที่ดีโดยตลอดแล้ว ย่อมเป็นเครื่องรับรองมาตรฐานขั้นต้นให้แก่ผลิตภัณฑ์กลางน้ำและปลายน้ำได้

และในด้านผู้ประกอบการต้องปรับปรุงกระบวนการผลิตเข้าสู่มาตรฐาน โดยจัดทำองค์ความรู้ด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิตยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของพืชสมุนไพรมีข้อคิดเห็น คือ รัฐจำเป็นต้องเพิ่มบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุก การบริหารจัดการให้ “อุตสาหกรรมสมุนไพรเป็นวาระแห่งชาติ” จัดตั้งหน่วยงานหรือกองทุนขึ้นใหม่แทนการเพิ่มเสริมภารกิจในหน่วยงานเดิม (ได้แก่ หน่วยงานรัฐ สถาบันอิสระ และสถาบันการศึกษาที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัว) เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ หน่วยงานหรือกองทุนดังกล่าวนี้จะต้องมีอิสระในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนา อุตสาหกรรมสมุนไพร มีแนวทางการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัวในการดำเนินกลยุทธ์ต่างๆ ที่เหมาะสมแก่เวลา สถานการณ์ทางการค้าและการแข่งขันโลกที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว การขับเคลื่อนที่สำคัญยังคงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับงานบูรณาการร่วมกับหน่วยงานเดิมที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการพัฒนาและส่งเสริม อุตสาหกรรมสมุนไพรมาก่อน ประเด็นผลักดันเร่งด่วน ได้แก่ การเร่งผลักดันนโยบายการใช้ยาสมุนไพรไทย ในโรงพยาบาลรัฐอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ การพัฒนาขีดความสามารถการแข่งขันภาคอุตสาหกรรม ด้วยการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการผลิต และมาตรฐานบุคลากรภายในอุตสาหกรรม การสร้างความเชื่อมั่นและเชื่อถือแก่บุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐ สนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงงานผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลางแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการที่ยังไม่มีความพร้อมด้านการลงทุนให้สามารถยกระดับ

กระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐานสากล รวมทั้งการสนับสนุนการจัดตั้งห้องปฏิบัติการที่ได้มาตรฐานสากลตามภูมิภาคต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

๑) เร่งการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ ซึ่งอยู่ในการดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อให้มีผลบังคับใช้โดยเร็ว เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว มีการกำหนดเนื้อหาใหม่ที่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรให้สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ประเทศได้อย่างมาก ควบคู่ไปกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ โดยลดข้อจำกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมกำกับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรลง เช่น การกำหนดให้มีคณะกรรมการยาแผนไทยเป็นการเฉพาะ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านยาแผนไทยและยาสมุนไพรแยกออกจากคณะกรรมการยาแผนปัจจุบัน ทำให้สามารถกำหนดระเบียบ หลักเกณฑ์ และข้อปฏิบัติด้านการควบคุมกำกับผลิตภัณฑ์ยาแผนไทยและยาสมุนไพรได้อย่างสอดคล้องกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย รวมถึงสนับสนุนการคุ้มครอง และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยด้วยการกำหนดให้แจ้งสิทธิบัตรและภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ส่งเสริมการพัฒนา ยาแผนไทยและยาจากสมุนไพรให้มีรูปแบบผลิตภัณฑ์และการแสดงสรรพคุณได้สอดคล้องกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย และส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจัดแจ้งเภสัชสมุนไพรและกำกับการผลิต นำเข้า และขายยาจากสมุนไพรให้เกิดความครอบคลุมในการคุ้มครองผู้บริโภคยิ่งขึ้น

๒) เร่งสร้างวงจรร่วมมือในการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรจากต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชนในการผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพรเพื่ออุตสาหกรรมในระบบตลาดข้อตกลง พร้อมเร่งพัฒนาความรู้และความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร ถ่ายทอดความรู้ สนับสนุนให้ผู้ปลูกสมุนไพรได้รับการรับรองมาตรฐานแปลง จีเอพี หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

๓) ผลักดันให้เกิดการใช้สมุนไพรเป็นทางเลือกหนึ่งของประชาชน ในการดูแลสุขภาพร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยกำหนดทิศทางของสถาบันอุดมศึกษาในการเพิ่มองค์ความรู้ให้กับนักศึกษาแพทย์ในการใช้พืชสมุนไพรในหลักสูตรแพทยศาสตร์ รวมทั้งอบรมแพทย์แผนปัจจุบันที่สำเร็จหลักสูตรการศึกษาแล้ว ให้มีความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรโดยเฉพาะยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ

๔) ส่งเสริม และอนุรักษ์การเพาะปลูกพืชสมุนไพรตามมาตรฐานการเพาะปลูกที่ดีในชุมชน

๕) จัดทำรายชื่อสมุนไพรที่อนุญาตให้ใช้เป็นอาหารเสริม ควรมีการศึกษา วิจัยและพัฒนา เพื่อรองรับการประกาศรายชื่อสมุนไพรดังกล่าวเพิ่มขึ้น

๖) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการสร้าง และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างถูกต้อง

๗) เสนอให้เป็น “วาระแห่งชาติด้านสมุนไพร” ที่กำหนดองค์กรผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน และสามารถดำเนินงานได้อย่างครบวงจรและต่อเนื่อง นโยบายด้านสมุนไพรของประเทศต้องเป็นรูปธรรม มีการกำหนดยุทธศาสตร์ กำหนดเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบ และรัฐบาลต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในด้านงบประมาณ มีแผนการ กรอบเวลา และการติดตามผล

LIART

บทนำ

สมุนไพรไทยเป็นภูมิปัญญาของคนไทยมาช้านาน การแพทย์แผนโบราณ ตำรับยาไทย และสมุนไพรไทยมีส่วนในการดูแลสุขภาพและเป็นวิถีของคนไทยมาตราบเท่าทุกวันนี้ แม้การแพทย์สมัยใหม่จะเข้ามามีบทบาทครอบคลุมสังคมไทยทุกระดับ แต่ปัจจุบันมีกระแสความต้องการสารธรรมชาติเข้ามาทดแทนการใช้สารเคมีในชีวิตประจำวันจำนวนมาก โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาแล้ว จากข้อมูลปี พ.ศ. ๒๕๕๐ องค์การอนามัยโลกประมาณการว่า ตลาดยาสมุนไพรของโลกมีมูลค่าปีละ กว่า ๖ หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ และในรอบ ๒๐ ปีข้างหน้า โลกจะมีความต้องการสมุนไพรเป็นส่วนประกอบของยา อาหารเสริมและผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ต่อปี

การพัฒนาสมุนไพรไทยเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศ ผนวกกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเป็นหลักสำคัญ พืชสมุนไพรไทยจึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้จากสิ่งที่มีอยู่ โดยไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (๒๕๔๘) ประเมินว่าอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยมีมูลค่าตลาดรวมประมาณ ๔๘,๐๐๐ ล้านบาท มีอัตราการเติบโตร้อยละ ๑๕-๒๐ ต่อปี และมีความเชื่อมโยงในลักษณะห่วงโซ่อุปทานจากเกษตรกรไปถึงผู้ประกอบการหลากหลายสาขาผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย สามารถสร้างรายได้ให้กับทุกภาคส่วน มีศักยภาพที่จะสามารถผลักดันให้มีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องมากมาย ไม่ว่าจะเป็นอาหาร อาหารเสริมจากสมุนไพร เครื่องสำอางจากสมุนไพร สมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ สมุนไพรเพื่อการเกษตรและผลิตภัณฑ์สปา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ภาครัฐจะเล็งเห็นความสำคัญของพืชสมุนไพรมากขึ้น การพัฒนาพืชสมุนไพรยังเติบโตอย่างช้ากว่าที่ควรจะเป็นปัญหาอุปสรรคที่พบ ตั้งแต่กระบวนการผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพร ปัญหาบทบาทและความซ้ำซ้อนขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ตัวบทกฎหมายที่สนับสนุนส่งเสริมหรืออาจเป็นอุปสรรคและข้อขัดแย้งในการพัฒนา และการพัฒนาตลาดและผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและได้รับการยอมรับจากประชาชน ตลอดจนสามารถยืนหยัดแข่งขันได้ภายใต้การค้าเสรีที่เกิดขึ้นและจะส่งผลกระทบต่อเร็ววัน

ดังนั้น คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาพืชสมุนไพรของประเทศไทย จึงได้ตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาการศึกษาพืชสมุนไพรขึ้น เพื่อทำหน้าที่ศึกษา รวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง และสภาพปัญหา และสังเคราะห์แนวทาง ข้อเสนอในการแก้ปัญหา เพื่อผลักดันให้มีการดำเนินการพัฒนาพืชสมุนไพรของประเทศอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

LIART

Legislative Institutional Repository of Thailand

บทที่ ๑

แนวทางการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบพืชสมุนไพร

ประเทศไทยมีความได้เปรียบทางด้านภูมิประเทศและภูมิอากาศในการผลิตพืชสมุนไพรหลากหลายชนิด ภาคอุตสาหกรรมได้ใช้พืชสมุนไพรเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายทั้งในรูปยารักษาโรค อาหารเสริมสุขภาพ เครื่องดื่ม เครื่องสำอาง เครื่องปรุงอาหาร สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ยาสัตว์ รวมทั้งใช้ใน ธุรกิจประเภทบริการ เช่น การนวดและสปา เป็นต้น กระแสความต้องการใช้วัตถุดิบพืชสมุนไพรหรือวัตถุดิบจากธรรมชาติเพื่อทดแทนสารสังเคราะห์ที่มีในปัจจุบัน ส่งผลต่อภาคการผลิตและเกษตรกร แต่ขณะเดียวกัน ปัญหาวัตถุดิบพืชสมุนไพรยังคงเป็นปัญหาหลักประการหนึ่งในภาพรวมของการพัฒนาสมุนไพรของประเทศ ภาคการผลิตวัตถุดิบไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการได้ทั้ง ชนิด ปริมาณ และคุณภาพ ขณะเดียวกันเกษตรกรผู้ผลิตก็ประสบปัญหาระบบตลาดไม่เอื้ออำนวย ขาดการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการที่ใช้ผลผลิตโดยตรง ส่งผลต่อคุณภาพวัตถุดิบ ผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับ ประสิทธิภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค

๑.๑ สถานการณ์การผลิตพืชสมุนไพร

ประเทศไทยมีศักยภาพการผลิตพืชสมุนไพรที่มีความหลากหลายนับพันชนิด เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น มีสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพรและเครื่องเทศหลายชนิด ซึ่งบางชนิดสามารถเจริญเติบโตได้เองตามธรรมชาติ อีกทั้งยังมีภูมิปัญญาไทยในการใช้พืชสมุนไพรมาช้านาน มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้อยู่ในตำรับยาต่าง ๆ มากมาย ปัจจุบันวัตถุดิบพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ในทางการแพทย์แผนไทยและธุรกิจผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่างๆ ได้มาจาก ๓ แหล่ง คือ ธรรมชาติ การนำเข้าจากต่างประเทศ และการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อการค้า

๑.๑.๑ การเก็บพืชสมุนไพรจากธรรมชาติ

เนื่องจากมีความต้องการใช้พืชสมุนไพรจำนวนมาก แต่ยังมียาสมุนไพรอีกจำนวนมากที่ยังไม่มีการปลูก เช่น มะขามป้อม มะเกลือ เร่ว มะตูม ผาง กวาวเครือ เป็นต้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องนำพืชสมุนไพรและเครื่องเทศที่เป็นผลผลิตจากธรรมชาติมาใช้เพื่อการค้าในประเทศรวมถึงการส่งออกต่างประเทศ โดยวัตถุดิบพืชสมุนไพรที่นำมาจากธรรมชาติยังคงเป็นวัตถุดิบส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ ๗๐-๘๐ ของวัตถุดิบพืชสมุนไพรและเครื่องเทศที่ใช้เป็นการค้าทั้งหมด วัตถุดิบพืชสมุนไพรที่เก็บจากธรรมชาติไม่มีความสม่ำเสมอทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณของวัตถุดิบและไม่สามารถควบคุมคุณภาพได้เหมือนการปลูก ซึ่งการนำออกจากธรรมชาติอย่างต่อเนื่องโดยไม่คำนึงถึงความสมดุลของนิเวศป่า ทำให้พืชสมุนไพรหลายชนิดที่หายากถูกทำลาย และมีโอกาสที่จะสูญพันธุ์

๑.๑.๒ การนำเข้าพืชสมุนไพรจากต่างประเทศ

พืชสมุนไพรและเครื่องเทศอีกหลายชนิดที่ไม่มีการปลูกในประเทศ แต่มีความต้องการใช้ในด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิตยาแผนโบราณ จึงต้องนำเข้าจากต่างประเทศ เนื่องจากในประเทศไทยมีการใช้ยาสมุนไพรอย่างผสมผสานระหว่างยาพื้นบ้านของไทยกับยาที่นำเข้าจากต่างประเทศ (จีนและอินเดีย) โดยเฉพาะยาดำรับพืชสมุนไพรที่ใช้ในการแพทย์แผนไทยหลายชนิด ซึ่งไม่สามารถปลูกได้ในประเทศไทย จึงจำเป็นต้องนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศเท่านั้น โดยวัตถุดิบที่ต้องนำเข้า เช่น กลุ่มโกฐต่าง ๆ โป๊ยกั๊ก

ชะเอมเทศ และสมุนไพรอื่น ๆ ซึ่งใช้ประโยชน์ทางเภสัชกรรมโดยไม่มีสถิติระบุชนิด เป็นต้น พืชสมุนไพร และเครื่องเทศอีกหลายชนิดมีการนำเข้าจากต่างประเทศแม้จะปลูกในประเทศไทยได้ แต่เนื่องจากมีปริมาณการปลูกน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด บางชนิดมีต้นทุนการผลิตสูงกว่าต่างประเทศไม่สามารถแข่งขันได้ หรือบางชนิดมีคุณภาพต่ำกว่า เช่น พริกไทย วานิลลา อบเชย กานพลู จันทน์เทศ กระวาน เร่ว เป็นต้น ปัจจุบันประเทศไทยจึงนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศเหล่านี้เพื่อใช้ในการผลิตยาแผนโบราณทั้งในระดับพื้นบ้านและอุตสาหกรรมผลิตยาแผนโบราณ ตลอดจนใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร และเครื่องดื่มเป็นจำนวนมาก ในแต่ละปี แหล่งนำเข้าสมุนไพรมาจากหลายประเทศโดยเฉพาะจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน อินโดนีเซีย และอินเดีย เนื่องจากพืชสมุนไพรนำเข้าส่วนใหญ่มีถิ่นกำเนิดในจีนและเอเชียใต้ ซึ่งสมุนไพรที่นำเข้าจะอยู่ในรูปวัตถุดิบแห้ง บางส่วนจะมีการปรับปรุงคุณภาพภายในประเทศก่อนที่จะกระจายสู่ระบบตลาด

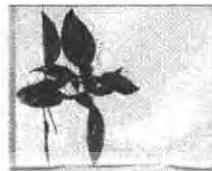
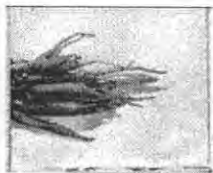
นอกจากนี้ ยังมีพืชสมุนไพรที่เก็บจากธรรมชาติบางชนิด เช่น บุก แยม คำฝอย เป็นต้น ต้องนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ลาว กัมพูชา และพม่า เนื่องจากขาดแคลนพืชสมุนไพรบางชนิดดังกล่าวในประเทศไทย โดยมีการนำเข้าปีละจำนวนมาก แต่ไม่มีตัวเลขสถิติบันทึก

๑.๑.๓ การผลิตพืชสมุนไพรเป็นการค้า

พืชสมุนไพรหลายชนิดเป็นวัตถุดิบที่มีความต้องการชัดเจน มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีในการปลูก มีการส่งเสริมและการศึกษาวิจัย เพื่อการพัฒนากิจการปลูกเพื่อการค้าสามารถสร้างรายได้แก่เกษตรกร โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) พื้นที่การผลิตและแหล่งผลิตพืชสมุนไพร

จากฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ กรมส่งเสริมการเกษตร รายงานว่ามีชนิดพืชสมุนไพรที่เกษตรกรปลูกเป็นการค้ารวม ๕๓ ชนิด เนื้อที่ปลูกพืชสมุนไพร รวม ๔๗,๘๙๐ ไร่ มีจำนวนครัวเรือนที่ปลูกพืชสมุนไพร ๑๑,๑๙๒ ครัวเรือน พืชสมุนไพรที่มีเนื้อที่การปลูกมาก ได้แก่ กระวาน กฤษณา ขมิ้นชัน ตะไคร้หอม บัวบก พริกไทย พลู ไพล และว่านหางจระเข้ (ตารางที่ ๑)

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ตารางที่ ๑ จำนวนครัวเรือน เนื้อที่ปลูก และเนื้อที่เก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร (ที่มีเนื้อที่ปลูกมากกว่า ๑,๐๐๐ ไร่)
ปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ชนิดพืชสมุนไพร	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (กก.)
กระวาน	๑๑๔	๑,๖๓๙.๕๐	๑,๔๘๙.๑๓	๗๐๐
กฤษณา	๑๙๖๓	๑๕,๖๐๗.๐๐	๒,๙๕๓.๒๙	๒๑,๕๐๐
ขมิ้นชัน	๖๙๓	๓,๑๓๕.๖๐	๑,๘๖๒.๔๖	๑๓๗,๙๕๐
ตะไคร้หอม	๖๓๔	๑,๑๐๖.๙๒	๘๙๕.๒๓	๓๑,๕๖๐
บัวบก	๘๙๖	๑,๙๐๗.๙๕	๑,๕๔๑.๗๘	๑๔๓,๓๐๐
พริกไทย	๒๓๕๖	๖,๑๓๔.๘๖	๕,๖๘๖.๙๙	๔๗๐,๗๒๖
พลู	๘๔๘	๑,๕๙๔.๗๔	๑,๒๓๐.๘๕	๖๗,๕๔๐
ไพล	๓๒๒	๑,๐๗๘.๕๘	๗๖๐.๓๓	๙๐,๕๑๐
ว่านทางจระเข้	๙๕๕	๙,๙๐๐.๐๔	๘,๗๐๔.๒๗	๗๓,๑๒๕

ที่มา : ฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกร, ๒๕๕๓ ; กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๓

แหล่งผลิตพืชสมุนไพรของประเทศไทยกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยพืชสมุนไพรแต่ละชนิดจะมีความต้องการด้านสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศและสภาพพื้นที่แตกต่างกัน พืชสมุนไพรกลุ่มที่มีการปลูกแพร่หลาย ได้แก่ กระเจี๊ยบแดง บัวบก กระชายดำ ว่านทางจระเข้ ตะไคร้หอม ไพล ฟ้าทะลายโจร พริกไทย ข่า พลู ขมิ้น ตะไคร้ เป็นต้น กลุ่มที่มีการปลูกเพื่อการค้าแต่ไม่แพร่หลาย ได้แก่ กานพลู จันทน์เทศ ดีปลี เป็นต้น กลุ่มที่เริ่มมีการปลูกเนื่องจากในธรรมชาติมีไม่พอเพียงต่อความต้องการของตลาด ได้แก่ เจตมูลเพลิง บุก และกวาวเครือขาว เป็นต้น แหล่งผลิตสำคัญของสมุนไพรบางชนิดแสดงใน ตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ แหล่งผลิตสำคัญของพืชสมุนไพรบางชนิด

ชนิดพืชสมุนไพร	แหล่งผลิตสำคัญ
กระวาน	จันทบุรี นครศรีธรรมราช นราธิวาส ยะลา ระนอง
ขมิ้นชัน	สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พังงา พัทลุง ชุมพร กาญจนบุรี สระแก้ว ชุมพร
ดีปลี	กาญจนบุรี
พริกไทย	จันทบุรี ระยอง ตรัง พืชภูมิโลก
บัวบก	นนทบุรี นครศรีธรรมราช อุบลราชธานี
ไพล	สระแก้ว ปราจีนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี
กระเจี๊ยบแดง	ลพบุรี สระบุรี ฉะเชิงเทรา
ว่านทางจระเข้	ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี
ฟ้าทะลายโจร	นครปฐม ราชบุรี
ส้มแขก	สงขลา ยะลา นราธิวาส ปัตตานี

ที่มา : กลุ่มส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๒

LIART

๒) ลักษณะการผลิต และกลุ่มผู้ผลิตพืชสมุนไพร

ลักษณะการผลิตโดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกพืชสมุนไพรเป็นพืชรอง จะใช้พื้นที่ปลูกสมุนไพรต่อไร่ไม่มาก และมีการปลูกพืชสมุนไพรหลายชนิด และปลูกร่วมกับพืชเศรษฐกิจอื่น หรือปลูกในสวนหลังบ้าน ทั้งนี้ เพื่อสร้างรายได้ตลอดปี ลดความเสี่ยงด้านราคา และเพื่อไม่ให้มีปริมาณวัตถุดิบล้นตลาดและราคาผลผลิตต่ำ รวมทั้งเพื่อการใช้สอยในครัวเรือนตามภูมิปัญญา ลักษณะการผลิตพืชสมุนไพรเดียวที่มีการจัดระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ เพื่อเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมสมุนไพรนั้นเกษตรกรต้องควบคุมคุณภาพให้ได้ตามมาตรฐานและมีการจัดการที่ดี ซึ่งระบบดังกล่าวยังมีน้อยและขาดการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการ รวมทั้งการผลิตพืชสมุนไพรให้ได้มาตรฐานเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) ยังมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับพืชเศรษฐกิจอื่น

ผู้ผลิตสมุนไพรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีการรวมกลุ่มของผู้ผลิตสมุนไพรในรูปวิสาหกิจชุมชนเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน รายงานว่า ปัจจุบันมีวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่จดทะเบียน จำนวน ๑,๕๑๙ วิสาหกิจ ๖ เครือข่าย (กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๒) ซึ่งหากจำแนกตามสินค้าจะแยกเป็นการผลิตพืช (กลุ่มผลิตภัณฑ์) การแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องดื่ม และผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เป็นยา เครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์ใช้ในครัวเรือนและอื่น ๆ (ตารางที่ ๓)

ตารางที่ ๓ วิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (สมุนไพร) จำแนกตามรายสินค้า

ประเภทกิจการ	รายสินค้า	จำนวนวิสาหกิจ	จำนวนเครือข่าย
๑. การผลิตพืช	สมุนไพรและเครื่องเทศ	๑๔๕	๑
๒. การแปรรูป และผลิตภัณฑ์อาหาร	อาหารประเภทสมุนไพร และเครื่องเทศ	๒๔	๒
๓. ผลิตภัณฑ์สมุนไพร	ยารักษาโรคจากสมุนไพร	๓๔๔	-
	ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน ทำจากสมุนไพร	๑๙๖	๓
	เครื่องสำอางจากสมุนไพร	๖๗๖	๓
	ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอื่นๆ	๖๖๕	๔
๔. เครื่องดื่ม	น้ำสมุนไพร/ผงสำเร็จรูป	๒๗๓	๔

หมายเหตุ : หนึ่งวิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินการได้มากกว่า ๑ ประเภทกิจการ

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, สิงหาคม ๒๕๕๒

โดยทั่วไปแล้วการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปสมุนไพรนั้น กลุ่มจะเป็นทั้งผู้ผลิต แปรรูป และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในระดับชุมชน เกษตรกรจะนำผลผลิตสมุนไพรมาขายขนาดเล็ก และทำให้แห้ง บดหรือป่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ส่วนมากใช้แรงงานสมาชิกภายในกลุ่ม มีกระบวนการแปรรูปที่ไม่ยุ่งยาก ปัญหาของกลุ่มคือ ขาดการสนับสนุนด้านเงินทุน เครื่องมือและเทคโนโลยีการแปรรูปที่ทันสมัยและได้มาตรฐาน ทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย บางแหล่งผลิตมีปัญหาด้านมาตรฐานคุณภาพและสุขอนามัยในการแปรรูป

LIART

๓) ลักษณะการจำหน่ายผลผลิต

เกษตรกรผู้ผลิตส่วนใหญ่จำหน่ายวัตถุดิบสมุนไพรแห้งให้แก่ผู้รวบรวมท้องถิ่นและส่งต่อไปยังผู้รวบรวมวัตถุดิบสมุนไพรใหญ่(โกดัง) ซึ่งกระจายอยู่ตามหัวเมืองสำคัญ เช่น ราชบุรี สงขลา นครปฐม ก่อนที่จะส่งมายังโรงบดสมุนไพรซึ่งกระจายในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร และส่งต่อไปยังตลาดค้าส่งสมุนไพรซึ่งรวมศูนย์กลางอยู่ที่เขตจักรวรรดิ กรุงเทพมหานคร การกำหนดราคาวัตถุดิบสมุนไพร ขึ้นกับความต้องการของตลาดในขณะนั้น ราคาสมุนไพรขึ้นลงตามฤดูกาล การกำหนดชั้นคุณภาพในการซื้อขายสมุนไพรแต่ละชนิดกำหนดโดยผู้ซื้อและส่วนใหญ่จำหน่ายโดยไม่จัดชั้นคุณภาพ

๔) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต

ต้นทุนการผลิตพืชสมุนไพรจะแตกต่างกันไปตามชนิดพืชและการปฏิบัติดูแลรักษาของเกษตรกร ต้นทุนการผลิตเป็นต้นทุนผันแปร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ค่าต้นทุนพันธุ์พืชสมุนไพร และค่าวัสดุการปลูก โดยเฉพาะในพืชสมุนไพรที่จำเป็นต้องมีการพรางแสง หรือมีเสาค้ำ ผลตอบแทนสุทธิที่เกษตรกรได้รับขึ้นกับราคา ซึ่งโดยทั่วไปเกษตรกรจะจำหน่ายวัตถุดิบสมุนไพรแห้งให้แก่ผู้รวบรวมท้องถิ่น ราคาวัตถุดิบสมุนไพรที่เกษตรกรได้รับจึงขึ้นกับฤดูกาลและความต้องการของตลาดในขณะนั้น

จากการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๔๙) พบว่าขมิ้นชันมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยกิโลกรัมละ ๕.๕๗ บาท หรือเฉลี่ยไร่ละ ๗,๖๔๒ บาท โดยต้นทุนการผลิตจะแยกเป็นต้นทุนผันแปรไร่ละ ๗,๓๔๙ บาท คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๑๗ และต้นทุนคงที่ไร่ละ ๒๙๓ บาท คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๓ ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ต้นทุนผันแปรที่มีค่าใช้จ่ายมากที่สุด คือ ค่าแรงงานหลังการเก็บเกี่ยว และค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยวคิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓๒ และ ๒๐.๔๗ ตามลำดับ ผลตอบแทนจากการปลูกขมิ้นชัน เกษตรกรจะมีผลผลิตเฉลี่ยไร่ละ ๑,๓๗๒ กิโลกรัม โดยขายขมิ้นสดได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ ๘.๗๕ บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยไร่ละ ๑๒,๐๐๕ บาท เกษตรกรมีรายได้สุทธิเมื่อหักต้นทุนแล้วเฉลี่ยไร่ละ ๔,๓๖๓ บาท หรือกิโลกรัมละ ๓.๑๘ บาท (ภาคผนวก ๑)

เช่นเดียวกัน การศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๕๒) พบว่ากระเจี๊ยบแดงมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยไร่ละ ๓,๗๘๕.๔๕ บาท หรือ ๓๓.๕๐ บาทต่อกิโลกรัม จากการวิเคราะห์ต้นทุนพบว่าค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว และปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ได้แก่ ค่าตัด ค่าแทงกลีบเลี้ยง ค่าตากแห้งและค่าบรรจุถุง เป็นค่าใช้จ่ายที่ลงทุนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๙๗ ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด (ภาคผนวก ๒)

๕) คุณภาพวัตถุดิบพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพร ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม แหล่งเพาะปลูกที่ไม่มีสารเคมีหรือโลหะหนักตกค้าง สายพันธุ์ที่ดีที่ให้สารออกฤทธิ์สูง และการปฏิบัติที่ดีของเกษตรกรตั้งแต่การปลูกถึงการเก็บเกี่ยวและหลังการเก็บเกี่ยว แต่ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรเนื่องจากเป็นผู้ผลิตรายย่อย ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรมักจะคำนึงถึงการเพิ่มผลผลิต คุณภาพภายนอกของผลผลิต และช่วงราคาที่จะได้รับมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ทำให้วัตถุดิบพืชสมุนไพรที่ได้มักมีคุณภาพต่ำไม่ตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการ โดยมีสารสำคัญออกฤทธิ์ต่ำกว่ามาตรฐาน หรือมีการปนเปื้อนของ เชื้อรา จุลินทรีย์ สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและโลหะหนัก จากรายงานโครงการคุณภาพสมุนไพรไทย กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬารัตน์ บุญยวงศ์วิโรจน์ (๒๕๕๓) พบว่าในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึงปัจจุบันได้ตรวจ

รับรองคุณภาพวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้จากกลุ่มผู้ผลิตสมุนไพรต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการฯ พบว่ามีจำนวนตัวอย่างที่ได้รับการรับรองคุณภาพประมาณร้อยละ ๕๐ ของตัวอย่างที่ส่งตรวจ สาเหตุของการไม่ผ่านการรับรองที่สำคัญ คือ มีสารสำคัญออกฤทธิ์ต่ำกว่ามาตรฐานและมีจุลินทรีย์ปนเปื้อนเกินมาตรฐาน สำหรับการปนเปื้อนด้วยโลหะหนักและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีน้อย ดังนั้น วัตถุดิบพืชสมุนไพรที่ไม่ได้คุณภาพ จึงเป็นปัญหาที่สำคัญในภาคการผลิต เนื่องจากเมื่อนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคและส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์

๑.๒ สถานการณ์การตลาดพืชสมุนไพร

๑.๒.๑ ตลาดในประเทศ

ระบบตลาดสมุนไพรมีศูนย์กลางอยู่ในกรุงเทพฯ โดยมีตลาดค้าส่งที่จักรวรรดิประมาณ ๑๓ - ๑๕ ราย ซึ่งเป็นทั้งผู้ค้าส่ง ผู้นำเข้า และ/หรือผู้ผลิตยาแผนโบราณ ผู้รวบรวมวัตถุดิบสมุนไพรกระจายอยู่ตามหัวเมืองสำคัญ เช่น สงขลา ราชบุรี นครปฐม เป็นต้น โรงบดสมุนไพรกระจายในเขตปริมณฑลและกรุงเทพฯ ผู้ซื้อเพื่อการแปรรูป ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมยาแผนโบราณ กลุ่มชุมชนผู้แปรรูปและร้านขายยาท้องถิ่น ราคาซื้อขายพืชสมุนไพรไม่สม่ำเสมอ จะขึ้นลงตามกลไกของตลาดกลางในกรุงเทพฯ และปริมาณผลผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

๑.๒.๒. การนำไปใช้ประโยชน์ในกลุ่มธุรกิจสมุนไพร

ปัจจุบันการใช้พืชสมุนไพรได้มีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมให้มีความหลากหลายและพัฒนาไปอย่างมาก เช่น รูปแบบลักษณะของการใช้จากวัตถุดิบสมุนไพรสดหรือแห้ง เป็นสารสกัดมากขึ้น การใช้สมุนไพรไม่ได้จำกัดอยู่แค่ว่า แต่นำไปใช้อย่างกว้างขวาง โดยมีการศึกษาวิจัยและการใช้เทคโนโลยีใหม่ วัตถุดิบพืชสมุนไพรได้ถูกนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย ผู้ประกอบการกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร (สภาอุตสาหกรรม, ๒๕๕๒) ได้จัดอุตสาหกรรมสมุนไพรเข้ากลุ่มธุรกิจได้ถึง ๘ สาขาธุรกิจ คือ ผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบ สารสกัดสมุนไพร ยาจากสมุนไพร อาหารและอาหารเสริมสมุนไพร เครื่องสำอางสมุนไพร สมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ สมุนไพรเพื่อการเกษตรกรรม และผลิตภัณฑ์สปาและอุปกรณ์สมุนไพรเพื่อการแพทย์ทางเลือก โดยมีรายละเอียดกลุ่มที่สำคัญๆ ดังนี้

๑) การใช้เป็นยา กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายพัฒนาการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบสาธารณสุขของประเทศ เพื่อให้ประเทศไทยมีการแพทย์หลายระบบ และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในการดูแลสุขภาพ (ยุทธศาสตร์การพัฒนากฎมีปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) จากการศึกษาสถานการณ์การใช้ยาไทยและยาจากสมุนไพร ในบัญชียาหลักแห่งชาติในโรงพยาบาลและสถานีอนามัยที่ให้บริการการแพทย์แผนไทยของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (รัชณี จันทรเกษ วิชาญ จันทรกิตติวัฒน์ และประพจน์ เกตตราภาค, ๒๕๕๒) พบว่า การใช้ยาไทยและยาจากสมุนไพรใน/นอกบัญชียาหลักแห่งชาติของสถานีอนามัย ๑,๖๕๑ แห่ง (จากทั้งหมด ๙,๗๖๓ แห่ง) ในช่วง ๑ ตุลาคม ๒๕๕๑ - ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๒ มีมูลค่ารวม ๙๗.๙๘ ล้านบาท โดยยาไทยและยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติมีมากถึง ๘๙.๕๖ ล้านบาท หรือร้อยละ ๙๑.๔๑ การส่งเสริมการแพทย์แผนไทยให้เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับประชาชนในการดูแลสุขภาพ จะเป็นโอกาสและช่องทางสำหรับตลาดยาสมุนไพรทั้งร้านขายยาและโรงพยาบาลของรัฐ ทำให้เกิดความต้องการวัตถุดิบพืชสมุนไพรที่ได้คุณภาพและมาตรฐานหลากหลายชนิด

LIART

๒) การใช้เป็นเครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์เวชสำอางธรรมชาติ (Natural Cosmeceuticals) หรือเวชสำอางสมุนไพร ใช้สมุนไพรหลากหลายชนิดเป็นวัตถุดิบ ประเทศไทยสามารถส่งออกเครื่องสำอางสูงถึง ๓๗,๐๐๐ ล้านบาท ถือเป็นอันดับ ๔ ของเอเชีย รองจากสิงคโปร์ จีน และญี่ปุ่น ตลาดในประเทศมีมูลค่า การตลาดสูงและมีอัตราการขยายตัวสูง สินค้าแบ่งออกเป็นกลุ่มที่นำเข้าจากต่างประเทศ และกลุ่มที่ผลิต ในประเทศที่มีแบรนด์และธุรกิจขายตรง ลักษณะตลาดเป็นนิคมาร์เก็ต ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดเล็ก (เอสเอ็มอี) กลยุทธ์การตลาดจะแข่งขันคุณภาพซึ่งจำเป็นต้องมีการวิจัยพัฒนา และการสร้างความแตกต่าง ซึ่งประเทศไทยมีข้อได้เปรียบในด้านความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้

๓) การใช้เป็นอาหารและเครื่องเทศ ตลาดเครื่องเทศมีอัตราการขยายตัวถึงร้อยละ ๑๐ ต่อปี ตามอัตราการขยายตัวของประชากร และความต้องการด้านอาหารไทยและอาหารสุขภาพที่เพิ่มขึ้น

๔) การใช้ในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญกับสินค้าเกษตร ที่ปลอดภัย เกษตรกรจึงหันมาใช้สารธรรมชาติป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น สมุนไพรที่สำคัญ ได้แก่ หางไหล หนอนตายหยาก และตะไคร้หอม สมุนไพรที่ใช้ในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชยังมีตลาดจำกัดอยู่ใน ระดับท้องถิ่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้สดเก็บไว้ไม่ได้นาน ส่วนใหญ่แล้วคงเก็บจากธรรมชาติ หายากในบางท้องที่ หรืออาจขาดแคลนในอนาคต การใช้ประโยชน์บางครั้งยังไม่ถูกต้องและไม่ตรงกับชนิดศัตรูพืช การปลูกมีหลาย ชนิดที่มีอายุการเก็บเกี่ยวนานจำเป็นต้องมีการส่งเสริมทั้งการปลูกเพื่อใช้ในแปลง การส่งเสริมการใช้ประโยชน์ ที่ถูกต้องและการปลูกเป็นการค้าเพื่อเป็นวัตถุดิบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

๑.๒.๓. การส่งออกสมุนไพรและเครื่องเทศ

ประเทศไทยมีการส่งออกพืชสมุนไพรและเครื่องเทศไปต่างประเทศทั้งในรูปวัตถุดิบแห้ง และบด สารสกัดหยาบ และผลิตภัณฑ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๕๒) รายงานปริมาณและมูลค่า การส่งออกสมุนไพรและเครื่องเทศของไทยเฉลี่ยประมาณ ๖๐,๐๐๐ ตัน มูลค่า ๓,๐๐๐ ล้านบาท โดยในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๕๐) ปริมาณและมูลค่าการส่งออกสมุนไพรและเครื่องเทศ มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ ๘.๑๑ และ ๔.๒๘ ต่อปี โดยเพิ่มขึ้นจาก ๕๐,๗๒๒ ตัน มูลค่า ๒,๒๘๖ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็น ๙๐,๒๗๘ ตัน มูลค่า ๓,๑๖๐ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ (ตารางที่ ๔) ชนิดสมุนไพรที่ส่งออก ได้แก่ ขมิ้นชัน รากชะเอม ชิง หมากสด และหมากแห้ง เป็นต้น ส่วนเครื่องเทศที่ส่งออก ได้แก่ พริกไทย พริกแห้ง เป็นต้น นอกจากนี้ การส่งออกผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังแฝงอยู่ในสินค้าอีกหลายประเภทที่ไม่ได้นำมารวมมูลค่า เช่น สินค้าเครื่องสำอาง เครื่องดื่ม เครื่องปรุงรส อาหาร ธุรกิจภัตตาคาร/ร้านค้า การนวดและสปา เป็นต้น

ตารางที่ ๕ การส่งออกสมุนไพรและเครื่องเทศของไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๕๐

ปี พ.ศ.	การส่งออก	
	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
๒๕๔๑	๕๐,๗๒๒.๑๖	๒,๒๘๕.๘๔
๒๕๔๒	๔๐,๒๙๑	๒,๑๔๒.๓๘
๒๕๔๓	๖๑,๑๐๕.๘๖	๓,๐๗๔.๕๖
๒๕๔๔	๕๗,๒๓๕.๓๖	๒,๘๓๐.๒๖
๒๕๔๕	๖๗,๓๑๔.๖๘	๒,๘๔๗.๙๗
๒๕๔๖	๖๑,๘๑๐.๗๒	๓,๓๒๘.๓๐
๒๕๔๗	๓๗๒,๔๙๘.๗๐	๓,๑๙๓.๒๐
๒๕๔๘	๕๔,๖๔๙.๓๔	๓,๒๔๗.๒๔
๒๕๔๙	๕๙,๓๑๔.๔๕	๓,๓๘๖.๙๕
๒๕๕๐	๙๐,๒๗๘.๐๘	๓,๑๖๐.๒๖
อัตราเพิ่มลด (%)	๘.๑๑	๔.๒๘

ที่มา : กรมศุลกากร, ๒๕๕๒

หมายเหตุ : ข้อมูลจากพิกัด ๐๘ ๐๙ ๑๒ และ ๑๓ เฉพาะพิกัดที่เป็นสมุนไพรและเครื่องเทศ (ไม่รวมผลิตภัณฑ์แปรรูป)

อย่างไรก็ตาม มูลค่าการส่งออกในรูปวัตถุดิบสมุนไพรและเครื่องเทศในอนาคตมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากปัญหาด้านการตลาด ทำให้พื้นที่ปลูกสมุนไพรบางชนิดถูกปรับเปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจอื่นแทน อีกทั้งวัตถุดิบสมุนไพรที่ผลิตได้ส่วนหนึ่งถูกใช้เพื่อการบริโภคภายในประเทศอีกส่วนหนึ่งถูกใช้เพื่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าสำหรับส่งออก นอกเหนือจากการส่งออกในรูปวัตถุดิบเพียงอย่างเดียว เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง เครื่องดื่ม เครื่องปรุงรส อาหาร ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในร้านนวดและสปา เป็นต้น

๑.๒.๔. การนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศ

แม้ประเทศไทยจะส่งออกพืชสมุนไพรและเครื่องเทศหลายชนิด แต่ขณะเดียวกันก็มีความต้องการนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศมาใช้เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศของไทย เฉลี่ยปีละประมาณ ๕๐,๐๐๐ ตัน มูลค่า ๓,๐๐๐ ล้านบาท โดยในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมา (๒๕๔๑-๒๕๕๐) ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศ มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๒๐.๑๕ และ ๑๐.๐๒ ต่อปี (ตารางที่ ๕) โดยเพิ่มขึ้นจาก ๑๖,๘๙๒ ตัน มูลค่า ๑,๘๙๒ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็น ๘๒,๓๖๖ ตัน มูลค่า ๔,๒๙๘ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๕๒)

ตารางที่ ๕ การนำเข้าสมุนไพรและเครื่องเทศของไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๕๐

ปี พ.ศ.	การนำเข้า	
	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
๒๕๔๑	๑๖,๕๖๕.๗๔	๑,๘๙๒.๔๔
๒๕๔๒	๑๙,๐๑๑.๗๕	๑,๘๐๒.๘๑
๒๕๔๓	๒๓,๓๓๔.๘๘	๒,๓๑๖.๙๐
๒๕๔๔	๓๑,๕๙๔.๙๖	๒,๘๑๕.๘๔
๒๕๔๕	๓๕,๙๐๔.๗๘	๓,๐๒๕.๓๒
๒๕๔๖	๔๗,๓๗๗.๑๒	๓,๔๗๘.๒๑
๒๕๔๗	๕๓,๙๗๑.๒๘	๓,๓๗๕.๗๐
๒๕๔๘	๖๑,๒๘๙.๘๕	๓,๗๐๔.๓๓
๒๕๔๙	๗๐,๑๕๐.๑๔	๓,๘๖๔.๒๓
๒๕๕๐	๘๒,๓๖๖.๑๐	๔,๒๙๘.๐๗
อัตราเพิ่มลด (%)	๒๐.๑๕	๑๐.๐๒

ที่มา : กรมศุลกากร, ๒๕๕๒

หมายเหตุ : ข้อมูลพิกัด ๐๘ ๐๙ ๑๒ และ ๑๓ เฉพาะพิกัดที่เป็นสมุนไพรและเครื่องเทศ (ไม่รวมผลิตภัณฑ์แปรรูป)

ชนิดของสมุนไพรที่นำเข้า ได้แก่ ชะเอมเทศ รากโสม พรมไม้ และส่วนของพรมไม้ที่ใช้ทำยา เป็นต้น ส่วนชนิดเครื่องเทศที่นำเข้า ได้แก่ อบเชย โป๊ยกั๊ก ลูกจันทน์เทศ เป็นต้น ส่วนใหญ่นำเข้าในรูปวัตถุดิบเพื่อนำมาใช้ในการปรุงยาทั้งระดับพื้นบ้านและอุตสาหกรรม โดยมีประเทศผู้ส่งออกที่สำคัญ คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน อินเดีย พม่า อินโดนีเซีย และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (ตารางที่ ๖)

การส่งออกสมุนไพรไทยยังมีอุปสรรคในด้านคุณภาพวัตถุดิบที่ไม่ได้มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปขาดมาตรฐานการผลิตที่เป็นไปตามข้อกำหนดของ GMP และ HACCP นอกจากนี้ บริษัทผู้ผลิตและส่งออกของไทยยังไม่มีประวัติการจำหน่ายสินค้าในแต่ละประเทศ ขาดความรู้และช่องทางในการกระจายสินค้า ซึ่งแต่ละประเทศมีรูปแบบและเอกลักษณ์เฉพาะ อีกทั้งมีคู่แข่งชั้นที่สำคัญ คือ สาธารณรัฐประชาชนจีนและอินเดีย ซึ่งเป็นผู้ส่งออกสมุนไพรรายใหญ่ของโลก (แสงมณีและคณะ, ๒๕๕๓)

ตารางที่ ๖ รายชื่อพืชสมุนไพรนำเข้าบางชนิดและแหล่งนำเข้าสำคัญ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐

รายชื่อพืชสมุนไพรนำเข้า	แหล่งนำเข้าตามลำดับความสำคัญ
พริกไทย	อินโดนีเซีย เวียดนาม จีน
วานิลลา	ออสเตรเลีย
อบเชย	อินโดนีเซีย เวียดนาม สหรัฐอเมริกา
กานพลู	อินโดนีเซีย มาเลเซีย จีน
จันทน์เทศ	อินโดนีเซีย สหรัฐอเมริกา อินเดีย
กระวาน	อินโดนีเซีย อินเดีย อียิปต์
เร่ว	ลาว
ยี่ห่วย	ออสเตรเลีย จีน สเปน
โปยก็ก	เวียดนาม จีน อินโดนีเซีย
ผักชี	อิตาลี อินโดนีเซีย ออสเตรเลีย
ชะเอมเทศ	จีน อินเดีย เซเนกัล
โกฐต่าง ๆ	จีน
เทียนขาว	อินเดีย ตุรกี
สิ่งสกัดที่ใช้เป็นยารักษาหรือป้องกันโรค	เยอรมนี อัฟริกาใต้ อินเดีย
สมุนไพรอื่น ๆ ที่ใช้ประโยชน์ทางเภสัชกรรม	จีน อินเดีย เคนย่า

ที่มา : อรสา ดิสถาพร, ๒๕๕๑ (เรียบเรียงจากสถิติกรมศุลกากร)

๑.๒.๕. การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรในระดับนานาชาติ

ประเทศไทยได้เปิดการค้าเสรีในกลุ่มประเทศอาเซียน (AFTA) ซึ่งผลิตภัณฑ์สมุนไพรและยาสมุนไพรถือเป็นหนึ่งในข้อตกลงดังกล่าว ที่อาเซียนจะกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน การที่ประเทศไทยเข้าร่วมในการปรับกฎระเบียบต่างๆ ในการค้าเสรีนั้น จะสามารถแก้ไขปัญหาการกีดกันทางการค้าการส่งออกของประเทศไทยได้ และอาจส่งผลให้การส่งออกเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันเป็นการเปิดโอกาสให้มีการนำเข้าผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากประเทศที่มีเทคโนโลยีสูงกว่า เช่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ ผลิตภัณฑ์นำเข้าจากต่างประเทศอาจมีความได้เปรียบทั้งด้านราคาและคุณภาพ และผู้ประกอบการไทยอาจเสียส่วนแบ่งทางการตลาดไปหากไม่เตรียมตัวในเรื่องคุณภาพมาตรฐานของพืชสมุนไพร ผลกระทบในด้านการผลิตวัตถุดิบ คือ ความต้องการวัตถุดิบสมุนไพรที่ได้มาตรฐานเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) เพื่อใช้ในอุตสาหกรรมสมุนไพรจะทวีความจำเป็นยิ่งขึ้น

๑.๓ ปัญหา อุปสรรค ข้อคิดเห็นด้านวัตถุดิบพืชสมุนไพร

คณะทำงานศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบพืชสมุนไพร ได้จัดการประชุมระดมสมองทั้งจากผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคการผลิต และภาคเอกชนผู้ประกอบการสมุนไพร ในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ ณ กรมวิชาการเกษตร และคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาของพืชสมุนไพร ในคณะกรรมการวิชาการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้จัดการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ปัญหา อุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร ในวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ณ อาคารรัฐสภา ผลจากการระดมความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมประเด็นปัญหาสรุปได้ดังนี้

LIRT

๑.๓.๑ ปัญหาการผลิตวัตถุดิบที่เกี่ยวข้องกับผู้ผลิต

- ๑) ขาดการเพาะปลูกพืชสมุนไพร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังเก็บวัตถุดิบพืชสมุนไพรจากป่า
- ๒) วัตถุดิบมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ มีปริมาณสารสำคัญออกฤทธิ์ต่ำ มีการปนเปื้อนจากสารเคมี โลหะหนัก หรือจุลินทรีย์
- ๓) วัตถุดิบพืชสมุนไพรที่ภาคอุตสาหกรรมต้องการมีความหลากหลายไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชนิด (ภาคผนวก ๓) แต่มีปริมาณความต้องการน้อย ซึ่งเป็นข้อจำกัดเกษตรกรของในการผลิตเชิงการค้า
- ๔) เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้และทักษะในกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ ขาดการบริหารจัดการการผลิตและการตลาด
- ๕) เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบความต้องการของตลาด ไม่สามารถกำหนดและวางแผนการผลิตได้

๑.๓.๒ ปัญหาการผลิตวัตถุดิบที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ

- ๑) นโยบายและยุทธศาสตร์ของพืชสมุนไพรไม่มีความต่อเนื่อง ไม่มีการกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อน นโยบายภาคการเกษตรให้ความสำคัญกับพืชสมุนไพรน้อย เมื่อเทียบกับพืชเศรษฐกิจอื่น
- ๒) ขาดการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ เกษตรกร และเอกชน ทำให้การพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันระดับอุตสาหกรรมสมุนไพรเติบโตช้า
- ๓) พืชสมุนไพรที่อยู่ในบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งรัฐส่งเสริมการใช้ โดยเฉพาะวัตถุดิบพืชสมุนไพรในยาตำรับต่าง ๆ จำนวนหลายชนิดไม่สามารถปลูกในประเทศไทย หรือมีศักยภาพในการปลูกได้ แต่ยังไม่มีการศึกษาและส่งเสริมการปลูก
- ๔) การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนอาจมีผลให้สูญเสียเกษตรกรต้นน้ำให้กับองค์กรต่างชาติที่มีกำลังซื้อสูงกว่า

๑.๓.๓. ปัญหาวัตถุดิบที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการ/ภาคอุตสาหกรรมสมุนไพร

- ๑) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรหลายประเภทยังมีปัญหาหลายด้าน เช่น กฎหมาย งานวิจัยรองรับ เป็นต้น ส่งผลให้มีความไม่แน่นอนในการตลาด ทำให้ไม่สามารถบอกชนิดและปริมาณและความต้องการวัตถุดิบพืชสมุนไพรให้เกษตรกรต้นน้ำได้ชัดเจน
- ๒) ขาดการประสานเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการในการทำระบบการซื้อขายแบบข้อตกลง (contract farming) ซึ่งจะสามารถควบคุมคุณภาพและปริมาณการผลิตได้
- ๓) ผู้ประกอบการไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลด้านต่าง ๆ ของพืชสมุนไพรได้ เนื่องจากขาดการเผยแพร่ และการบริหารจัดการข้อมูลร่วมกันในทุกภาคส่วน

๑.๔ ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบพืชสมุนไพร

๑.๔.๑ สร้างวงจรความร่วมมือจากต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำ

- ๑) จัดโครงการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน การผลิตพืชสมุนไพรเพื่ออุตสาหกรรมในระบบ GAP (Good Agriculture Practice) หรือเกษตรอินทรีย์ ในลักษณะตลาดข้อตกลง
- ๒) จัดตั้ง “คณะทำงานพัฒนาวัตถุดิบสมุนไพร” ประกอบด้วยหน่วยงานส่งเสริม/วิจัยภาคเอกชนผู้ประกอบการ และเกษตรกร เพื่อกำหนดนโยบาย/แผน การส่งเสริมการผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพร โดยสร้างความร่วมมือในการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง

๓) สร้างรูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานส่งเสริมและวิจัย สถานศึกษา ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และเกษตรกรในระดับท้องถิ่น

๑.๔.๒ สร้างระบบการผลิตพืชสมุนไพรเชิงการค้าที่มีรูปแบบการบริหารจัดการการผลิตการตลาดที่เหมาะสม

๑) ผลักดันและเร่งรัดให้เกิดการจัดทำมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสมของพืชสมุนไพร รายชื่อพืชสมุนไพรหลักที่มีการศึกษาการเพาะปลูก มีพันธุ์และเทคโนโลยีการผลิต

๒) เร่งรัดศึกษาวิจัย และสร้างแหล่งผลิตวัตถุดิบสมุนไพรอินทรีย์ เพื่อให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการยกระดับคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพรเพื่อการแข่งขัน

๓) พืชสมุนไพรที่มีข้อมูลการวิจัยน้อย ควรใช้การเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) รวม และใช้ข้อมูลองค์ความรู้ตามภูมิปัญญา เช่น ภูมิปัญญาในการเก็บเกี่ยวตามฤดูกาลมาพิจารณา เนื่องจากยังมีพืชสมุนไพรอีกหลายชนิดที่ยังไม่สามารถกำหนดมาตรฐานสารสำคัญออกฤทธิ์

๔) จัดสรรงบประมาณวิจัย/ส่งเสริมที่ตรงประเด็นปัญหาและเกิดผลกระทบที่รวดเร็ว

๕) ศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดเขตการผลิตที่เหมาะสมสำหรับพืชสมุนไพรเศรษฐกิจ

๖) ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรโดยใช้ตลาดนำการผลิต เช่น การส่งเสริมการปลูกแบบมีสัญญาข้อตกลง (Contract Farming) หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม

๗) เร่งถ่ายทอดความรู้ สนับสนุนให้ผู้ปลูกสมุนไพรได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และมาตรฐานคุณภาพอื่นๆ ที่จำเป็นในการแข่งขันเพื่อการส่งออก

๘) พัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตให้มีความรู้ด้านการบริหารจัดการสินค้า เทคโนโลยีการผลิต และการแปรรูปสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่า สามารถวิเคราะห์ศักยภาพและความเสี่ยงในการผลิตสินค้าสมุนไพร ตลอดจนสามารถกำหนดแผนการพัฒนาของกลุ่มและผลักดันเข้าสู่แหล่งทุนต่างๆ ในท้องถิ่นได้

๙) จัดทำทะเบียนกลุ่มผู้ค้าสมุนไพร (ผู้เก็บของป่า ผู้ปลูก ผู้แปรรูป และผู้รวบรวม/ผู้ค้า) เพื่อนำไปสู่การเข้าไปพัฒนาเทคโนโลยี การวางแผนการผลิต การเก็บเกี่ยว การแปรรูปที่ถูกต้องแก่กลุ่มเป้าหมาย

๑๐) สนับสนุนให้เกิดการผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพเพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลชุมชนและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

๑๑) จัดทำมาตรฐานการซื้อขายวัตถุดิบพืชสมุนไพรตามชั้นมาตรฐานคุณภาพ เพื่อเป็นแนวทางในการซื้อขายสำหรับผู้ประกอบการและเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบ

๑๒) สร้างฐานข้อมูลผู้ผลิตพืชสมุนไพร โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตและการตลาด จัดทำทะเบียนผู้ปลูกสมุนไพร และจัดทำระบบสารสนเทศเพื่อเผยแพร่ข้อมูลและเชื่อมโยงผู้ผลิตและผู้ซื้อ

๑๓) วิจัยและส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศแต่มีศักยภาพในการปลูกในประเทศไทย เพื่อใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมอาหารและยาสมุนไพร

๑๔) ประชาสัมพันธ์กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพร ผู้ประกอบการธุรกิจผลิตภัณฑ์สมุนไพร สาขาต่าง ๆ ไปสู่ผู้บริโภคและประชาชนอย่างกว้างขวาง

LIART

๑.๔.๓ พัฒนาการองค์ความรู้และทัศนคติด้านพืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่และประชาชน

๑) ส่งเสริมการปลูกและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในครัวเรือน มีทัศนคติที่ดี รู้วิธีใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม และพึ่งตนเองได้ ทั้งในการดูแลสุขภาพ รักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น ใช้ในการผลิตสัตว์ และใช้ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพื่อทดแทนสารเคมีในการผลิตพืชปลอดภัย

๒) จัดเวทีความรู้แก่ประชาชนและเครือข่ายเกษตรกรในการปลูกและใช้สมุนไพรทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล อนามัย องค์การส่วนกลางหรือองค์กรท้องถิ่น โดยมีรูปแบบเชิงรุกเป็นระบบ และมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการใช้สมุนไพร เช่น การจัดงานรณรงค์การจัดงานวันสาริต

๓) ถ่ายทอดองค์ความรู้พืชสมุนไพร และสร้างทัศนคติที่ดีในการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบต่างๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการจัดเวทีถ่ายทอดความรู้

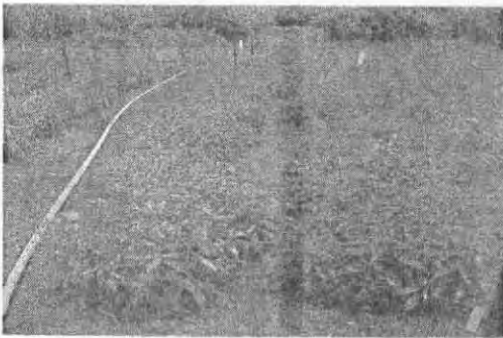
๑.๔.๔ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรในชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์และต่อยอดเชิงพาณิชย์

๑) จัดเวทีสำรวจ รวบรวม พันธุ์พืชสมุนไพรที่มีภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น ชนิดพันธุ์ที่หายากหรือสูญพันธุ์จากธรรมชาติ สรรพคุณและวิธีการใช้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

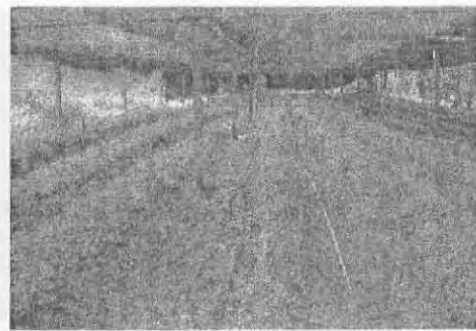
๒) จัดการความรู้การใช้ประโยชน์สมุนไพร สรุปลงเป็นองค์ความรู้ที่นำไปใช้ได้ (best practice) และแผนการพัฒนาต่อยอดของชุมชน

๓) เผยแพร่ความรู้เชิงรุกด้านกว้างแก่เกษตรกรและผู้บริโภคสมุนไพรในการปลูกและใช้ประโยชน์ โดยการผลิตสื่อเผยแพร่

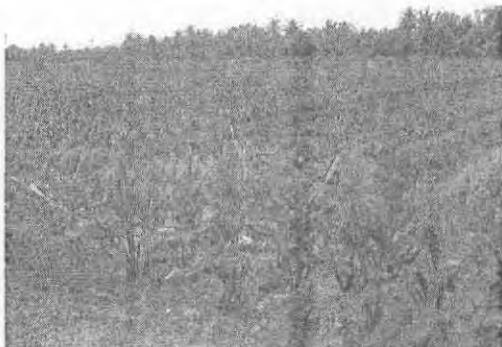
๔) ส่งเสริมการผลิตและการใช้สารสกัดจากพืชสมุนไพรในการผลิตสินค้าเกษตรทั้งพืชและปศุสัตว์ที่ปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง

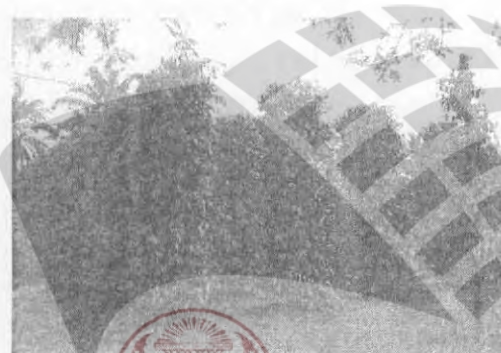
ฟ้าทะลายโจร

ปัญญาจันทร์

ว่านหางจระเข้

บทที่ ๒

ปัญหาขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร

๒.๑ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร

เนื่องจากพืชสมุนไพรเป็นผลิตผลทางการเกษตรที่สามารถนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรได้หลายรูปแบบ ตั้งแต่ในรูปของวัตถุดิบสมุนไพร สารสกัด และผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ ได้แก่ ยา เครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ชาสมุนไพร น้ำสมุนไพร และผลิตภัณฑ์สมุนไพรสำหรับใช้ในสปา เป็นต้น ดังนั้น ในกระบวนการพัฒนาและผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรเชิงพาณิชย์จึงเกี่ยวข้องกับองค์กรต่างๆ หลากหลายองค์กร ในที่นี้จะขอแบ่งเป็นองค์กรในภาครัฐและเอกชน ดังนี้

๒.๑.๑. องค์กรภาครัฐ

กระทรวงสาธารณสุข

กระทรวงสาธารณสุขเป็นกระทรวงที่มีหน่วยงานระดับกรมในสังกัดที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรมากที่สุดทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่

๑) กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ มีหน่วยงานระดับกองที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร ดังนี้

- สถาบันวิจัยสมุนไพร มีบทบาทและหน้าที่สำคัญคือ

(๑) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรเพื่อใช้เป็นยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพอื่น ๆ

(๒) พัฒนาระบบการตรวจวิเคราะห์คุณภาพวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

(๓) วิจัยเพื่อกำหนดมาตรฐานสมุนไพรและเภสัชตำรับในตำรามาตรฐานยาสมุนไพรไทย

(Thai Herbal Pharmacopoeia)

(๔) วิเคราะห์ วิจัยด้านพิษวิทยาและความปลอดภัยของสมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

(๕) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและให้บริการข้อมูลสมุนไพร

(๖) สนับสนุนวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสมุนไพรแก่ห้องปฏิบัติการเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

ที่ผ่านมากรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ โดยสถาบันวิจัยสมุนไพรได้วิจัยและพัฒนาจากสมุนไพรเดี่ยวอย่างครบวงจร ได้แก่ ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร ชุมเห็ดเทศ จนสามารถผลักดันเข้าบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นศูนย์ทดสอบพิษเรื้อรังของสมุนไพรที่มีรายงานตีพิมพ์ในวารสารทั้งในและต่างประเทศ และให้บริการตรวจวิเคราะห์คุณภาพวัตถุดิบและยาจากสมุนไพรตามมาตรฐานของ Thai Herbal Pharmacopoeia และกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ให้การรับรองคุณภาพสมุนไพรให้กับโรงพยาบาลของรัฐและภาคเอกชน ผลงานวิจัยของสถาบันวิจัยสมุนไพรมีการเผยแพร่ในเว็บไซต์ “ศูนย์ข้อมูลสมุนไพรสถาบันวิจัยสมุนไพร” http://webdb.dmso.moph.go.th/ifc_herbal/

- ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ใน ๑๔ จังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่ สมุทรสงคราม ชลบุรี เชียงใหม่ เชียงราย พิษณุโลก นครสวรรค์ นครราชสีมา ขอนแก่น อุดรธานี อุบลราชธานี สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ตรัง และสงขลา ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีในการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของสมุนไพรจากสถาบันวิจัยสมุนไพร สามารถให้บริการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพร และผลิตภัณฑ์ยาจากสมุนไพรในพื้นที่ที่รับผิดชอบตามมาตรฐานของ Thai Herbal Pharmacopoeia

- สำนักงานและวัตถุเสพติด มีบทบาทหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร คือ

(๑) การประเมินคุณภาพยาก่อนออกสู่ท้องตลาด (Pre-Market Assessment) โดยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในฐานะผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณารับรองด้านคุณภาพ (Quality Module) ทะเบียนตำรับที่ยื่นขอขึ้นทะเบียนในประเทศไทยและร่วมเป็นคณะกรรมการยาแห่งชาติ

(๒) การเฝ้าระวังคุณภาพยาภายหลังออกสู่ท้องตลาด (Post-Market Surveillance)

- จัดทำโครงการสร้างหลักประกันคุณภาพและมาตรฐานบริการด้านยา ซึ่งทำเป็นโครงการต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เพื่อเฝ้าระวังคุณภาพยาที่ใช้ในโรงพยาบาล โดยการสุ่มตัวอย่างและวิเคราะห์คุณภาพยาในภาพรวมของประเทศ อันเป็นการสนองนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

- ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ในการจัดทำแผนและกำหนดทิศทางการเฝ้าระวังคุณภาพยา

(๓) จัดทำตำรามาตรฐานยาสมุนไพรไทย (Thai Herbal Pharmacopoeia) โดยมีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดทำมาตรฐานยาสมุนไพรไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ปัจจุบันมี monograph ของวัตถุดีบสมุนไพรและยาจากสมุนไพรรวม ๒๓ monograph และอยู่ระหว่างจัดทำอีก ๓๙ monograph โดยร่วมมือกับคณะเภสัชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ

(๔) พัฒนาระบบคุณภาพห้องปฏิบัติการ (Laboratory quality system) ส่งเสริมและสนับสนุนการให้การรับรองคุณภาพห้องปฏิบัติการทั้งภายในและภายนอกกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

(๕) จัดทำสารมาตรฐาน ASEAN ซึ่งรวมทั้งสารมาตรฐานที่เป็นสาระสำคัญจากสมุนไพรเพื่อใช้ในการตรวจวิเคราะห์

- กองเครื่องสำอางและวัตถุอันตราย ทำหน้าที่ในการพัฒนาระบบและกำหนดมาตรฐานการตรวจวิเคราะห์และให้บริการตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการด้านเครื่องสำอาง รวมทั้งเครื่องสำอางที่มีสมุนไพรเป็นองค์ประกอบ เพื่อควบคุมคุณภาพ ยืนยัน และติดตามความปลอดภัยของเครื่องสำอางที่จำหน่ายในท้องตลาดโดยตรวจสอบสารห้ามใช้ในเครื่องสำอาง เช่น ไฮโดรควิโนโนนที่ทำให้หน้าขาว เชื้อจุลินทรีย์ปนเปื้อนเกินกว่าปริมาณที่กำหนด

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข บางห้องปฏิบัติการทำงานวิจัยเกี่ยวกับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพร ได้แก่ ฤทธิ์ต้านไวรัสเฮอร์ปีส์ที่ก่อโรคริมและงูสวัด (Herpes simplex & Herpes zoster virus) ฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน (Immunomodulating activity) และฤทธิ์ในการกำจัดแมลงที่เป็นปัญหาสาธารณสุข เช่น ฤทธิ์กำจัดลูกน้ำยุงลาย ฤทธิ์ไล่ยุง เป็นต้น

๒) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มีหน่วยงานระดับกองที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร ดังนี้

- กองควบคุมยา มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวกับยา ซึ่งรวมทั้งยาแผนไทยและยาจากสมุนไพร โดยมี กลุ่มงานยาแผนไทย ยาจากสมุนไพร เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลัก ดังนี้

(๑) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อกำหนดและพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน ประสิทธิภาพ และความปลอดภัยของยา

(๒) ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำ แก้ไขปรับปรุง และพัฒนานกฎหมาย กฎระเบียบ รวมทั้งหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง

(๓) ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนตำรับยา/การแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียนตำรับยา และการยกเลิก หรือเพิกถอนทะเบียนตำรับยา

(๔) ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับการติดตามความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ยาและวัตถุดีบที่เป็นตัวยาในผลิตภัณฑ์ยา

(๕) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความลับของข้อมูลทะเบียนตำรับยา

(๖) ดำเนินการเกี่ยวกับงานบริการข้อมูลวิชาการด้านยา รวมทั้งงานบริการให้คำปรึกษาแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนตำรับยา การแก้ไขทะเบียน ตำรับยา และการออกหนังสือรับรองเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาและเภสัชเคมีภัณฑ์

(๗) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อดำเนินการทบทวนทะเบียนตำรับยาเพื่อพัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน และความปลอดภัยของยาให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิชาการ

นอกจากนี้ กองควบคุมยายังมี**กลุ่มบัญชียาหลักแห่งชาติ** ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติในคณะกรรมการพัฒนาระบบยาหลักแห่งชาติ และสำนักงานเลขานุการของ**คณะทำงานคัดเลือกยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ** ในคณะกรรมการพัฒนายาหลักแห่งชาติ ซึ่งคณะทำงานฯ ดังกล่าวมีหน้าที่ในการคัดเลือกยาพัฒนาจากสมุนไพร ยาแผนไทย และเภสัชตำรับโรงพยาบาลของยาจากสมุนไพรเข้าในบัญชียาหลักแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมการใช้ยาจากสมุนไพรในระบบบริการสาธารณสุข การพึ่งตนเองด้านยาของประเทศ เพื่อทดแทนและช่วยลดปริมาณการใช้ยาแผนปัจจุบัน

- **กองควบคุมอาหาร** ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร กองควบคุมอาหาร มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร การแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียน และการแขวน/เพิกถอนทะเบียนการติดตามความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ตลอดจนการจัดทำ แก้ไขปรับปรุง และพัฒนากฎระเบียบ รวมทั้งหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร

- **กลุ่มควบคุมเครื่องสำอาง สำนักงานควบคุมเครื่องสำอางและวัตถุอันตราย** นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบเกี่ยวกับการควบคุมผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางหลายประการ อันเป็นผลสืบเนื่องจาก ASEAN Harmonization โดยได้มีการออกประกาศกระทรวงสาธารณสุขที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๑ กำหนดให้เครื่องสำอางทุกชนิดเป็นเครื่องสำอางควบคุม ทำให้ผู้ผลิตและนำเข้าเครื่องสำอางทุกชนิดต้องมาแจ้งข้อมูลอันจำเป็นของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางทุกรายการต่อสำนักงานองค์การอาหารและยา (อย.) ก่อนที่จะผลิตหรือนำเข้า และผู้รับผิดชอบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์นั้นพร้อมอยู่ ณ สถานที่ผลิตหรือนำเข้าเพื่อชี้แจงเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าตรวจสอบ ดังนั้น ผู้ผลิตเครื่องสำอางที่มีสมุนไพรเป็นส่วนประกอบ ซึ่งแต่เดิมเคยผลิตสามารถผลิตเครื่องสำอางในกลุ่มที่มักเรียกกันว่า “เครื่องสำอางทั่วไป” เช่น แชมพู ครีมนวดผม สบู่ก้อน สบู่เหลว โลชั่น ได้โดยไม่ต้องขึ้นทะเบียนหรือจดแจ้งต่อสำนักงานองค์การอาหารและยา (อย.) จึงต้องปรับตัวต่อกฎระเบียบใหม่นี้ รวมทั้งต้องศึกษาและปฏิบัติตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวกับสารที่ห้ามใช้และที่อนุญาตให้ใช้ในเครื่องสำอาง และประกาศฯ ที่เกี่ยวกับฉลาก ส่วนกลุ่มควบคุมเครื่องสำอางของสำนักงานองค์การอาหารและยา (อย.) และพนักงานเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคก็ต้องทำความเข้าใจกับกฎระเบียบใหม่และปรับตัวกับภาระงานที่เพิ่มขึ้น และให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการเพื่อช่วยในการปรับตัวให้พร้อมกับการแข่งขันกับประเทศอื่นในอาเซียน

- **ศูนย์เฝ้าระวังความปลอดภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ** มีบทบาทในการพัฒนาระบบและการดำเนินงานเครือข่ายเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ และประสานการดำเนินงานทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาค เฝ้าระวังอาการข้างเคียง และอันตรายที่เกี่ยวข้องในกรณีที่เกิดความเสี่ยงอันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพ ซึ่งรวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสมุนไพรไม่ว่าจะเป็นยา ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร

เครื่องสำอาง หรืออาหารสุขภาพ รวมทั้งเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนและให้บริการข้อมูล ความปลอดภัยการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชน

- ศูนย์ประสานงานพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน (ศพช.) กระทรวงสาธารณสุข ตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติการในการสนองนโยบายรัฐบาลชุดเดิมที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ (คบส.) การดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (นตผ. : OTOP) โดยมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรของชุมชนที่มีคุณภาพ เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ๕ ดาว ที่สำคัญได้แก่

- (๑) วิเคราะห์ประมวลสถานการณ์ด้านการพัฒนาคุณภาพ ผลิตภัณฑ์สุขภาพของชุมชน
- (๒) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย กลยุทธ์ ตลอดจนจัดทำแผนแม่บทการพัฒนา
- (๓) ประสานและสนับสนุนพหุภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในทุกระดับ
- (๔) สนับสนุนชุมชนที่มีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง ให้มีการพัฒนาและสนับสนุนการวิจัย
- (๕) ประมวลคำถามการวิจัยจากชุมชน กำหนดกรอบวิจัยและพัฒนาและสนับสนุนการวิจัย
- (๖) จัดทำฐานข้อมูลเพื่อการประสานการดำเนินงานและใช้ประโยชน์
- (๗) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ
- (๘) จัดทำค่าของงบประมาณ วิเคราะห์ และสนับสนุนงบประมาณแก่หน่วยงานปฏิบัติการ

๓) กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีหน่วยงานระดับกองในสังกัด ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรหลายหน่วยงาน ได้แก่

- สถาบันการแพทย์แผนไทย มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพืชสมุนไพร ดังนี้

- (๑) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย ยาแผนไทย และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
- (๒) กำหนด พัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน และเสนอแนะเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านการแพทย์แผนไทย ยาแผนไทย และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
- (๓) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการให้บริการด้านการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสุขภาพของภาครัฐและเอกชน
- (๔) รวบรวม อนุรักษ์ คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
- (๕) ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านการแพทย์แผนไทย ยาแผนไทย และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
- (๖) รับผิดชอบในงานธุรการและงานวิชาการของคณะกรรมการกองทุน ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
- (๗) ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตยาแผนไทยและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ให้ได้คุณภาพมาตรฐาน

LIART

จากอดีตถึงปัจจุบันสถาบันการแพทย์แผนไทยได้ส่งเสริมให้มีการผสมผสานการแพทย์แผนไทย
 เข้าในสถานบริการสาธารณสุขทุกระดับ และพัฒนามาตรฐานการผลิตของโรงพยาบาลที่มีศักยภาพรวม ๑๗ แห่ง
 เพื่อให้ได้มาตรฐาน GMP ทำให้อุปสงค์ของการใช้ยาจากสมุนไพรเพิ่มมากขึ้นในด้านการพัฒนาคุณภาพของ
 วัตถุดิบสมุนไพร กำลังร่วมมือกับกรมวิชาการเกษตรในการพัฒนามาตรฐาน GAP สำหรับสมุนไพรที่มีการใช้บ่อย
 ๓๕ ชนิด เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงกับแหล่งผลิตยาได้ปลูกเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้
 นอกจากนี้ ยังได้ร่วมมือกับผู้ประกอบการในการพัฒนาสารสกัดสมุนไพร และให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการ
 ในการพัฒนามาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน GMP

- สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร บทบาทหน้าที่ คือ

- (๑) ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการให้มีการบังคับใช้กฎหมายตาม “พระราชบัญญัติ
 คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒”
- (๒) รับผิดชอบในงานธุรการและงานวิชาการของคณะกรรมการคุ้มครอง
 และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
- (๓) เป็นสำนักงานนายทะเบียนกลาง ดำเนินการรวบรวม อนุรักษ์ คุ้มครอง และส่งเสริม
 ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
- (๔) เฝ้าระวัง ติดตาม และตรวจสอบสิทธิในภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
 รวมทั้งประสานความร่วมมือด้านกฎหมายในการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
 ทั้งในประเทศไทยและระดับนานาชาติ

ที่ผ่านมา ได้มีการออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เรื่อง สมุนไพรควบคุม
 (กวางเครือ) เป็นสมุนไพรที่มีค่าต่อการศึกษาหรือวิจัยมีความสำคัญทางเศรษฐกิจและอาจจะสูญพันธุ์
 ได้แก่ กวางเครือขาว กวางเครือแดง และกวางเครือดำ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและส่งเสริมการใช้ประโยชน์
 อย่างยั่งยืน มีระบบการจัดเก็บข้อมูลและมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยประกาศดังกล่าว
 ได้กำหนดให้ผู้ครอบครอง ใช้ประโยชน์ ดูแล เก็บรักษา หรือขนย้ายกวางเครือแต่ละชนิดที่มีแหล่งที่มา
 ตามธรรมชาติ หรือจากการเพาะปลูกเกินกว่าจำนวนหรือปริมาณที่กำหนดต้องแจ้งแก่นายทะเบียนก่อน
 สำหรับผู้ปลูกกวางเครือเพื่อการศึกษาวิจัยส่งออก การจำหน่ายหรือแปรรูปเพื่อการค้า ต้องแจ้งเนื้อที่ บริเวณ
 และปริมาณการปลูก พร้อมด้วยหลักฐานแก่นายทะเบียน

นอกจากนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง แผนการจัดการ
 เพื่อคุ้มครองสมุนไพรในพื้นที่เขตอนุรักษ์ภูผาภูด จังหวัดมุกดาหาร (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓)

- สถาบันการแพทย์ไทย - จีน เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ มีบทบาทหน้าที่
 ในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย สนับสนุนการวิจัย พัฒนาการ
 ให้บริการพัฒนาบุคลากร ตลอดจนถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศาสตร์การแพทย์แผนจีนที่ถูกต้อง และผสมผสาน
 การแพทย์แผนจีนที่เหมาะสมเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของประเทศไทย

ที่ผ่านมา สถาบันการแพทย์ไทย - จีน เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ประสานความร่วมมือกับ
 นักวิจัยในหน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงสาธารณสุข เพื่อพัฒนามาตรฐาน
 GAP ของสมุนไพรจีนที่มีการใช้บ่อยในการแพทย์แผนไทย เช่น โกฐจุฬาลัมพา และร่วมมือกับโครงการพิเศษ
 สวนเกษตรเมืองภายในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เพื่อวิจัยและพัฒนาเห็ดหลินจือ
 และสปอร์เห็ดหลินจือในประเทศไทยอย่างครบวงจร

LI RT

นอกจากนี้ สถาบันการแพทย์ไทย - จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสถาบันการแพทย์แผนไทย ยังได้ประสานงานและร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศจีน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการพัฒนาการปลูกสมุนไพรตามมาตรฐาน GAP แนวทางการจัดทำมาตรฐาน GAP ของสมุนไพรไทย และจีนมีเหมือนกันและใช้บ่อย การพัฒนาการผลิตยาจากสมุนไพรในภาคอุตสาหกรรม และในสถานบริการ สาธารณสุข เป็นต้น

๔) องค์การเภสัชกรรม หน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร คือ

- สถาบันวิจัยและพัฒนา ซึ่งมีพันธกิจในการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร และเวชสำอาง โดยกลุ่มวิจัยมาตรฐานสมุนไพร มีหน้าที่ คือ

(๑) สกัดสาระสำคัญของสมุนไพรเพื่อนำมาใช้เป็นสารมาตรฐานในการควบคุมคุณภาพ ของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

(๒) พัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องของวิธีวิเคราะห์วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

(๓) จัดทำข้อกำหนดคุณภาพของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

(๔) ควบคุมคุณภาพวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

(๕) ทดสอบความคงตัวของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

(๖) ประสานงานโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอก

- บริษัทผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย เป็นบริษัทในเครือขององค์การเภสัชกรรมที่ผลิตยา จากสมุนไพรด้วยมาตรฐาน GMP หลายรายการ ส่วนมากมักเป็นยาที่พัฒนาจากสมุนไพร (ยาจากสมุนไพรเดี่ยว) ในบัญชียาหลักแห่งชาติ มีพันธกิจ คือ

(๑) ผลิตยาสมุนไพรที่มีคุณภาพภายใต้การวิจัย และพัฒนาสูตรตำรับโดยองค์การเภสัชกรรม

(๒) ส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์ และวิจัยยาสมุนไพร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร

(๓) ดำเนินการผลิต และจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้องค์การเภสัชกรรม และผู้แทน

จำหน่ายทั่วไป

(๔) มุ่งเน้นพัฒนายาสมุนไพรให้อยู่ในรูปของสารสกัด เพื่อนำไปทดแทนการใช้ยา แผนปัจจุบันซึ่งเป็นเคมีสังเคราะห์

๕) โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชนที่ผลิตและ/หรือใช้ยาจากสมุนไพร

ปัจจุบันมีโรงพยาบาลในส่วนภูมิภาค ทั้งในระดับโรงพยาบาลศูนย์/ทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชน หลายแห่งที่ผลิตยาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร เพื่อใช้สำหรับผู้ป่วยทั้งในโรงพยาบาล ของตนเอง และโรงพยาบาลอื่นในจังหวัดเดียวกันหรือในเขตพื้นที่ตรวจราชการเดียวกัน เช่น โรงพยาบาลเจ้าพระยา อภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี, โรงพยาบาลอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี, โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี, โรงพยาบาลวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว, โรงพยาบาลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์, โรงพยาบาลบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก, โรงพยาบาลท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

การผลิตยาจากสมุนไพรในโรงพยาบาลส่วนมากมักเป็นยาจากสมุนไพรเดี่ยวทั้งยาในบัญชี ยาหลักแห่งชาติ และยานอกบัญชี มักทำให้เกิดการสร้างงานให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงกับโรงพยาบาล เพื่อปลูกสมุนไพรตามมาตรฐานที่โรงพยาบาลกำหนดในราคาประกัน เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตยาจาก สมุนไพร ปัจจุบันกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โดยสถาบันการแพทย์แผนไทยกำลัง ร่วมมือกับโรงพยาบาลที่มีศักยภาพรวม ๑๗ แห่ง เพื่อพัฒนาการผลิตของโรงพยาบาลให้ได้มาตรฐาน GMP

๖) กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับสมุนไพร ๒ หน่วยงาน ได้แก่

- สำนักงานพยาบาลและการประกอบโรคศิลปะ [กองการประกอบโรคศิลปะ (เดิม)]

มีพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลตามพระราชบัญญัติสถานพยาบาล และพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ประกอบโรคศิลปะในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาจากสมุนไพร ได้แก่ ผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทเวชกรรมไทย ประเภทเภสัชกรรมไทย ประเภทผดุงครรภ์ไทย และประเภทการนวดไทย และผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาแพทย์แผนไทยประยุกต์ ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทยและคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์

- สำนักงานส่งเสริมธุรกิจบริการสุขภาพ เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรโดยทางอ้อม เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขฯ ในฐานะกรรมการและเลขานุการของ “คณะกรรมการตรวจและประเมินมาตรฐานสถานประกอบการกลาง” ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาให้การรับรองมาตรฐาน เพิกถอน พัฒนา เรื่องร้องเรียนของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ (ได้แก่ สปาเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อสุขภาพ และนวดเพื่อเสริมสวย) แจ้งหรือโฆษณาข่าวสาร รวมทั้งสอบความรู้ขึ้นทะเบียนรับรองผู้ดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ และรับรองหลักสูตรสถานศึกษาสถาบันที่ผลิตพนักงานผู้ให้บริการ รวมทั้งพัฒนามาตรฐานรองรับงานธุรกิจบริการสุขภาพ ซึ่งสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเหล่านี้มีการใช้พืชสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรในการบริการลูกค้า และรวมทั้งมีการผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่ใช้ในบริการสปาด้วย

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๑) กรมวิชาการเกษตร มีบทบาทหน้าที่ในการ

(๑) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลองและพัฒนาวิชาการเกษตรด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพืช

(๒) ให้บริการด้านการวิเคราะห์ ทดสอบ ตรวจสอบ รับรองและให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องดิน น้ำ ปุ๋ย พืช วัสดุการเกษตรผลผลิตและผลิตภัณฑ์พืช การบริการส่งออกสินค้าเกษตร และอื่น ๆ

(๓) ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแก่เจ้าหน้าที่ ส่วนราชการ เกษตรกร และเอกชน หน่วยงานในสังกัดกรมวิชาการเกษตร ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตพืชสมุนไพรคือ สถาบันวิจัยพืชสวน กลุ่มวิชาการงานวิจัยพืชสมุนไพรและเครื่องเทศ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

๑. วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต การเก็บเกี่ยว วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว และการแปรรูปพืชสมุนไพรให้ได้คุณภาพ มาตรฐาน และสารสำคัญสูง

๒. จัดทำคู่มือเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (GAP) สำหรับพืชสมุนไพรและเครื่องเทศ

๓. สำรวจ รวบรวม และอนุรักษ์พืชสมุนไพรและเครื่องเทศ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๒) กรมส่งเสริมการเกษตร มีภารกิจเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรในการผลิต การแปรรูป การเพิ่มมูลค่าในสินค้าเกษตร การกำหนดมาตรการและแนวทางในการส่งเสริมการเกษตร การควบคุมคุณภาพสินค้าและผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรสู่เกษตรกร เพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงในการผลิตและประกอบอาชีพการเกษตร หน่วยงานในสังกัดที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรคือ สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตรกร กลุ่มส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

(๑) ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี รวมทั้งประยุกต์เทคโนโลยีการผลิตและการจัดการผลผลิตพืชสมุนไพร

LIART

- (๒) กำหนดแนวทางและจัดทำแผนส่งเสริมการผลิตและการจัดการผลผลิตพืชสมุนไพร
 (๓) ให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตและการจัดการผลผลิตพืชสมุนไพร
 (๔) เป็นศูนย์กลางการประสานงานด้านการส่งเสริมการผลิตและการจัดการผลผลิต พืชสมุนไพร

กระทรวงพาณิชย์

๑) กรมส่งเสริมการส่งออก มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย โดยขยายตลาดสินค้าและบริการของไทยพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการส่งออก ให้บริการข้อมูลการค้า เพิ่มศักยภาพการแข่งขันของผู้ส่งออกไทยในตลาดโลก เพื่อเพิ่มมูลค่าและปริมาณการส่งออกของประเทศไทย ตัวอย่างกิจกรรมที่ส่งเสริมการส่งออก ได้แก่ การร่วมมือกับภาคเอกชนในการร่วมงานแสดงสินค้าผลิตภัณฑ์ สุขภาพจากสมุนไพรของไทยในต่างประเทศ, การจัดงาน Health & Beauty เป็นประจำทุกปี เพื่อแนะนำและส่งเสริมการขายสินค้าและบริการทางการแพทย์และสุขภาพของไทย เป็นต้น

๒) กรมการค้าต่างประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๓ ได้จัดสรรงบประมาณ ๑๔ ล้านบาท ให้คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดทำ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรเพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า (AFTA)” ระยะเวลา ๑๒ เดือน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุน FTA กระทรวงพาณิชย์ ในการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมยาสมุนไพรไทย สำหรับโครงการนี้มี ๓ กิจกรรมสำคัญ คือ

กิจกรรมที่ ๑ การศึกษาพัฒนาระบบการจัดการ ห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย ที่เน้นสร้างคุณภาพและมาตรฐานการผลิตยาสมุนไพรตั้งแต่ต้นน้ำ จนถึงปลายน้ำโดยเลือกไหล เป็นสมุนไพรนำร่อง

กิจกรรมที่ ๒ การพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตยาสมุนไพรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันสูงขึ้น

กิจกรรมที่ ๓ การพัฒนาโครงการนำร่องการใช้ยาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ รายการ ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

กระทรวงอุตสาหกรรม

๑) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม มีบทบาทหน้าที่ต่อผู้ประกอบการที่สำคัญ คือ

(๑) เสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ โดยมีโครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ (NEC) ด้วยวิธี - การบ่มเพาะธุรกิจ (Business incubation) เป็นขบวนการพัฒนาธุรกิจเพื่อลดความล้มเหลวในช่วงแรกของการจัดตั้งวิสาหกิจ (ประมาณ ๑ - ๒ ปี) พร้อมกับการเร่งให้วิสาหกิจนั้น ๆ เติบโตอย่างมั่นคงและคงอยู่ตลอดไป โดยผู้ถูกบ่มเพาะเข้ามาอยู่ในศูนย์บ่มเพาะธุรกิจที่เตรียมไว้ให้เต็มเวลาของช่วงระยะเวลาการบ่มเพาะ หรือในกรณีที่ผู้รับบริการบ่มเพาะมีสถานที่ตั้งธุรกิจ มีสำนักงาน อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องจักรของตนเอง พี่เลี้ยงและที่ปรึกษาเฉพาะทางจะให้บริการคำปรึกษาแก่ผู้รับบริการทั้งในศูนย์บ่มเพาะฯ และสถานประกอบการของผู้ประกอบการ

- พี่เลี้ยงน้อง ชักจูงพี่ซึ่งเป็นผู้ประกอบการเดิมมาช่วยสร้างน้องๆ หรือกลุ่มผู้สนใจที่จะลงทุนตั้งธุรกิจ

(๒) สนับสนุนผู้ประกอบการเดิมให้เข้มแข็ง โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ - กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ให้ความช่วยเหลือด้านการจัดการด้านเทคนิคเทคโนโลยี เช่น ในอุตสาหกรรมอาหารและเกษตรแปรรูป

- กลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมระดับครอบครัวและวิสาหกิจชุมชน ให้ความช่วยเหลือด้านการตลาด เทคนิคเทคโนโลยี เงินทุน การจัดการ และโครงการส่งเสริม OTP หัวดาว ได้แก่ โครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTP product champion)

หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการ ซึ่งมีหน่วยงานย่อย ได้แก่ โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ (NEC) ส่วนพัฒนาและกระจายผลิตภัณฑ์ ส่วนพัฒนาการผลิต ส่วนบริหารเงินทุน ส่วนพัฒนาองค์กรอุตสาหกรรมชุมชน และศูนย์ธุรกิจอุตสาหกรรม (BOC) ซึ่งเป็นหน่วยงานบริการข้อมูลเพื่อการลงทุน การค้า และการจัดการธุรกิจ นอกจากนี้ ส่วนอุตสาหกรรมเกษตร สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมรายสาขา ยังเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งในกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรเพื่อสุขภาพ และเครื่องสำอางจากสมุนไพร

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมยังมีการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม และธุรกิจทั้ง SMEs และวิสาหกิจชุมชนในระบบ e-learning โดยส่วนมากเป็นหลักสูตรที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย เพียงสมัครสมาชิกและลงทะเบียนวิชาเรียน <http://elearning.dip.go.th/default.asp>

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมร่วมมือกับกลุ่มผู้ประกอบการนักธุรกิจการค้า การลงทุน ภาคการผลิตอุตสาหกรรมเกษตรระดับครัวเรือนและระดับกลาง ก่อตั้ง "ชมรม SMEs ภูมิปัญญาไทย" หรือ Wisdom of Thailand Club ขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนผู้ประกอบการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป และสมุนไพรไทยอย่างเป็นระบบ อันเป็นการเพิ่มศักยภาพแบบบูรณาการตั้งแต่ระดับชุมชน สังคม และประเทศ ด้วยการเผยแพร่ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและสมุนไพร เป็นศูนย์กลาง และตัวแทนของสมาชิกในการประสานประโยชน์ร่วมกันเพื่อพัฒนาระดับอุตสาหกรรมการผลิตของสมาชิกชมรม ให้เป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๒) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรคือ

(๑) ดำเนินการกำหนดมาตรฐานหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนและให้การรับรองผลิตภัณฑ์ชุมชน

(๒) พัฒนา กำกับดูแลหน่วยงานตรวจสอบผลิตภัณฑ์ชุมชน หน่วยตรวจและรับรอง ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ชุมชน

(๓) ส่งเสริมผู้ประกอบการได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

(๔) พัฒนาผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองแล้วให้คงรักษาและยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น

(๕) จัดทำฐานข้อมูลมาตรฐานหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน หน่วยตรวจสอบ ผลิตภัณฑ์ชุมชน หน่วยตรวจสอบและรับรอง และผู้ประกอบการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ฐานข้อมูลมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ประกาศใช้แล้ว จากเว็บไซต์ของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (<http://app.tisi.go.th/otop/standard/standards.html>) ข้อมูลปรับปรุง เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๒ มีมาตรฐานที่ประกาศใช้แล้วสำหรับผลิตภัณฑ์ทุกประเภทจำนวน ๑๔๔๓ รายการ ในจำนวนนี้มีมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ที่คำ “สมุนไพร” ในชื่อจำนวน ๓๖ รายการ นอกจากนี้ ยังมีมาตรฐาน มผช. ของผลิตภัณฑ์ที่ระบุชื่อสมุนไพรในรูปแบบต่างๆ เช่น น้ำสมุนไพร สมุนไพรแห้ง สมุนไพรผงสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสมุนไพร ผลิตภัณฑ์สปา อื่นหลายรายการ ซึ่งสามารถดาวน์โหลดมาตรฐาน มผช. ของผลิตภัณฑ์แต่ละรายการทางเว็บไซต์นี้

LIART

๓) สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพร คือ

(๑) พัฒนาผู้ประกอบการรายเดิม

(๒) สร้างผู้ประกอบการรายใหม่ให้สามารถบริหารธุรกิจด้วยความสามารถในการแข่งขัน โดย

- จัด/สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการและสถานประกอบการ เช่น ฝึกอบรม สัมมนา ปรีกษาแนะนำ วิจัยและบริการข้อมูล เชื่อมโยงธุรกิจ ฯลฯ

- สร้างเครื่องมือการบริการ เช่น องค์กรความรู้ วิทยากร ที่ปรึกษา หลักสูตร/สื่อ ตลอดจนระบบงานให้บริการ เช่น ระบบการจัดทำแผนธุรกิจ ระบบการวินิจฉัยธุรกิจ เพื่อให้เกิดคุณภาพ และผลิตภาพของบริการ

(๓) พัฒนาเครือข่ายหน่วยงานและประสานงานกับองค์กรพันธมิตร เพื่อร่วมดำเนินการ

ปัจจุบัน สถาบันฯ กำลังร่วมมือกับคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันการแพทย์แผนไทยในการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย เริ่มตั้งแต่การพัฒนามาตรฐานการผลิตวัตถุดิบสมุนไพร ในระดับ GAP หรือ organic การส่งเสริมการผลิตและการแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร การผลิตยาจากสมุนไพรในระดับอุตสาหกรรมและในโรงพยาบาลที่มีศักยภาพ การควบคุมคุณภาพของยา การส่งเสริมการใช้จ่ายจากสมุนไพรในสถานบริการสาธารณสุข ตลอดจนการวิจัยทางคลินิกเพื่อประเมินประสิทธิผลและความปลอดภัยของยา เพื่อช่วยให้แพทย์และบุคลากรสาธารณสุขมีความมั่นใจในการใช้จ่ายจากสมุนไพรมากขึ้น

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาสมุนไพร ได้แก่

๑) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย มีหน่วยงานที่ดำเนินการวิจัยและพัฒนา คือ กลุ่มวิจัยและพัฒนาด้านอุตสาหกรรมชีวภาพ ฝ่ายเภสัชและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ มีหน้าที่วิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรเพื่อเป็นวัตถุดิบ ยา เครื่องสำอาง เครื่องหอม ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมและผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน วิเคราะห์ ทดสอบสารสำคัญและตรวจสอบความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้แก่ภาครัฐและภาคเอกชน

๒) ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ มีหน่วยวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร ได้แก่

- หน่วยปฏิบัติการเทคโนโลยีทรัพยากรชีวภาพ มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพภายในประเทศอย่างสูงสุด โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนเป็นสารมูลค่าสูงและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญสำหรับอุตสาหกรรมผลิตยา อาหารสัตว์และเอนไซม์

- ห้องปฏิบัติการวิจัยทรัพยากรชีวภาพ มีหน้าที่

(๑) เพื่อวิจัย พัฒนา และประยุกต์เทคโนโลยีต่างๆ เกี่ยวกับสมุนไพร

(๒) เพื่อประสานงานระหว่างนักวิทยาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ เช่น เคมี พฤษศาสตร์ ชีวเคมี จุลชีววิทยา เภสัชวิทยา และพืชวิทยาที่ประจำห้องปฏิบัติการ Bioresources และที่ประจำศูนย์ปฏิบัติการวิจัยอื่นๆ

(๓) เพื่อจัดให้เป็นห้องทดลองที่มีเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัย และจำเป็นต่อการวิจัยและพัฒนา และจัดให้มีหน่วยที่รับผิดชอบในการทดสอบคุณสมบัติทางยาต่างๆ ของสารจากผลิตภัณฑ์ธรรมชาติโดยวิธี High throughput screening

(๔) เพื่อประสานงานวิจัยและแลกเปลี่ยนข้อมูลแก่นักวิทยาศาสตร์ที่ทำงานวิจัยในเรื่องสมุนไพร และผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งทำการฝึกอบรมและผลิตบุคลากรในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับสมุนไพร

กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการมีมหาวิทยาลัยในสังกัดของรัฐและที่ออกนอกระบบแล้วหลายแห่งที่ดำเนินการวิจัยและพัฒนาจากสมุนไพรทั้งในระดับพรีคลินิกและระดับคลินิกอย่างต่อเนื่อง เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคณะเภสัชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ บางแห่งยังมีการให้บริการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของสมุนไพรหรือทดสอบฤทธิ์ของสมุนไพรแก่หน่วยงานภายนอกและภาคเอกชนบางมหาวิทยาลัยยังมีศูนย์ข้อมูลสมุนไพรและเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลสมุนไพร เช่น ศูนย์ข้อมูลสมุนไพรคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ศูนย์สมุนไพรทักษิณ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

นอกจากนี้ ในคณะวิทยาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ยังมีงานวิจัยทางพฤกษเคมี และการศึกษาฤทธิ์ทางยาของสมุนไพร เช่น ฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์ หรือฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ส่วนงานวิจัยด้านการเพาะปลูก การศึกษาสายพันธุ์, DNA Fingerprint และพันธุกรรมของสมุนไพรมีการดำเนินงานในคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่างๆ และหน่วยงานในสังกัดกรมวิชาการเกษตร

๒.๑.๒ องค์กรภาคเอกชน

๑) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ส.อ.ท.) เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร เป็นตัวแทนของภาคอุตสาหกรรมเอกชนของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานเพื่อประสานนโยบายภาครัฐกับเอกชน ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอุตสาหกรรม และดูแลสมาชิกให้ปฏิบัติตามนโยบาย

ส.อ.ท. มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๓๐ ดังนี้

- (๑) เป็นตัวแทนของผู้ประกอบอุตสาหกรรมภาคเอกชน ในการประสานนโยบายและดำเนินการกับรัฐ
- (๒) ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอุตสาหกรรม
- (๓) ศึกษาและหาทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรม
- (๔) ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษา วิจัย อบรม เผยแพร่วิชาการและเทคโนโลยีเกี่ยวกับอุตสาหกรรม
- (๕) ตรวจสอบสินค้า ออกใบรับรองแหล่งกำเนิดหรือใบรับรองคุณภาพสินค้า
- (๖) ให้คำปรึกษาและเสนอแนะแก่รัฐบาล เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรม
- (๗) ส่งเสริมนักอุตสาหกรรม และเป็นแหล่งกลางสำหรับนักอุตสาหกรรมแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ต่อวงการอุตสาหกรรม

(๘) ควบคุมดูแลให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรม

(๙) ปฏิบัติกิจการอื่นๆ ตามกฎหมายกำหนด

นอกจากนี้ ยังร่วมให้คำปรึกษา และเป็นกรรมการในคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือ กรอ. คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานต่างๆ

เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๐ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้ตั้ง “กลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร” (Herbal Industry Club) ขึ้น เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมลำดับที่ ๓๙ โดยมีนายชวน ธรรมสุริยะ จากบริษัท คันทัน น้ำเต้าทอง จำกัด เป็นประธานคณะผู้ก่อตั้งกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร และเป็นประธานคณะกรรมการ

กลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร วาระปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓ และปี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ เบื้องต้นมีสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งทั้งสิ้น ๒๕ ราย โดยสภาอุตสาหกรรมฯ ได้ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมสมุนไพร รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอุตสาหกรรมขึ้น เพื่อให้เป็นองค์กรกลางที่ประสานประโยชน์ของการถ่ายทอดวิทยาการจากภาครัฐสู่ภาคเอกชนอย่างเป็นระบบ และเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม เอื้อประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาผู้ประกอบการสมุนไพรสาขาต่างๆ ให้ประกอบการทั้งในเชิงธุรกิจและอุตสาหกรรมได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น สามารถพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันให้สูงขึ้น และทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

การจัดตั้งกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพรมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ และพัฒนามาตรฐานของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย ๘ สาขา ประกอบด้วย

- (๑) ผู้ผลิตวัตถุดิบสมุนไพร
- (๒) ผู้ผลิตยาจากสมุนไพร
- (๓) ผู้ผลิตสมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์
- (๔) ผู้ผลิตสมุนไพรเพื่อการเกษตร
- (๕) ผู้ผลิตสารสกัดสมุนไพร
- (๖) ผู้ผลิตอาหารและผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร
- (๗) ผู้ผลิตเครื่องสำอางที่ทำจากสมุนไพร
- (๘) ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สปาและอุปกรณ์สมุนไพรเพื่อการแพทย์ทางเลือก

ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพรเป็นองค์กรประสานประโยชน์ ระหว่างผู้ใช้ทรัพยากรสมุนไพรของประเทศให้สามารถสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันเป็นการรักษาและปกป้องผลประโยชน์และเสถียรภาพของทรัพยากรสมุนไพรของประเทศ โดยการพัฒนาวิทยาการ ความรอบรู้ให้สามารถรักษาและขยายตลาดของวัตถุดิบและสินค้าสำเร็จรูปทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนไปจนถึงการสร้างอำนาจต่อรองในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ

ผลงานของกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร เช่น

- ส่งผู้แทนอุตสาหกรรมยาจากสมุนไพรเข้าร่วมประชุมกับประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเสนอข้อคิดเห็นต่อการจัดทำมาตรฐานคุณภาพของ traditional medicine และ health supplements (ASEAN Consultative Committee on Standards & Quality Traditional Medicines and Health Supplements Product Working Group - ACCSQ TMHS PWG Meeting)

- ร่วมในการร่างพระราชบัญญัติสมุนไพร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบและหน่วยงานที่ควบคุมการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรประเภทต่าง ๆ

- ให้สมาชิกร่วมใน “โครงการการพัฒนาผู้ประกอบการอุตสาหกรรมผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันสูงขึ้น” ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งของ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพร เพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า (AFTA)” ที่คณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดลได้รับงบประมาณจากกรมการค้าระหว่างประเทศ เพื่อเพิ่มความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่มีคุณภาพ ด้วยการอบรมวิธีการผลิตที่ทันสมัย ถ่ายทอดกระบวนการผลิตยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ ตำรับ ด้วยกระบวนการผลิตมาตรฐาน เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

- สมาชิกร่วมออกร้านแสดงผลิตภัณฑ์ยาจากสมุนไพรแก่แพทย์ เพื่อส่งเสริมการใช้ยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ รายการ ในสถานพยาบาลภาครัฐ

- แสดงรายชื่อ (และสินค้า) ของบริษัทที่รับการอบรม บนเว็บไซต์ของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก

- เชื่อมโยงบริษัทที่รับการอบรมกับเครือข่าย supply chain เพื่อให้ผู้ผลิตสามารถประสานกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพร และผู้ค้าวัตถุดิบสมุนไพรที่ผลิตตามมาตรฐาน Organic หรือ GAP เช่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่, ศูนย์สุขภาพและพัฒนาวัตถุดิบสมุนไพรชุมชน วัดท่าลาด จังหวัดยโสธร

- จากการประสานงานของ นายวัชร พวรรณเชษฐ์ ผู้แทนการค้าไทย กลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้มีโอกาสทำ MOU กับบริษัท ichaiyo LLC ซึ่งเป็นบริษัทของคนไทยในสหรัฐอเมริกาที่เป็นเจ้าของ retail website www.ichaiyo.com เพื่อจำหน่ายสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่คัดสรรแล้วของไทยโดย e-commerce ผ่านทาง website นี้ทั้งนี้ website ของกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร (<http://ftiweb.off.fti.or.th/industrialgroup/herbs/index.asp>) ต้องเชื่อมต่อกับ www.ichaiyo.com เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรที่เป็นองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ ขนาดใช้ และประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยคาดว่าจะเริ่มจำหน่ายได้ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นต้นไป

๒) หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของผู้ประกอบการภาคเอกชนในการประสานนโยบายและดำเนินงานระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐบาล โดยการให้คำปรึกษาแก่ภาครัฐบาล และหน่วยงานราชการต่างๆ เกี่ยวกับนโยบายและแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการส่งออกของประเทศร่วมกับภาครัฐอีกด้วย

นอกจากนี้ยังสนับสนุนและส่งเสริมการประกอบธุรกิจภาคเอกชน โดยสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย มีหน้าที่ให้คำปรึกษาช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในการประกอบธุรกิจ อันเกิดจากระบบและระเบียบราชการ ประสานงานและผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบธุรกิจอย่างต่อเนื่อง และยังสนับสนุนให้ภาคธุรกิจเอกชนได้มีโอกาสเรียนรู้เทคนิคการประกอบธุรกิจให้ทันสมัยด้วยการขอรับทุนการศึกษา/ฝึกอบรม ที่จัดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ ยังจัดให้มีบริการระดับข้อพิพาททางการค้า โดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ และทำการประนีประนอมข้อพิพาททางการค้าเมื่อมีการร้องเรียน รวมทั้งการให้บริการออกเอกสารค้าประกันภาษีศุลกากรการนำเข้าชั่วคราว (ATA Carnet) และออกหนังสือรับรองมาตรฐานสินค้าส่งออกอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของหอการค้าไทย

- (๑) เป็นสถาบันกลางในการประสานงานทางการค้าและเศรษฐกิจ ระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐบาล
- (๒) ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล เกี่ยวกับนโยบายและมาตรการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหาการประกอบธุรกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าของประเทศ
- (๓) ส่งเสริมการค้าของประเทศทั้งการค้าในประเทศและการค้าต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือทางการค้าและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
- (๔) ให้บริการข่าวสารและข้อสนเทศทางเศรษฐกิจ การค้า การตลาด ตลอดจนเผยแพร่ งานวิชาการและงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนให้สมาชิก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ในส่วนของธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร มีสมาคมการค้าที่เกี่ยวข้องหลายสมาคม ซึ่งทางหอการค้าไทยได้จัดรวมกลุ่มสมาคมไว้ใน “กลุ่มอุตสาหกรรมยาและเวชภัณฑ์” ประกอบด้วย

๑. สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร (www.hpa.or.th)
๒. สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทย (www.thaicosmetic.org)
๓. สมาคมผู้ค้าเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ (www.thaiahpa.com)

๔. สมาคมผู้ผลิตสมุนไพรไทย สิ่งขำระล้าง และผลิตภัณฑ์ส่วนบุคคล
๕. สมาคมผู้วิจัยและผลิตเภสัชภัณฑ์ (www.prema.or.th)
๖. สมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (http://www.tpma.or.th/web/th)
๗. สมาคมร้านขายยา (www.thai-phar-asso.com)
๘. เภสัชพาณิชย์สมาคม

นอกจากนี้ ยังมีสมาคมการค้าอื่นที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรแต่ไม่ได้จัดอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมยาและเวชภัณฑ์ เช่น สมาคมสปาไทย สมาคมผู้ประกอบการสปาไทย ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะสมาคมการค้าที่มีบทบาทต่ออุตสาหกรรมสมุนไพร

๓) สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร (Herbal Products Association)

สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพรเดิมมีชื่อว่า "สมาคมผู้ผลิตยาและขายยาแผนโบราณ" เกิดจากการรวมตัวของผู้ประกอบการภาคเอกชน มีวัตถุประสงค์เริ่มแรกเพื่อประสานงานกับภาครัฐ ในการพัฒนา ยาสมุนไพรและยาแผนโบราณของประเทศไทย ให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพที่ดี เพื่อผลประโยชน์ต่อผู้บริโภค เป็นสำคัญ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร" (สยส.) หรือในภาษาอังกฤษว่า "HERBAL PRODUCTS ASSOCIATION" (HPA) มุ่งเน้นให้ผู้ประกอบการในประเทศไทยสามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการจากต่างประเทศ ในยุคการค้าเสรีได้โดยร่วมประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งภาครัฐในการจัดกิจกรรมส่งเสริมในภาคการผลิต การเงิน การตลาด และด้านอื่นๆ

ปัจจุบันสมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๔๖ ถนนจรัญสนิทวงศ์ ๙๖/๑ แขวงบางอ้อ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐ มีนายไพศาล เวชพงศา เป็นนายกสมาคม (www.hpa.or.th)

บทบาทหน้าที่

- (๑) เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ประสบการณ์ และข่าวสารในหมู่สมาชิก
- (๒) อนุรักษ์และส่งเสริมการผลิตยาสมุนไพร
- (๓) ส่งเสริมการผลิตยาสมุนไพรให้มีคุณภาพ และปลอดภัยต่อผู้บริโภค
- (๔) ร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
- (๕) ไม่ดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการค้า หรือการเมือง

ผลงานของสมาคม

(๑) ร่วมมือกับทางราชการในการยกย่อง และประกาศใช้หลักเกณฑ์การผลิตยาที่ดี จากสมุนไพร (GMP) รวมทั้งจัดทำคู่มือการปฏิบัติพร้อมแผ่น CD โดยค่าใช้จ่ายของสมาคมและยกสิทธิให้แก่ สำนักงานองค์การอาหารและยา (อย.)

(๒) ร่วมเดินทางต่างประเทศ ในการขยายตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรระหว่างประเทศกับ คณะผู้แทนการค้าไทย

(๓) ร่วมนำเสนอแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสร้างศักยภาพในการ แข่งขันต่อนายกรัฐมนตรี โดยการสนับสนุนของสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) และหน่วยงานวิชาการ เช่น คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ

(๔) ร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพร

(๕) ร่วมกับภาคีสมุนไพรครบวงจร โดยการสนับสนุนขององค์การเภสัชกรรม และสำนักงาน ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (สสว) จัดตั้งร้าน Thai Herb Health

(๖) เป็นตัวแทนวงการยาแผนโบราณภาคเอกชนในการยื่นฟ้องต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้ยกเลิกสิทธิบัตรเลขที่ ๘๙๑๒ องค์ประกอบสมุนไพรจากกวาวเครือ ซึ่งทับซ้อนกับการประกอบยา

(๗) ร่วมกับสถาบันการแพทย์แผนไทย จัดทำเครือข่าย "ร้านไทย"

(๘) จัดทำรายการยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ เพิ่มเติมจากเดิม ๒๗ รายการ

(๙) ชะลอการให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

(๑๐) ร่วมมือกับสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ในกลุ่มอุตสาหกรรมยา

๔) สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทย (The Thai Cosmetic Manufacturers Association)

สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทยจดทะเบียนก่อตั้งเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๐๙ ปัจจุบันสมาคมตั้งอยู่ที่ ๙๘๔/๑๒๘ คลองตันคอนโดมิเนียม ถนนสุขุมวิท ๗๑ แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร มีนางเก็จมณี เลิศกิจจา เป็นนายกสมาคม (www.thaicosmetic.org)

วัตถุประสงค์ของสมาคม คือ

(๑) เพื่อพัฒนามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต และกระจายสินค้า รวมทั้งการค้าในระดับสากล

(๒) เพื่อคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก

(๓) เพื่อช่วยหาตลาดสินค้าทั้งในและต่างประเทศให้แก่สมาชิก

(๔) เพื่อให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่สมาชิกในด้านการค้า อุตสาหกรรม และการเงิน

(๕) เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสมาคม

ผลงานที่ผ่านมาของสมาคม

(๑) ร่วมเจรจากับกรมศุลกากรเพื่อให้ช่วยลดภาษีนำเข้าวัตถุดิบสำหรับการผลิตเครื่องสำอาง เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต เป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๔๐

(๒) ร่วมประชุมกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และเสนอข้อคิดเห็นในเรื่องของกฎระเบียบ และมาตรฐานของผลิตภัณฑ์

(๓) จัดอบรมหลักสูตร "การพัฒนาตัวรับสินค้าสู่ความเป็นเลิศ ภาคที่ ๑ (ครีมและอิมัลชัน)" แก่สมาชิกเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับ Emulsifier, Thickener, Preservative และประเภทของน้ำมันชนิดต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

(๔) เป็นสื่อกลางในการแจ้งข่าวและข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบต่างๆ ความเคลื่อนไหวของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ข้อมูลวิชาการ และกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก เช่น การฝึกอบรมผ่าน website ของสมาคม

๕) สมาคมสปาไทย (Thai Spa Association)

สมาคมสปาไทยเป็นสมาคมที่จัดตั้งขึ้นมาโดยมิได้หวังผลกำไร มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุน และพัฒนาธุรกิจสปาในประเทศไทย โดยสมาชิกของสมาคมจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องในธุรกิจสปา จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเพิ่มพูนความรู้ด้านการประกอบธุรกิจสปาให้แก่สมาชิก

ปัจจุบันสมาคมสปาไทยตั้งอยู่ เลขที่ ๑๘/๘ อาคาร Fico Place ชั้น ๖ ถนนอโศก (สุขุมวิท ๒๑) แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ มี Mr.Andrew Jacka เป็นนายกสมาคม (www.thaispaassociation.com)

LIRT

บทบาทหน้าที่ของสมาคมสปาไทย

(๑) ส่งเสริมการประกอบอุตสาหกรรมสปาและมาตรฐานโดยทั่วไปของอุตสาหกรรมสปา และสวัสดิภาพของผู้บริโภค เช่น จัดทำมาตรฐานเกี่ยวกับพนักงานการฝึกอบรมการจัดตั้งสปา การดำเนินการของสปาและการจัดส่งผลิตภัณฑ์และอุปกรณ์สปา

(๒) เป็นกระบอกเสียงของอุตสาหกรรมสปาในประเทศไทย รวมถึงการฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ในสปา

(๓) สนับสนุนและช่วยเหลือสมาชิกแก้ไขอุปสรรคข้อขัดข้องต่างๆ รวมทั้งเจรจาทำความเข้าใจกับบุคคลภายนอกเพื่อประโยชน์ร่วมกันในการประกอบวิสาหกิจประเภทที่อยู่ในวัตถุประสงค์ สอดส่องและติดตามการเคลื่อนไหวของตลาดการค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศเกี่ยวกับสินค้าที่สมาชิกประกอบวิสาหกิจ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การค้า การเงิน เศรษฐกิจ หรือความมั่นคงของประเทศ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสปาทุกขนาด ทุกประเภทและหน่วยงานที่จัดส่งสินค้าหรือให้บริการแก่อุตสาหกรรมสปา

(๔) วิจัยเกี่ยวกับการประกอบวิสาหกิจประเภทที่อยู่ในวัตถุประสงค์แลกเปลี่ยนและเผยแพร่ความรู้ในทางวิชาการ ตลอดจนข่าวสารการค้าอันเกี่ยวกับการวิสาหกิจนั้นๆ

(๕) ส่งเสริมคุณภาพของสินค้าที่ผลิตหรือจำหน่าย โดยผู้ประกอบวิสาหกิจที่เป็นสมาชิกให้เข้ามาตรฐาน ตลอดจนวิจัยและปรับปรุงวิธีการผลิตและการค้าให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

(๖) ร่วมมือกับรัฐบาลในการส่งเสริมการค้า อุตสาหกรรม การเงินหรือธุรกิจอื่นใดในทางเศรษฐกิจอันอยู่ในวัตถุประสงค์

(๗) ทำความตกลงหรือวางระเบียบให้สมาชิกปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติเพื่อให้การประกอบวิสาหกิจประเภทที่อยู่ในวัตถุประสงค์ได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

(๘) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสมาชิก หรือระหว่างสมาชิกกับบุคคลภายนอกในการประกอบวิสาหกิจสปา

๖) สมาคมผู้ประกอบการสปาไทย (Thai Spa Operators Association)

มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาอุตสาหกรรมสปาในประเทศไทย ให้ได้รับการยอมรับในฐานะของ the best in Asia Pacific ปี ค.ศ. ๒๐๐๕ รวมถึงการสนับสนุน การถ่ายทอดความรู้และการบริหาร การจัดการธุรกิจภายใต้แนวคิด "สปาไทยร่วมสมัยคือรูปแบบสปาบำบัดที่ดีที่สุด" รวมทั้งการผลักดันผู้ประกอบการรายใหม่ให้สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้

ปัจจุบันสมาคมผู้ประกอบการสปาไทย ตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๔๘ ถนนพัฒนาการ เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ ๑๐๒๕๐ มีนางพรทิพย์ ปัญญาสกุลวงศ์ เป็นนายกสมาคม (<http://thaispaoperators.org>)

วัตถุประสงค์ของสมาคม

(๑) เพื่อส่งเสริมการประกอบวิสาหกิจประเภทที่เกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรมสปา ให้การอบรม พัฒนา ส่งเสริมเทคนิคให้ผู้ประกอบการและประชาชนที่สนใจการประกอบวิสาหกิจสปาให้ได้มาตรฐานโดยทั่วไปของอุตสาหกรรมสปาไทยทุกระดับ จากระดับภูมิภาคสู่ระดับท้องถิ่นให้มีมาตรฐานเดียวกัน ตั้งแต่มาตรฐานสถานประกอบการ มาตรฐานการให้บริการ มาตรฐานด้านการปฏิบัติการ มาตรฐานด้านผลิตภัณฑ์ และมาตรฐานของบุคลากร

(๒) ส่งเสริมฟื้นฟูภูมิปัญญาบรรพบุรุษไทย โดยการพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์สมุนไพรและเทคนิคกระบวนการใช้สำหรับการประกอบการวิสาหกิจสปาให้เข้ากับการประกอบวิสาหกิจอุตสาหกรรมสปา และวิถีชีวิตสมัยใหม่ให้เป็นที่ยอมรับในสากล

(๓) ส่งเสริมและเชิญชวนให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจอุตสาหกรรมสปาไทย ร่วมกันเชิดชู ศิลปะและวัฒนธรรมที่งดงามของไทย ตั้งแต่การต้อนรับ การแต่งกาย การประดิษฐ์ การปรนนิบัติ การให้ความ เคารพซึ่งกันและกันให้เป็นที่ประจักษ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

(๔) เสริมสร้างภาพลักษณ์วิสาหกิจอุตสาหกรรมสปาไทยสู่สากล

(๕) สนับสนุนและช่วยเหลือสมาชิกแก้ไขอุปสรรคข้อขัดข้องต่างๆ รวมทั้งเจรจาทำความเข้าใจ กับบุคคลภายนอกเพื่อประโยชน์ร่วมกันในการประกอบอุตสาหกรรมสปา สอดส่อง และติดตามความเคลื่อนไหวของ อุตสาหกรรมสปาทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การค้า การเงิน เศรษฐกิจ ตลอดจน การเชื่อมโยงผู้ประกอบการวิสาหกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการวิสาหกิจอุตสาหกรรมสปาให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน

(๖) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการประกอบวิสาหกิจอุตสาหกรรมสปา แลกเปลี่ยนและเผยแพร่ ความรู้ในทางวิชาการ ตลอดจนข่าวสารการค้าอันเกี่ยวกับวิสาหกิจนั้น

(๗) เก็บสถิติ หรือเอกสาร หรือขอทราบข้อความใดๆ จากสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนิน วิสาหกิจอุตสาหกรรมสปา ทั้งนี้ ด้วยความยินยอมของสมาชิก

(๘) ส่งเสริมคุณภาพของสินค้าที่ผลิตหรือจำหน่ายโดยผู้ประกอบการวิสาหกิจที่เป็นสมาชิก ให้ผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐาน ตลอดจนวิจัยและปรับปรุงวิธีการผลิตและการค้าให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

(๙) ร่วมมือกับรัฐบาลในการส่งเสริมการค้า อุตสาหกรรม การเงิน หรือธุรกิจอื่นใดในทาง เศรษฐกิจอันอยู่ในวัตถุประสงค์

(๑๐) ส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยที่ใช้ในสปา เพื่อให้สินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐาน ตลอดจนการพิจารณาและปรับปรุงวิธีการผลิต เพื่อให้สอดคล้องกับเทคนิคการใช้

๒.๒ ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข

จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ พืชสมุนไพร และแนวทางแก้ไข มีผู้เข้าร่วมการสัมมนาทั้งสิ้นจำนวน ๒๐๐ คน ผลการอภิปรายทำให้ทราบ ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะรวม ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการวิจัย ผู้ประกอบการ ผู้ใช้กฎหมายเกี่ยวกับ สมุนไพร และผู้ผลิตสมุนไพร โดยสรุปดังนี้

๒.๒.๑ ด้านการวิจัย ได้นำเสนอปัญหาอุปสรรคงานวิจัยในด้านต่าง ๆ คือ ทิศทางการวิจัยมีเป้าหมาย ไม่ชัดเจน การขาดการเชื่อมโยงในระดับนโยบาย การขาดการประสานหน่วยงานให้ทุน ปัญหาการจดสิทธิบัตร และการขึ้นทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์ สำหรับแนวทางแก้ไขมีข้อเสนอแนะโดยเห็นควรให้มีทิศทางการวิจัย ในระดับชาติ โดยมุ่งแก้ไขปัญหาของภาคอุตสาหกรรมสมุนไพร และให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ

๒.๒.๒ ด้านผู้ประกอบการ ได้นำเสนอปัญหาสาเหตุในด้านองค์กรกำกับดูแลผลิตภัณฑ์สมุนไพร ซึ่งภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด และกฎระเบียบเพื่อให้เกิดการพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร ได้อย่างสมดุลระหว่างการควบคุมและการส่งเสริม นอกจากนี้ ผู้แทนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรเสริมอาหาร ได้ให้ข้อคิดเห็นแนวทางแก้ไขโดยจัดโครงการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชน ตั้งแต่การเพาะปลูกในระบบ GAP (Good Agriculture Practice) หรือเกษตรอินทรีย์ การวิจัยทุกด้าน เพื่อสนับสนุนผลิตภัณฑ์และการส่งเสริม การตลาด เพื่อสามารถแข่งขันในการเปิดการค้าเสรี

๒.๒.๓ ด้านผู้ใช้กฎหมายเกี่ยวกับสมุนไพร ได้กล่าวถึงการปรับกระบวนการกำกับดูแล ซึ่งได้ดำเนินการ มาโดยตลอด แต่การแก้ไขเรื่องกฎหมายต้องใช้ระยะเวลาและความเข้าใจร่วมกัน

๒.๒.๔ ด้านผู้ผลิตสมุนไพร ปัญหาหลักที่พบ คือ การขาดความเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตและผู้ประกอบการ ทำให้ไม่มีความแน่นอน เกี่ยวกับราคาผลผลิต พ่อค้าคนกลาง และการนำเข้าสมุนไพรจากต่างประเทศ

ผลสรุปการสัมมนาครั้งนี้ คณะกรรมการวิชาการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา เห็นว่าควรผลักดัน ให้เป็นวาระแห่งชาติ และมี Road Map ที่ชัดเจน

แคแตง

Sesbania grandiflora (L.) Desv.

บทที่ ๓

การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร

สืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวงจรการพัฒนาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรหลายฉบับ บางฉบับถูกกล่าวหาว่าไม่สอดคล้องกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาต่อยอดการนำพืชสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ในผลิตภัณฑ์สุขภาพที่หลากหลาย และไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้พืชสมุนไพร ดังนั้น การศึกษาสภาพและปัญหาอุปสรรคด้านกฎหมายต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรจึงมีความสำคัญยิ่งในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเสนอแนวคิดที่เป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้เพื่อแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร และเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดทิศทางการนโยบาย และแนวทางในการส่งเสริมอุตสาหกรรมสมุนไพรของประเทศ

๓.๑ การวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์กฎหมายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรโดยพิจารณาจากสาระของกฎหมายที่มีขอบเขตครอบคลุมการผลิต การจำหน่าย การใช้ และการพัฒนาพืชสมุนไพรเพื่อการค้า พบว่าสามารถแบ่งตามระดับความสำคัญได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร และกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องปานกลางหรือมีความเกี่ยวข้องน้อยต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร ดังแสดงในตารางที่ ๗

ตารางที่ ๗ การแบ่งกฎหมายตามระดับความสำคัญต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร

กฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร	กฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องปานกลางหรือมีความเกี่ยวข้องน้อยต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร
<ul style="list-style-type: none">- พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐- พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒- พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. ๒๕๓๕- พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕- พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒- พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒- พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘- พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๔๖- พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๕๔๒	<ul style="list-style-type: none">- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒- พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. ๒๕๔๑- พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๕- พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔- พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๘๔

LIART

๓.๒ การพัฒนากฎหมายฉบับใหม่เพื่อกำกับดูแลผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรโดยเฉพาะ

ในช่วงระยะเวลาเกือบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีองค์กรในภาคเอกชนพยายามผลักดันให้มีการออกกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร โดยเฉพาะในส่วนการกำกับดูแลด้านยาแผนไทยและยาจากสมุนไพร รวมทั้งผลิตภัณฑ์สุขภาพอื่นๆ ที่มีการใช้สมุนไพรเป็นส่วนประกอบ เช่น อาหาร เครื่องสำอาง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ร่างกฎหมายใหม่เหล่านั้นยังไม่ได้รับการยอมรับจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ร่างพระราชบัญญัติยาแผนไทยและยาจากสมุนไพร พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร พ.ศ. เป็นต้น เนื่องจากการพิจารณาในระดับเบื้องต้น ไม่ว่าจะในเวทีการสัมมนาผู้ที่เกี่ยวข้องหรือในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ยังมีข้อโต้แย้งว่าร่างกฎหมายใหม่เหล่านี้มีหลักการและเนื้อหาส่วนใหญ่ใกล้เคียงกับร่างพระราชบัญญัติยาฉบับใหม่ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณา หรือพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงเป็นการซ้ำซ้อนที่จะออกเป็นกฎหมายสมุนไพรฉบับใหม่ที่ครอบคลุมผลิตภัณฑ์ที่มีกฎหมายกำกับดูแลอยู่แล้ว

๓.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อคิดเห็นด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพืชสมุนไพร

๓.๓.๑ ปัญหาและอุปสรรคด้านความเป็นปัจจุบันของกฎหมาย

๑) มีบางประเด็นของกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ และการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ประกอบการ เช่น บทกำหนดโทษในพระราชบัญญัติหลายฉบับมีการลงโทษหรือปรับในอัตราที่ต่ำกว่าความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภค เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ข้อความที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายทุกฉบับเอื้อให้ออกข้อบัญญัติ หรือกฎหมายระดับรอง เพื่อประกอบการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และกฎหมายระดับรองมีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหา โดยใช้ข้อมูลวิชาการเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความปลอดภัยจากการใช้สมุนไพร ประกอบการออกกฎหมายระดับรอง ทั้งนี้ เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค และส่งเสริมอุตสาหกรรมสมุนไพรของประเทศ

๒) การออกกฎหมายระดับรองเพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นไปตามกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ จำเป็นต้องมีข้อมูลวิชาการเชิงประจักษ์ เพื่อประกอบการออกข้อกำหนดต่างๆ ที่สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม ทำให้ใช้เวลานานในการออกกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติ

๓) การปรับปรุงกฎหมายให้เป็นปัจจุบัน มีงานวิจัยพัฒนา หรือข้อมูลวิชาการที่รองรับไม่เพียงพอต่อการพัฒนากฎหมาย

๓.๓.๒ ปัญหาด้านการบังคับใช้และปฏิบัติตามกฎหมาย

๑) ศักยภาพในการพัฒนาการผลิตให้ได้มาตรฐานของผู้ประกอบการแต่ละระดับ เช่น SMEs วิสาหกิจชุมชนมีความแตกต่างกัน ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนาเพื่อให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบได้อย่างถูกต้อง

๒) การขอขึ้นทะเบียนตำรับ มีเอกสารประกอบการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ข้อกำหนด ซึ่งผู้ประกอบการต้องใช้เวลาในการเตรียมเอกสาร เช่น ผลวิเคราะห์คุณภาพผลิตภัณฑ์ และมีระยะเวลาซึ่งเจ้าหน้าที่ต้องใช้ในการพิจารณาตำรับผลิตภัณฑ์ ทำให้ระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนตำรับขึ้นกับความพร้อมของผู้ประกอบการแต่ละรายด้วย

LIART

๓) บทกำหนดโทษมีระดับโทษไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ทำให้ผู้ประกอบการ บางรายไม่เกรงกลัวการรับโทษตามกฎหมาย ส่งผลให้มีการฝ่าฝืนและกระทำความผิด เช่น มาตรา ๗๐ การโฆษณาคุณประโยชน์ของอาหารอันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี หรือปรับไม่เกิน ๓ หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หรือมาตรา ๗๑ โฆษณาคุณประโยชน์ของอาหารทางสื่อต่างๆ โดยไม่ได้รับอนุญาต ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท เป็นต้น

๓.๓.๓ ปัญหาด้านความรู้ ความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้อง

๑) ผู้ประกอบการด้านผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรมีระดับความรู้ ความเข้าใจที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับ SMEs และวิสาหกิจชุมชน มีความเข้าใจด้านมาตรฐาน และกฎระเบียบในระดับ น้อยถึงปานกลาง และบางรายไม่เข้าใจ หรือไม่สามารถตีความข้อกำหนดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ ทำให้ภาครัฐต้องพัฒนาความรู้ ความเข้าใจแก่กลุ่มดังกล่าว เพื่อยกระดับให้สามารถปฏิบัติตามกฎหมาย ได้อย่างถูกต้อง

๒) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีสมุนไพร เป็นส่วนประกอบ ยังขาดความเข้าใจด้านมาตรฐานและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ประกอบการที่ได้รับการส่งเสริม ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามมาตรฐาน และไม่สามารถขออนุญาตผลิตภัณฑ์ได้

๓) เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย มีการตีความข้อกำหนดไม่ชัดเจน ทำให้ผู้ประกอบการ ได้รับข้อแนะนำการปฏิบัติตามกฎหมายที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

๔) การวิจัยพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ รวมถึง ความก้าวหน้าในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ยังไม่ทันต่อสถานการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทำให้ต้องมีการศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัย และคุณประโยชน์ด้วยผลิตภัณฑ์ ที่พัฒนาขึ้นใหม่ และผู้ประกอบการต้องใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลวิชาการ เพื่อประกอบการขออนุญาต

๓.๓.๔ ปัญหาด้านทัศนคติที่มีต่อกฎหมาย

๑) ผู้ประกอบการส่วนหนึ่ง มีความเชื่อว่าการใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรมีความปลอดภัย และเห็นว่ากฎหมายบางฉบับปิดกั้นการโฆษณาสรรพคุณของสมุนไพร และมีความคาดหวังต่อการขออนุญาต ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรให้สามารถแสดงคุณประโยชน์ของพืชสมุนไพรโดยไม่ต้องใช้ข้อมูลวิชาการประกอบ ซึ่งอาจทำให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของผลิตภัณฑ์

๒) ผู้ประกอบการส่วนหนึ่งเห็นว่าการปฏิบัติตามข้อกำหนดของกฎหมายบางฉบับเป็นเรื่องที่ยาก เช่น การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practice หรือ GMP)

๓) ผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจผิดคิดว่ากฎหมายที่มีอยู่เป็นกฎหมายที่ควบคุมหรือจำกัดการใช้สมุนไพร ทั้งที่แท้จริงแล้วกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองสมุนไพร ส่งเสริม และการวิจัยพัฒนายา จากสมุนไพรเพื่อผลทางเศรษฐกิจและทำให้ประเทศไทยพึ่งพาตนเองได้ โดยมีการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ จากสมุนไพรอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาประเด็นปัญหาและอุปสรรคทั้ง ๔ ด้านของกฎหมายที่มีอยู่ ในปัจจุบันต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรควบคู่ไปกับสาระของกฎหมายที่ปรากฏในพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับ พืชสมุนไพรแต่ละฉบับจะพบว่ากฎหมายที่มีอยู่มีความยืดหยุ่นและเอื้อให้ออกข้อบัญญัติ หรือกฎหมายระดับรอง เพื่อประกอบการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในการส่งเสริมพัฒนาและ การใช้ประโยชน์

จากพืชสมุนไพร โดยสามารถสรุปประเด็นปัญหา อุปสรรค ความยืดหยุ่นของกฎหมาย และแนวทางการพัฒนา กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร

๓.๔ ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพืชสมุนไพร

บทสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาพืชสมุนไพรด้านกฎหมาย

เนื่องจากผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรมีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หลายประเภท เช่น ยา อาหาร เครื่องสำอาง และวัตถุดิบทราย จึงเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ ทั้งกฎหมายที่กำกับดูแลผลิตภัณฑ์ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสมประโยชน์ ได้แก่ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติวัตถุดิบทราย พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายที่ให้การคุ้มครอง ส่งเสริมการศึกษาอบรม ศึกษาวิจัย และพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และคุ้มครองพันธุ์พืชสมุนไพร เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติคุ้มครอง พันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นต้น

กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงครอบคลุมทั้งการสนับสนุนการใช้และการพัฒนาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรและคำนึงถึงประโยชน์และคุณภาพที่ผู้ใช้จะได้รับจากการใช้ผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยหลักการบริหาร ความเสี่ยงตามลักษณะและประเภทของผลิตภัณฑ์ร่วมกับการพิจารณาหลักฐานเชิงประจักษ์ซึ่งเป็นหลักการ ที่ยอมรับในการกำกับดูแลผลิตภัณฑ์สุขภาพตามมาตรฐานสากล และที่สำคัญกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้แล้ว ดังนั้น การสนับสนุนการใช้และการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรจึงอาจไม่จำเป็นต้องพัฒนาเป็นกฎหมายใหม่เพื่อใช้ในการกำกับดูแลผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร โดยเฉพาะแต่สามารถทำได้โดยการแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายเฉพาะของแต่ละผลิตภัณฑ์ให้เอื้อต่อการ ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรให้มากยิ่งขึ้น เป็นการส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรอย่างยิ่งยั้ง

ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร

การพัฒนากฎหมายเพื่อสนับสนุนการใช้พืชสมุนไพรสามารถพิจารณาจากข้อเสนอแนะทางดังต่อไปนี้

๑) พัฒนากฎหมายระดับรองให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อรองรับการนำกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมาย และเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาสมุนไพรเพื่อการพาณิชย์ โดยคงไว้ซึ่งหลักแห่งการคุ้มครองผู้บริโภค

๒) พัฒนากฎหมายระดับรองภายใต้พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้น เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และส่งเสริม การควบคุมคุณภาพมาตรฐานวัตถุดิบสมุนไพรตั้งแต่ต้นทางการผลิต มาตรฐานการเพาะปลูก และการปฏิบัติ ทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice, GAP) เพื่อให้ได้วัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพมาตรฐาน และรองรับการส่งเสริมอุตสาหกรรมสมุนไพร

๓) วิจัยและพัฒนาความรู้ และวิชาการเฉพาะด้านที่จำเป็นต่อการปรับปรุงแก้ไขหรือกำหนดกฎหมายทุกระดับ ให้มีความทันสมัย และเพียงพอต่อการบ่งชี้หรือออกข้อกำหนดตามกฎหมาย เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค และส่งเสริมมาตรฐานผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อการพาณิชย์

LIART

๔) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการเผยแพร่ เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ด้านการบังคับใช้ ติความ และปฏิบัติตามกฎหมายที่ถูกต้องแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการระดับ ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง SMEs หรือวิสาหกิจชุมชน ซึ่งต้องการสนับสนุนด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ตามกฎหมายด้วยวิธีสื่อสารที่ง่ายต่อความเข้าใจ

๕) กำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติตามกฎหมายที่มีขั้นตอนและรายละเอียดชัดเจน เข้าถึงง่าย เผยแพร่แก่ประชาชนหรือผู้ประกอบการ เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งมีการปรับปรุงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายอย่างสม่ำเสมอเป็นปัจจุบัน

๖) ส่งเสริมการบูรณาการระบบบริการของภาครัฐ ที่ถือกฎหมายแต่ละฉบับที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา พืชสมุนไพรให้สอดคล้องกัน และลดขั้นตอนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรเชิงพาณิชย์ ภายใต้หลักการคุ้มครอง ความปลอดภัยและสมประโยชน์แก่ผู้บริโภค

๗) ปรับปรุงรายละเอียดการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร โดยกำหนดระดับ ความเข้มงวดในการควบคุมกำกับตามระดับความเสี่ยงของผลิตภัณฑ์ และใช้วิธีการประเมินคุณสมบัติ หรือวิเคราะห์คุณภาพและประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ โดยบูรณาการวิชาการที่เป็นวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้น

๘) จัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรอย่างเป็นระบบ สามารถใช้อ้างอิงประกอบการพัฒนา กฎหมาย การอนุญาตผลิตภัณฑ์ และพัฒนางานวิจัย เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

ประเด็นข้อเสนอเร่งด่วน

๑) เร่งการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ ซึ่งอยู่ในการดำเนินการของสำนักงาน คณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อให้มีผลบังคับใช้โดยเร็ว เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว มีการกำหนดเนื้อหาใหม่ที่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรให้สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ แก่ประเทศได้อย่างมาก ควบคู่ไปกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ โดยลด ข้อจำกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมกำกับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรลง เช่น การกำหนดให้มีคณะกรรมการ ยาแผนไทยเป็นการเฉพาะ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านยาแผนไทยและยาสมุนไพร แยกออกจาก คณะกรรมการยาแผนปัจจุบัน ทำให้สามารถกำหนดระเบียบ หลักเกณฑ์ และข้อปฏิบัติด้านการควบคุมกำกับ ผลิตภัณฑ์ยาแผนไทยและยาสมุนไพรได้อย่างสอดคล้องกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย รวมถึงสนับสนุน การคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ด้วยการกำหนดให้แจ้งสิทธิบัตรและภูมิปัญญา การแพทย์แผนไทยของผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ส่งเสริมการพัฒนายาแผนไทยและยาจากสมุนไพรให้มีรูปแบบ ผลิตภัณฑ์และการแสดงสรรพคุณได้สอดคล้องกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย และส่งเสริมการคุ้มครอง ผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจัดแจ้งเภสัชสมุนไพรและกำกับการผลิต นำเข้า และขายยาจากสมุนไพรให้เกิดความครอบคลุมในการคุ้มครองผู้บริโภคยิ่งขึ้น

๒) เพิ่มการประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร หรือยาแผนโบราณ

๓) ส่งเสริม และอนุรักษ์การเพาะปลูกพืชสมุนไพรตามมาตรฐานการเพาะปลูกที่ดีในชุมชน

๔) จัดทำรายชื่อสมุนไพรที่อนุญาตให้ใช้เป็นอาหารเสริม ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเพื่อรองรับ การประกาศรายชื่อสมุนไพรดังกล่าวเพิ่มขึ้น

๕) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการสร้าง และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการ
เลือกใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างถูกต้อง

๖) เสนอเป็นวาระแห่งชาติด้านสมุนไพร ที่กำหนดองค์กรผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน และต่อเนื่อง

อบเชยเทศ

Cinnamomum verum J.Presl

บทที่ ๔

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของพืชสมุนไพร

๔.๑ ภาพรวมของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยในปัจจุบัน

อุตสาหกรรมสมุนไพรไทยได้รับแรงผลักดันจากการขยายตัวของกระแสความเอาใจใส่ในเรื่องสุขภาพ และการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่มาจากธรรมชาติ กระแสแพทย์ทางเลือกและธรรมชาติบำบัด และปัจจัยเอื้อหนุนอื่น ๆ ทั้งด้านการส่งเสริมการใช้สมุนไพรโดยภาครัฐผ่านนโยบายส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรในสถานพยาบาล และการขยายตัวของอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่อง อาทิ ธุรกิจสปา คลินิกเวชสำอาง ธุรกิจร้านอาหารสุขภาพ และธุรกิจเครื่องเทศและสมุนไพร ซึ่งมีการเติบโตที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยไทยมีจุดแข็งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาด้านสมุนไพรที่มีมาอย่างยาวนาน แต่ยังมีจุดอ่อนในด้านการควบคุมคุณภาพ และเทคโนโลยีด้านการผลิต และการศึกษาทางคลินิก (Clinical Trial) ส่วนอุปสรรคที่สำคัญของการเติบโตของอุตสาหกรรม คือ การขาดแคลนวัตถุดิบที่มีคุณภาพภายในประเทศทั้งที่เป็นวัตถุดิบสมุนไพรและสารสกัด การขาดแคลนความรู้และเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย ความไม่เชื่อมั่นของผู้บริโภคและผู้สั่งใช้ยาสมุนไพร เนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ยาสมุนไพรที่ถูกต้อง ปัญหาการหลอกลวงผู้บริโภค การโฆษณาเกินจริงและผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้คุณภาพ และรวมถึงข้อจำกัดด้านกฎระเบียบของภาครัฐบางประการ อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยบางประเภท เช่น เครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์สปา และผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ต่างได้รับความเชื่อมั่นจากผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งมีโอกาสขยายตัวสูงเมื่อมีการเปิดเสรีทางการค้า ขณะเดียวกันการที่ไทยวางยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่ครัวโลก ผลักดันประเทศไทยสู่การเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบอาหารทั้งด้านพืชผักและเนื้อสัตว์ที่สำคัญของโลก และกระแสความต้องการอาหารปลอดสารเคมีและยาปฏิชีวนะในตลาดโลกจะเป็นโอกาสให้สมุนไพรสามารถเข้ามาทดแทนสารเคมีและยาปฏิชีวนะในอุตสาหกรรม การเกษตรและการผลิตสัตว์ได้

ทั้งนี้ จากการที่กระทรวงสาธารณสุขได้นำเสนอแผนยุทธศาสตร์เมดิคัลฮับ (Medical Hub) ฉบับที่ ๒ ยุกระดับไปสู่การพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ – ๒๕๕๗ ซึ่งได้เน้นบทบาทของบริการการแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือก การแพทย์ผสมผสาน สมุนไพรไทยและผลิตภัณฑ์สุขภาพ โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ครบวงจรทั้งด้านการผลิต การบริการ บุคลากร เทคโนโลยี การวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้วิชาการ รวมไปถึงการพัฒนาด้านกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ย่อมจะเป็นมาตรการสำคัญของรัฐที่ช่วยกระตุ้นการเติบโตและความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยและยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยเพื่อเข้าสู่ตลาดการค้าเสรีได้เป็นอย่างดี

สำหรับตลาดสำคัญของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย ได้แก่ ตลาดอาเซียน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และยุโรป โดยไทยมีการนำเข้าผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากอาเซียนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มที่เป็นวัตถุดิบ สารสกัด และยาสมุนไพร ส่วนผลิตภัณฑ์เสริมอาหารมีส่วนการนำเข้าส่งออกที่ใกล้เคียงกัน ขณะที่เครื่องสำอางมีแนวโน้มการส่งออกเพิ่มมากขึ้น โดยคู่แข่งสำคัญของไทย ได้แก่ สิงคโปร์ ซึ่งเป็นช่องทางผ่านเข้ามาของสินค้าจากนอกภูมิภาคและเป็นศูนย์กลางการศึกษาทางคลินิก และมาเลเซียที่เริ่มลงทุนด้านสมุนไพรอย่างจริงจัง ฟิลิปปินส์มีศักยภาพด้านสารสกัด รวมถึงอินโดนีเซีย ลาวและพม่า ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าและวัตถุดิบสมุนไพรสูง ดังนั้น ยุทธศาสตร์ในการรองรับการเปิดเสรีทางการค้า จึงกำหนดมาตรการทั้งการเพิ่มอุปสงค์และความเข้มแข็งภายในประเทศ ภาครัฐวางเป้าหมายเพื่อรุกไปสู่การเป็น

ผู้นำตลาดในอาเซียน และการยกระดับมาตรฐาน การปรับสภาพแวดล้อมและปัจจัยเอื้อเพื่อตอบสนองความต้องการของภาคการผลิตเพื่อการเติบโตที่ยั่งยืนต่อไป

๔.๒ ความเร่งด่วนในการปรับตัวของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยกับผลกระทบจากข้อตกลง AFTA

ความท้าทายต่ออุตสาหกรรมสมุนไพรไทยจากผลของการเปิดเสรีทางการค้า AFTA พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มีการคาดการณ์จากกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมสมุนไพร และสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยว่า การเปิดเสรีทางการค้า AFTA จะทำให้อุตสาหกรรมสมุนไพรได้รับผลกระทบเชิงลบเป็นมูลค่าประมาณ ๘,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ ล้านบาท ทั้งสูญเสียจากการนำเข้าและเสียโอกาสในการรุกตลาดอาเซียน เนื่องจากประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศมีความสามารถทางการแข่งขันที่เหนือกว่า ทั้งการมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า การมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยก้าวหน้ามากกว่า และมีแหล่งวัตถุดิบสมุนไพรที่อุดมสมบูรณ์ สินค้าจากประเทศเหล่านี้จะเข้ามาแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดของผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมสมุนไพรซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ยังไม่เข้มแข็งมากนัก ประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจ และขาดศักยภาพในการปรับทิศทางทางธุรกิจให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทของการค้าเสรี ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลประกอบการของธุรกิจในระยะยาว

ด้วยประเด็นความท้าทายและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ จึงได้มอบหมายให้คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พร้อมหน่วยงานร่วม อาทิ สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ ให้ทำการศึกษา และจัดทำโครงการยุทธศาสตร์ การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยเพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า AFTA ด้วยสมุนไพรในบัญชีหลักแห่งชาติ ประกอบด้วยสมุนไพร ๑๐ ชนิด ได้แก่ ขมิ้นชัน ขิง ขุมเห็ดเทศ ฟ้าทะเลลายโจร บัวบก พญาอ พริก ใพล มะแว้ง และกะเพราแดง ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ การศึกษา พัฒนาระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย

กิจกรรมนี้ มีเป้าประสงค์ในการศึกษาปัญหาอุปสรรคและโอกาส ศักยภาพการแข่งขันและผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า AFTA ของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย ๘ สาขา โดยใช้เครื่องมือทางการวิเคราะห์ต่าง ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมนำร่องเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานยาสมุนไพร เพื่อประมวลข้อมูลนำไปสู่การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยฯ และข้อเสนอแนะด้านมาตรการอื่น ๆ ซึ่งในกระบวนการศึกษา นอกจากจะเป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของอุตสาหกรรมและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมแล้ว ยังได้กำหนดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคเอกชนในภูมิภาคต่าง ๆ ประกอบ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ เพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งห่วงโซ่อุปทานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการภาคเอกชนโดยรวมเป็นหลัก แต่ขณะเดียวกันต้องสามารถสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์และมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐที่มีอยู่ในปัจจุบันด้วย ทั้งนี้ ผลของการศึกษา มีดังนี้

ผลกระทบของ AFTA ต่ออุตสาหกรรมสมุนไพรไทย

ในการศึกษาผลกระทบต่ออุตสาหกรรมสมุนไพรไทยทั้ง ๘ สาขาซึ่งครอบคลุมตั้งแต่อุตสาหกรรมต้นน้ำจนถึงอุตสาหกรรมปลายน้ำ ได้แก่ สาขาผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบ สาขาสารสกัดสมุนไพร สาขายาจากสมุนไพร สาขาอาหารและผลิตภัณฑ์อาหารเสริมจากสมุนไพร สาขาเครื่องสำอางสมุนไพร สาขาสมุนไพร เพื่อการผลิตสัตว์ สาขาสมุนไพรเพื่อการเกษตร และสาขาผลิตภัณฑ์สปาและอุปกรณ์สมุนไพรเพื่อการแพทย์ทางเลือก สรุปได้ดังนี้

- สาขาผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบ จะต้องเผชิญกับการแข่งขันที่สูงขึ้นจากผู้ผลิตวัตถุดิบจากนอกประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มอาเซียนที่ยังมีสภาพพื้นที่ป่าสมบูรณ์ เช่น ลาว พม่า อินโดนีเซีย

- สาขาสารสกัดสมุนไพร เป็นทั้งโอกาสที่จะสามารถขยายตลาดการค้าจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีมากในประเทศ ขณะเดียวกันก็เผชิญกับอุปสรรคจากคู่แข่งที่มีเทคโนโลยีการผลิตสูง เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย เป็นต้น
- สาขายาจากสมุนไพร สาขาสมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ และสาขาสมุนไพรเพื่อการเกษตรนั้น มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งทั้งด้านคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคหรือกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย โดยควรมุ่งเน้นการเติบโตจากอุปสงค์ในประเทศเป็นหลักในระยะแรก
- สาขาที่มีศักยภาพในการส่งออกสู่ตลาดอาเซียนสูง คือ เครื่องสำอางสมุนไพร ผลิตภัณฑ์สปา และผลิตภัณฑ์เสริมอาหารจากสมุนไพร ซึ่งเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์ไทยที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศเป็นอย่างดี

ผลกระทบที่สำคัญอื่น ๆ ได้แก่ การลดต้นทุนการนำเข้าวัตถุดิบหรือสารตั้งต้นในอุตสาหกรรมจากอัตราภาษีที่ลดลง หรือการเปิดโอกาสการร่วมลงทุนหรือร่วมมือทางการค้าระหว่างผู้ประกอบการไทยและผู้ประกอบการต่างประเทศ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตและองค์ความรู้ ส่วนการปรับกฎระเบียบมาตรฐานเดียวกันทั้งภูมิภาค (ASEAN Harmonization) เช่น ข้อกำหนดด้านมาตรฐานชุดเอกสารขึ้นทะเบียนตำรับยา (ASEAN Common Technical Dossiers: ACTD) และข้อกำหนดด้านคุณภาพ มาตรฐานของยา [การผลิต คุณภาพ ความปลอดภัย และประสิทธิภาพของยา] (ASEAN Common Technical Requirements: ACTR) หรือมาตรฐานการผลิตยาที่ดี (Good Manufacturing Practice: GMP) ตามหลักเกณฑ์ PIC/S (Pharmaceutical Inspection Co-operation Scheme) อันเป็นมาตรฐานการผลิตยาที่ดีในระดับโลก แม้จะทำให้ผู้ประกอบการต้องลงทุนปรับปรุงตนเองอย่างมากในระยะแรก แต่จะช่วยยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น ช่วยลดต้นทุนการดำเนินการตามมาตรฐานภายในของแต่ละประเทศ สำหรับการขยายตลาดส่งออกไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนและตลาดโลก รวมถึงช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในตัวผลิตภัณฑ์แก่ผู้บริโภคซึ่งเป็นผลดีในระยะยาว

ประเด็นผลักดันเชิงยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมสมุนไพรสู่ตลาดอาเซียนและตลาดโลก

ในการกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ สรุปได้ดังนี้

๑. ดำเนินยุทธศาสตร์คู่ขนาน Dual track การให้ความสำคัญกับทิศทางการสร้างความเติบโตของทั้งห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรทั้งจากการเพิ่มอุปสงค์ภายในประเทศและขยายตลาดในต่างประเทศควบคู่กัน

(๑) เร่งผลักดันสาขาที่มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการรุกสู่ตลาดอาเซียน ได้แก่ สาขาเครื่องสำอางสมุนไพร สาขาสกัดสมุนไพรสปา และผลิตภัณฑ์เสริมอาหารจากสมุนไพรให้เป็นผลิตภัณฑ์ชั้นนำของอาเซียน โดยเน้นการยกระดับคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรม โดยให้ความสำคัญกับตลาด CLMV เป็นเป้าหมายหลักให้สอดคล้องกับนโยบายการค้าของกระทรวงพาณิชย์ และเพื่อใช้ประโยชน์จากสถานะ Least Developed Countries: LDCs เพื่อเป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออก

(๒) สร้างความเข้มแข็งจากอุปสงค์ภายในประเทศสำหรับแผนระยะ ๕ ปีแรก โดยอาจจำแนกเป็น

(๒.๑) การสร้างอุปสงค์จากในประเทศ ได้แก่ สาขาผู้ผลิตวัตถุดิบ สาขาสารสกัด สาขายาสมุนไพร สาขาสกัดสมุนไพรเสริมอาหารจากสมุนไพร สาขาสมุนไพรเพื่อผลิตสัตว์ และสาขาสมุนไพรเพื่อการเกษตร โดยมุ่งเน้นการสร้างการเติบโตจากอุปสงค์ภายในประเทศเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับการพัฒนามาตรฐาน

คุณภาพการยกระดับรูปแบบการบริหารจัดการ การรักษาสมดุราคาวัตถุดิบ การแบ่งประเภท (Grading) วัตถุดิบ และการจัดการปริมาณผลผลิตที่จะเข้าสู่ตลาดซึ่งเป็นห่วงโซ่พื้นฐานที่สำคัญของสายอุปทานสมุนไพร

(๒.๒) การสร้างห่วงโซ่คุณค่า (Value chain) ในอุตสาหกรรมสมุนไพร เพื่อทดแทนการนำเข้า ปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ กล่าวคือ การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตวัตถุดิบ สารสกัดสมุนไพรเพื่อผลิตสตั๊ว และสมุนไพรเพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในห่วงโซ่อุตสาหกรรมปลายน้ำ อันได้แก่ อุตสาหกรรมการผลิตยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางสมุนไพร ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ใช้ในการผลิตสตั๊ว ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ใช้กำจัดศัตรูพืชในการเกษตร

๒. ผลักดันอุตสาหกรรมสมุนไพรที่เป็นเรื่องแห่งชาติในแผนระยะ ๕ ปีแรก โดยกำหนดแนวทางดำเนินงานดังนี้

(๑) ศึกษาและคัดสรรสมุนไพรที่มีศักยภาพด้านการตลาดและผลการศึกษาวิจัยรองรับโดยมีความพร้อมที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น ไพล ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น

(๒) พัฒนาและต่อยอดงานวิจัยต่าง ๆ อย่างครบวงจรในสมุนไพรที่ได้รับการคัดสรรตามข้อ ๒.๑ ในเรื่อง Standardization, Pharmacological Study, Toxicity Study, Clinical Trial และ Market Research

(๓) จัดทำแผนและกิจกรรมส่งเสริมการรณรงค์ด้านการตลาดการขาย เพื่อสร้างการรับรู้ (Awareness) ไปยังผู้บริโภคภายในและต่างประเทศต่อสมุนไพรที่ผ่านการคัดเลือก

๓. ผลักดันรูปแบบการเติบโตของอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืนโดยการเชื่อมต่อกับอุตสาหกรรมปลายน้ำ ห่วงโซ่อื่นๆ ได้แก่

(๑) อุตสาหกรรมบริการสุขภาพ โดยการส่งเสริมด้านการตลาดและรณรงค์การใช้จุดขายจาก ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ที่ต่อยอดภูมิปัญญาไปสู่สินค้าในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์สปา ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารจากสมุนไพร และยาสมุนไพร โดยผนวกผลิตภัณฑ์และบริการเกี่ยวกับสมุนไพรเข้ากับธุรกิจ ให้บริการสุขภาพ หรือจัดอยู่ในรายการทางการท่องเที่ยว และสนับสนุนต่อยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลาง สุขภาพนานาชาติ

(๒) อุตสาหกรรมอาหารไทย โดยการส่งเสริมด้านการตลาดและรณรงค์การชูจุดขายด้านอาหาร ปลอดภัย จากวัตถุดิบที่ปลอดภัย เคมี ปลอดภัย หรืออาหารสุขภาพจากสมุนไพร เพิ่มคุณค่า โดยเน้นสรรพคุณของสมุนไพรในรายการอาหารนั้น ๆ อันเป็นการสนับสนุนต่อยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่ครัวโลก

(๓) อุตสาหกรรมการผลิตสตั๊วและผลิตพืชผักผลไม้ โดยเน้นด้านวัตถุดิบให้เป็นการเกษตร แบบธรรมชาติ แบบลดหรือปลอดการใช้สารเคมี โดยใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีหรือยาปฏิชีวนะ ในอุตสาหกรรมเลี้ยงสัตว์และในการปลูกพืชผักผลไม้เพื่อยกระดับสินค้า เพิ่มปลอดภัยและความเชื่อมั่นให้แก่ ผู้บริโภค รวมถึงส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อมโดยรวม

ยุทธศาสตร์ห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย

จากผลการศึกษาและการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง คณะที่ปรึกษาขอเสนอยุทธศาสตร์ ๕ ขั้วเคลื่อน ๒๑ กลยุทธ์ผลักดัน ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทางและแนวทางในการส่งเสริมอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย เพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า ขณะเดียวกันก็สร้างโอกาสการแข่งขันเชิงรุกภายใต้เขตการค้าเสรี AFTA โดยกำหนดตำแหน่งการแข่งขันและตลาดเป้าหมายของแต่ละสาขาสมุนไพรทั้ง ๘ สาขาสำหรับแผนงาน ระยะ ๕ ปีแรกนี้ ภายใต้สโลแกน

“๓ รุกสู่ตลาดส่งออก ๔ มุ่งสร้างความเข้มแข็งในประเทศ อีก ๑ นั้น คือ หัวใจเร่งพัฒนามาตรฐาน”

(๑) ๓ รุกสู่ตลาดส่งออก ได้แก่ สาขาผู้ผลิตเครื่องสำอางสมุนไพร สาขาผลิตภัณฑ์สปา และสาขาอาหารและอาหารเสริมจากสมุนไพร ซึ่งเป็นสาขาที่มีศักยภาพค่อนข้างสูง ผู้ประกอบการมีความเข้มแข็งพอสมควร และผลิตภัณฑ์ได้รับการยอมรับจากตลาดต่างประเทศ

(๒) ๔ มุ่งสร้างความเข้มแข็งในประเทศ ได้แก่ สาขาสารสกัดสมุนไพร สาขาจากสมุนไพร สาขาสมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ และสาขาสมุนไพรเพื่อการเกษตร เพราะในสาขาเหล่านี้ ยังต้องปรับตัวด้านคุณภาพและมาตรฐาน และเพิ่มอุปสงค์ภายในประเทศให้มากขึ้น บางสาขายังมีส่วนช่วยเหลือหนุนอุตสาหกรรมอื่นภายในประเทศได้เป็นอย่างดี

(๓) ๑ เร่งพัฒนามาตรฐาน ได้แก่ สาขาผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบ เพราะวัตถุดิบ และกระบวนการก่อนการแปรรูป เช่น การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา คลังสินค้า และการขนส่ง ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตลอดทั้งห่วงโซ่ หากมีการรักษามาตรฐานที่ดีโดยตลอดแล้ว ย่อมเป็นเครื่องรับรองมาตรฐานขั้นต้นให้แก่ผลิตภัณฑ์กลางน้ำและปลายน้ำได้

วิสัยทัศน์ของอุตสาหกรรมสมุนไพร (Vision)

“พัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพรให้มีความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันได้ในเวทีการค้าเสรีและเป็นห่วงโซ่คุณค่าที่สำคัญในอาเซียน”

พันธกิจ (Mission)

“สนับสนุนและส่งเสริมขีดความสามารถของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมสมุนไพรให้มีความสามารถในการแข่งขัน ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในกระแสการค้าเสรี”

ประเด็นผลักดันยุทธศาสตร์

- ๑) ยกระดับการผลิต (Capacity Building)
- ๒) ส่งเสริมปัจจัยสนับสนุน (Enabling Factor)
- ๓) ผ่อนปรนเงื่อนไขเพื่อการแข่งขัน (Constrain Deregulate)
- ๔) เตรียมพร้อมรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community)
- ๕) พัฒนานวัตกรรมเพื่ออนาคต (High Value Creation)
- ๖) พัฒนาความมั่นคงทางตลาดทั้งภายในประเทศและอาเซียน

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนให้อุตสาหกรรมสมุนไพร สำหรับตลาดในประเทศและต่างประเทศ
- ๒) ยกระดับมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมสมุนไพรไทย สู่กลุ่มอุตสาหกรรม High Value Industry
- ๓) รุกสู่ตลาดอาเซียนเพื่อเป็นฐานตลาดที่สำคัญแหล่งใหม่

ยุทธศาสตร์หลักตามกรอบแผนยุทธศาสตร์ ระยะ ๕ ปี

- ๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาความสามารถเชิงรุกและเร่งปรับตัวเพื่อการแข่งขัน
มีเป้าประสงค์เพื่อเพิ่มการขายผลิตภัณฑ์สมุนไพรในประเทศและมูลค่าการค้าในอาเซียน ประกอบด้วยกลยุทธ์ ๕ ด้าน ได้แก่

LIRT

- ๑) กลยุทธ์สร้างอุปสงค์ในประเทศ
- ๒) กลยุทธ์สร้างความรู้ความเข้าใจและแนวทางการใช้สิทธิประโยชน์จาก AFTA/AEC
- ๓) กลยุทธ์เชื่อมโยงงานวิจัยสู่การปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตเพื่อปรับตัวรับมาตรฐานจากการเปิดเสรีทางการค้า AFTA

- ๔) กลยุทธ์ด้านสนับสนุนสินเชื่อเร่งด่วนเพื่อการปรับตัวรองรับ AFTA/AEC
- ๕) กลยุทธ์รุกตลาดเพื่อเป็นผู้นำตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตลาดอาเซียน

ตัวชี้วัด

- ๑) มูลค่าการส่งออกในอาเซียนเพิ่มขึ้น
- ๒) สัดส่วนการค้าในตลาดอาเซียนเพิ่มขึ้น
- ๓) มูลค่าการขายผลิตภัณฑ์สมุนไพรในประเทศเพิ่มขึ้น

๒) ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพหรือยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น

มีเป้าหมายประสงค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตในตลาดอาเซียน เพื่อรองรับ AFTA/AEC ประกอบด้วยกลยุทธ์ ๔ ด้าน ได้แก่

- ๑) กลยุทธ์การเร่งพัฒนาสถานประกอบการเข้าสู่มาตรฐานสากล
- ๒) กลยุทธ์พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและบุคลากรในอุตสาหกรรมสมุนไพรครบวงจร
- ๓) กลยุทธ์สร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ)

อย่างเป็นระบบ

๔) กลยุทธ์ปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ logistic และการลดพลังงานเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

ตัวชี้วัด

- ๑) เพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ
- ๒) ลดต้นทุนการผลิตโดยรวม
- ๓) จำนวนสถานประกอบการที่เข้าสู่มาตรฐาน จำนวนราย/ปี

๓) ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนสู่อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์และมีคุณค่า Value Creation เพื่อไปสู่ตลาด AFTA/AEC

มีเป้าหมายประสงค์เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่ออนาคต เพิ่มจำนวนสิทธิบัตรให้มาก ประกอบด้วยกลยุทธ์ ๔ ด้าน ได้แก่

- ๑) กลยุทธ์สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่ออนาคต
- ๒) กลยุทธ์เชื่อมโยงงานวิจัยสู่การผลิตโดยเทคโนโลยีเพื่ออนาคต
- ๓) กลยุทธ์ส่งเสริมการใช้หรือสร้างภาพลักษณ์แบรนด์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย
- ๔) กลยุทธ์สร้างผู้ประกอบการรายใหม่มุ่งใช้นวัตกรรมเพื่ออนาคต

ตัวชี้วัด

- ๑) จำนวนสถานประกอบการมีนวัตกรรมเพิ่มขึ้น จำนวนราย/ปี
- ๒) ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)

LIIRT

๔) ยุทธศาสตร์สนับสนุนปัจจัยแวดล้อมเพื่อการแข่งขัน

มีเป้าประสงค์เพื่อให้อุตสาหกรรมสมุนไพรมีความพร้อมและปัจจัยสนับสนุนในการผลิตเพื่อการแข่งขันอย่างเพียงพอ ประกอบด้วยกลยุทธ์ ๖ ด้าน ได้แก่

- ๑) กลยุทธ์การกำหนดนโยบายและมาตรการ NTBs เพื่อลดผลกระทบและชะลอการนำเข้าจากอาเซียน
- ๒) กลยุทธ์การปรับปรุงกฎระเบียบของรัฐให้เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจ
- ๓) กลยุทธ์การเชื่อมโยงแหล่งเงินทุนอย่างครบวงจร (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ)
- ๔) กลยุทธ์การจัดตั้งกองทุนเพื่อการปรับตัวในเชิงรุกของอุตสาหกรรมสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากกองทุนที่มีอยู่เพื่อพัฒนาความสามารถการแข่งขัน
- ๕) กลยุทธ์การพัฒนาระบบสารสนเทศและเชื่อมตลาดอาเซียน และ AEC
- ๖) กลยุทธ์การสร้างงานวิจัย (ทั้ง value chain) และต่อยอดภูมิปัญญาในเชิงบูรณาการ

ตัวชี้วัด

- ๑) ฐานข้อมูล องค์กรความรู้ และสารสนเทศ จำนวนระบบ
- ๒) ผู้ประกอบการได้รับสินเชื่อ จำนวนราย/ปี
- ๓) งานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ในภาคปฏิบัติ จำนวนเรื่อง
- ๔) นโยบายและมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อลดผลกระทบและเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจ

๕) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพเพื่อความยั่งยืนในอุตสาหกรรม

มีเป้าประสงค์เพื่อให้อุตสาหกรรมสมุนไพรมีการพัฒนาเป็นระบบมาตรฐาน ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยกลยุทธ์ ๒ ด้าน ได้แก่

- ๑) กลยุทธ์การพัฒนาสู่ Green and Clean Harvest/Factory
- ๒) กลยุทธ์การส่งเสริมระบบธรรมาภิบาลในอุตสาหกรรมสมุนไพร

ตัวชี้วัด

- ๑) สัดส่วนผลผลิตที่ได้มีมาตรฐานและความปลอดภัยสูงขึ้น
- ๒) สถานประกอบการมีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีการตรวจประเมินด้านสิ่งแวดล้อมและมีอัตราการผ่านการประเมินสูงขึ้น
- ๓) สถานประกอบการได้ประยุกต์ใช้ระบบธรรมาภิบาลในแผนปฏิบัติงานขององค์กร

กิจกรรมที่ ๒ การพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตยาสมุนไพรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันสูงขึ้น

กิจกรรมนี้มีเป้าประสงค์หลักเพื่อยกระดับความสามารถของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตยาสมุนไพรของไทย โดยพิจารณาว่าอุตสาหกรรมยาจากสมุนไพรถือเป็นกลุ่มเรือธง (Flagship) ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้งหมด ความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นกับยาสมุนไพรไทยจะส่งผลดีไปยังผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยอื่นๆ ด้วย และจากการที่ผู้ประกอบการไทยยังประสบปัญหาทั้งด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ จึงต้องดำเนินการพัฒนาทั้งด้านการให้ความรู้ กรรมวิธี กระบวนการผลิต และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ดีแก่ผู้ประกอบการโดยใช้การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ควบคู่ไปกับการวิจัยพัฒนารูปแบบยาสมุนไพรโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เกิดเป็นสูตรตำรับ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นองค์ความรู้

ให้ผู้ประกอบการนำไปใช้ในการผลิตเชิงพาณิชย์ได้ต่อไป รวมทั้งจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานโรงงานผลิตยาสมุนไพรที่มีมาตรฐานด้วย ทั้งนี้ ผลของการศึกษา มีดังนี้

โครงการ “การพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตยาสมุนไพรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันสูงขึ้น” เป็นโครงการหนึ่งที่ได้ดำเนินการตามนโยบายแห่งชาติด้านยา พ.ศ. ๒๕๓๖ ที่สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตยาภายในประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเน้นการวิจัยและพัฒนาและส่งเสริมการผลิตยาเพื่อส่งออกส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตวัตถุดิบ โดยใช้ทรัพยากรภายในประเทศและตามยุทธศาสตร์ที่ได้เสนอไว้ข้างต้น คือ ข้อ ๒. ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพหรือยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น โดยมีกลยุทธ์พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและบุคลากรในอุตสาหกรรมสมุนไพรครบวงจร กลยุทธ์สร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) อย่างเป็นระบบ และข้อ ๓. ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนสู่อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์และมีคุณค่า Value Creation เพื่อไปสู่ตลาด AFTA/AEC โดยมีกลยุทธ์สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์โดยใช้เทคโนโลยี กลยุทธ์เชื่อมโยงงานวิจัยสู่การผลิตโดยเทคโนโลยีเพื่ออนาคต กลยุทธ์ส่งเสริมการใช้หรือสร้างภาพลักษณ์แบรนด์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย และกลยุทธ์สร้างผู้ประกอบการรายใหม่มุ่งใช้นวัตกรรมเพื่ออนาคต

โครงการนี้เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตยาสมุนไพรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันสูงขึ้น ทั้งด้านการผลิตยาและควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ประกอบด้วย ๓ กิจกรรมย่อย คือ ๑) การจัดทำหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการกระบวนการผลิตยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างน้อยรวม ๑๐ ขั้นตอน ๒) การศึกษา วิจัย และการพัฒนายาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ ตำรับ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยใน ๒ กลุ่มยา และ ๓) การจัดทำหลักสูตรการอบรมระยะสั้นเรื่องการพัฒนายาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ ตำรับใน ๒ กลุ่มยา และกิจกรรมทัศนศึกษา ณ โรงงานผลิตยาสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน GMP (บริษัทผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย จำกัด)

กิจกรรมย่อยที่ ๑ จัดทำหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการกระบวนการผลิตยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างน้อยรวม ๑๐ ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วยภาคบรรยายและภาคปฏิบัติการ พร้อมจัดเตรียมเอกสารคู่มือกระบวนการผลิตยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งรายละเอียดหัวข้อการอบรมประกอบด้วย การไม่บด การสกัด การพ่นแห้ง การทำแกรนูล และการผสม วิธีการพัฒนาตำรับและการผลิตยาเม็ดสมุนไพร การเคลือบฟิล์ม การพัฒนาตำรับและการเตรียมยาแคปซูลสมุนไพร การพัฒนาตำรับและการเตรียมยาครีม ยาโลชั่น และยาเจลสมุนไพร การวิเคราะห์คุณภาพวัตถุดิบตามมาตรฐานของเภสัชตำรับ การตรวจสอบชนิดและวิเคราะห์คุณภาพวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์โดยใช้วิธี Thin Layer Chromatography การตรวจสอบการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ สารอะฟลาทอกซิน โลหะหนัก และสารกำจัดศัตรูพืช วิธีการทึบห่อ แนวทางการพัฒนายาสมุนไพรตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก และกระบวนการการผลิตยาสมุนไพรให้ได้มาตรฐานตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตยาจากสมุนไพร (Good Manufacturing Practice for Herbal Medicinal Products) มีผู้ประกอบการที่เข้าร่วมอบรม ๖๐ คน (๖๐ โรงงาน)

กิจกรรมย่อยที่ ๒ ศึกษา วิจัย และพัฒนายาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ ตำรับ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ในยา ๒ กลุ่ม (รูปแบบยาต่าง ๆ ยกเว้น ยาผง) ทำให้ได้ข้อมูลวิทยาศาสตร์ของสมุนไพร จำนวน ๙๙ ชนิด ที่เป็นส่วนประกอบในตำรับยาที่มีการใช้ตามความรู้ดั้งเดิม ๘ ตำรับ ได้วิธีการเตรียมสารสกัด บัวบก พญาอพรึก และไพล เพื่อเตรียมตำรับยาครีม โลชั่น สารละลายในปาก และเจล ได้สูตรตำรับยาเม็ดสมุนไพร จำนวน ๘ ตำรับ สูตรตำรับยาลูกกลอน จำนวน ๒ ตำรับ สูตรตำรับยาแคปซูลสมุนไพร จำนวน ๔ ตำรับ สูตรตำรับยาครีม จำนวน ๓ ตำรับ สูตรตำรับยาเจล จำนวน ๑ ตำรับ สูตรตำรับยาโลชั่น และสูตรตำรับยาสารละลายที่ใช้ในปาก

อย่างละ ๑ ตำรับ จะเห็นได้ว่าสูตรตำรับดังกล่าวเป็นตำรับที่มีความเหมาะสมในการที่จะนำไปพัฒนาต่อยอด เพื่อผลิตเป็นตำรับยาในการจำหน่ายต่อไป โดยเฉพาะตำรับยาแคปซูลฟ้าทะลายโจรและตำรับยาจันทน์ลีลา เป็นตำรับที่ได้ใช้เทคโนโลยีที่ทำให้สามารถบรรจุผงยาสมุนไพรลงในตัวแคปซูลได้ ซึ่งก่อนหน้านี้ผู้ประกอบการ ไม่สามารถผลิตตำรับยาแคปซูลฟ้าทะลายโจร ขนาด ๕๐๐ มิลลิกรัมได้ เนื่องจากผงยาจะฟูมาก ทำให้ผลิตภัณฑ์แคปซูล ฟ้าทะลายโจรในท้องตลาดไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งวิธีการที่ได้จากงานวิจัยนี้ สามารถนำไปจดสิทธิบัตรได้และอยู่ระหว่างการดำเนินการ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าสูตรตำรับยาเม็ดและยา ลูกกลอนหลายตำรับได้ใช้แป้งข้าวโพดเป็นตัวช่วยในการเตรียมตำรับ ซึ่งแป้งข้าวโพดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถ ผลิตในประเทศไทยได้ เป็นการส่งเสริมการใช้วัตถุดิบภายในประเทศ ทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้น นอกจากนี้ ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้ถึงวิธีการควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบสารสกัดและผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ที่ได้พัฒนาตามวิธีของ Thai Herbal Pharmacopoeia ๑๙๙๖ และวิธี Thin Layer Chromatography

กิจกรรมย่อยที่ ๓ เป็นการถ่ายทอดงานวิจัยสู่ผู้ประกอบการ ประกอบด้วย การอบรมภาคบรรยาย และภาคปฏิบัติการ จำนวนผู้ประกอบการ ๖๐ คน และอาจารย์จากสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล จำนวน ๓ คน รวมเป็น ๖๓ คน เป็นการถ่ายทอดวิธีการผลิตและการประเมินคุณภาพทางกายภาพ ของตำรับยาครีม จำนวน ๓ ตำรับ (ครีมบัวบก พญาอ และไพล) ตำรับยาโลชั่นพญาอ ตำรับยาเจลพริก และสารละลายที่ใช้ในปากพญาอ ตำรับยาเม็ดสมุนไพร จำนวน ๔ ตำรับ (ตำรับยาหอมเทพจิตร ยาหอมนวโกฐ ยาเหลืองปิดสมุทร และยาจันทน์ลีลา) ตำรับยาลูกกลอน จำนวน ๒ ตำรับ (ตำรับยาธาตุนคร และยาฟ้าทะลายโจร) ตำรับยาแคปซูลสมุนไพร จำนวน ๒ ตำรับ (แคปซูลยาชิง และฟ้าทะลายโจร) และการเตรียมสารสกัด ๔ ชนิด (พริก ไพล พญาอ และบัวบก) และการวิเคราะห์คุณภาพของวัตถุดิบ สารสกัด และตำรับยาสมุนไพร โดยวิเคราะห์คุณภาพวัตถุดิบตามมาตรฐานของเภสัชตำรับและวิเคราะห์คุณภาพโดยใช้วิธี Thin Layer Chromatography

ผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีนี้ ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นว่าเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ ต่อผู้ประกอบการในทุกกลุ่มของอุตสาหกรรมสมุนไพร ซึ่งได้เรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ ของกระบวนการผลิต และควบคุมคุณภาพ เป็นโครงการที่มีการบูรณาการของหลายหน่วยงานของรัฐ เพื่อพัฒนาภาคเอกชน และต้องการให้จัดการอบรมอีกโดยเฉพาะการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ภาคเอกชนเพิ่มศักยภาพในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของตนเอง ผู้เข้ารับการอบรมมีความเห็นว่าวิทยากรทุกท่านมีความตั้งใจในการถ่ายทอดความรู้ และความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และวิธีการทำ slug บรรจุลงในแคปซูลเป็นการพัฒนาที่ดีมากๆ ในเรื่องของเครื่องจักรสามารถลดความสีกกร่อนจากการตอกยาเม็ดแข็ง และไม่จำเป็นต้องใส่สารยึดเกาะ ซึ่งเป็นสารเคมีมากเกินไป นอกจากนี้ผู้ประกอบการได้ต่อยอดการผลิตเพื่อส่งออกไปยังต่างประเทศแล้ว (โดยได้เตรียมตำรับครีมไพลเพื่อผลิตส่งออกไปยังประเทศแคนาดา)

กิจกรรมการทัศนศึกษา ณ โรงงานผลิตยาสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน GMP (บริษัท ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทในเครือขององค์การเภสัชกรรม) มีผู้ประกอบการ ๖๐ คน ผลการทัศนศึกษาครั้งนี้ทำให้ ผู้ประกอบการได้ประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการโรงงาน ขั้นตอนการผลิต และการควบคุมคุณภาพวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์สมุนไพร พร้อมทั้งมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และกับผู้เชี่ยวชาญจากบริษัท ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย จำกัด ถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีมากที่ผู้ประกอบการได้ประสบการณ์ตรงจากโรงงาน ที่ผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้มาตรฐาน

LIART

โดยสรุป กิจกรรม “การพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตยาสมุนไพรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันสูงขึ้น” เป็นกิจกรรมที่ช่วยเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการในด้านการผลิตที่สูงขึ้น รวมทั้งด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และทำให้ประเทศชาติได้สูตรตำรับการเตรียมยาตามรายการในบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน และจะเป็นสูตรตำรับที่สามารถนำไปต่อยอดเพื่อการผลิตจำหน่ายต่อไป ทำให้ผู้ประกอบการมีรายได้มากขึ้น สามารถที่จะผลิตเพื่อการแข่งขันได้ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในอาเซียน เมื่อมีการเปิดเสรีทางการค้าอาเซียน (AFTA) และยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ซื้อยาไม่ว่าจะเป็นแพทย์ หรือบุคลากรทางการแพทย์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งประชาชนทั่วไป กระตุ้นให้เกิดกระแสการบริโภคยาไทยมากขึ้น จะช่วยลดการขาดดุลของประเทศชาติ จึงถือได้ว่าเป็นการพัฒนาผู้ประกอบการอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดโครงการหนึ่ง

กิจกรรมที่ ๓ การพัฒนาโครงการนำร่องการใช้ยาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ ตำรับ ของสถานพยาบาลภาครัฐ

กิจกรรมนี้ เกิดจากสภาพปัญหาที่บุคลากรทางการแพทย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานพยาบาลของรัฐ ยังขาดความเชื่อมั่นในการสั่งใช้ยาสมุนไพร เนื่องจากการขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดข้อมูลอ้างอิงเชิงวิทยาศาสตร์รองรับ ทำให้การผลักดันนโยบายเพิ่มการใช้ยาสมุนไพรในสถานพยาบาลไม่คืบหน้าเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องปรับแนวคิดและมุมมองที่มีต่อสมุนไพรของบุคลากรทางการแพทย์ โดยทำการรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยด้านเภสัชวิทยา พิษวิทยา และการศึกษาทางคลินิกของยาจากสมุนไพรและตำรับยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ที่มีการเผยแพร่อยู่ในเอกสารวิชาการทั้งในและต่างประเทศ และมุมมองทางการแพทย์ และการใช้สมุนไพรตามระบบแพทย์แผนไทยไปนำเสนอต่อบุคลากรทางการแพทย์เพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างความเชื่อมั่นในการแนะนำและสั่งจ่ายยาสมุนไพรให้กับผู้รับบริการในสถานพยาบาล โดยจัดทำคู่มือการใช้ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติสำหรับบุคลากรทางการแพทย์ พร้อมทั้งจัดสัมมนาทางวิชาการ แก่บุคลากรทางการแพทย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีการนำเสนอทั้งข้อมูลทางวิชาการและตัวอย่างผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างบุคลากรทางการแพทย์ด้วยกัน กับกลุ่มผู้ผลิตยาสมุนไพร ก่อให้เกิดการตื่นตัวของบุคลากรทางการแพทย์ในภูมิภาคต่างๆ อย่างมาก ทั้งนี้ ผลของการศึกษา มีดังนี้

โครงการ “การพัฒนาโครงการนำร่องการใช้ยาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๙ ตำรับของสถานพยาบาลภาครัฐ” เป็นโครงการที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมตามนโยบายแห่งชาติทางด้านยา พ.ศ. ๒๕๓๖ ในการสนับสนุนการศึกษาและวิจัยเพื่อให้ทราบศักยภาพด้านการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ และบำบัดรักษาของสมุนไพร ยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการใช้ยาอย่างปลอดภัย และมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้ยาตามบัญชียาหลักแห่งชาติทั้งภาครัฐและเอกชน

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อมูลการศึกษาวิจัยด้านเภสัชวิทยา และการศึกษาทางคลินิกของสมุนไพร และตำรับยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ที่เผยแพร่ในเอกสารทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งมุมมองในการเกิดโรค หลักการการวินิจฉัยโรค และการใช้สมุนไพรในการป้องกัน และรักษาตามทฤษฎีการแพทย์แผนไทย เพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์รู้จัก เข้าใจ และมั่นใจในการแนะนำ และจ่ายยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติแก่ประชาชนและผู้ป่วยในสถานพยาบาลภาครัฐ โดยคาดหวังว่าบุคลากรทางการแพทย์ จะได้รับแนวคิดในการดูแลสุขภาพในองค์รวมของการแพทย์แผนไทย ข้อมูลการวิจัยทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ของสมุนไพรและตำรับสมุนไพรในบัญชียาหลัก ส่งผลให้เกิดความเข้าใจและทัศนคติที่ดี

ต่อยาสมุนไพร และมีความมั่นใจในการสั่งใช้ยาสมุนไพรไทยในสถานพยาบาลของรัฐตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อเป็นการพึ่งตนเองทางด้านยา และเป็นการอนุรักษ์ สืบสานการใช้ยาไทยต่อไปในอนาคต

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการแล้ว คือ ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรในรายการยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ และจัดพิมพ์หนังสือ ๒ เล่ม คือ หนังสือ “คู่มือการใช้ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติสำหรับบุคลากรทางการแพทย์” โครงการยุทธศาสตร์การพัฒนายาสมุนไพรไทยเพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า AFTA ด้วยสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ และเอกสารประกอบการบรรยาย “การสัมมนาวิชาการ เรื่อง ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ : มุมมองจากทฤษฎีการแพทย์ไทยและข้อมูลเอกสารทางวิชาการ” พร้อมทั้งจัดสัมมนาวิชาการแก่บุคลากรทางการแพทย์ เรื่อง “ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ : มุมมองจากทฤษฎีการแพทย์ไทยและข้อมูลเอกสารทางวิชาการ” รวม ๔ ครั้ง ครั้งละ ๒ วัน เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติในรูปแบบการบรรยายและอภิปรายกลุ่ม รวมทั้งมีการจัดนิทรรศการสมุนไพรในบัญชียาหลักให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้สัมผัสกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีการใช้จริง โดยความร่วมมือจากบริษัทผู้ผลิตยาแผนโบราณที่ได้นำผลิตภัณฑ์ของตนมาแสดงด้วย จากการจัดสัมมนาทั้ง ๔ ครั้ง มีผู้เข้าร่วมสัมมนารวม ๔๑๖ คน ประกอบด้วย แพทย์แผนปัจจุบัน ๒๘ คน แพทย์แผนไทยและแพทย์แผนไทยประยุกต์ ๑๘ คน เกษีษกร ๑๕๐ คน พยาบาล ๒๒ คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ๔๗ คน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ ที่สนใจอีก ๔๕ คน มีกรรมการตรวจรับงานจ้างที่ร่วมสังเกตการณ์ ครั้งละ ๓ - ๔ คน วิทยากรและกรรมการจัดงาน ครั้งละประมาณ ๑๐ คน ภาคเอกชนเดินทางร่วมไปด้วย ครั้งละ ๕ - ๗ คน มีจังหวัดต่างๆ ที่ได้เข้าร่วมการสัมมนาทั้งสิ้น ๕๙ จังหวัด (ภาคใต้ ๙ จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก ๑๘ จังหวัด ภาคเหนือ ๑๕ จังหวัด ภาคกลาง ๑๗ จังหวัด) และสถานพยาบาลที่ได้เข้าร่วมสัมมนาทั้งสิ้น ๑๙๘ แห่ง

สรุปผลการสัมมนาครั้งนี้ บุคลากรทางการแพทย์ได้ให้ความสนใจการสัมมนาอย่างมาก และได้สะท้อนให้เห็นว่า การผลักดันให้มีการใช้สมุนไพรจะต้องเป็นความร่วมมือกันทั้ง ๓ ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาควิชาการ ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้เคยเสนอทฤษฎีการขับเคลื่อนการพัฒนาหรือการปฏิรูปในทุกเรื่องเหมือนกับ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” คือ ต้องการความรู้เข้ามา ต้องการการขับเคลื่อนทางสังคม และต้องการอำนาจรัฐระดับต่างๆ เข้ามาเชื่อมโยงกันทำงาน เพื่อผลักดันการดำเนินงานเรื่องยากๆ ที่จะทำอย่างใดอย่างหนึ่งแยกกันไม่ได้ โครงการนี้ ถือได้ว่ากระทรวงพาณิชย์เป็นหน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนเงินทุนและนโยบาย คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลและมหาวิทยาลัยภาคี เป็นภาควิชาการที่ทำให้โครงการนี้ขับเคลื่อนไปได้ ผลจากโครงการนี้ทำให้บุคลากรทางการแพทย์ได้รับรู้ถึงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ และกระบวนการที่จะพัฒนายาสมุนไพรให้เป็นที่เชื่อถือ สร้างความมั่นใจในการสั่งจ่ายของบุคลากรทางการแพทย์ของรัฐ นอกจากนี้ โครงการนี้ได้สร้างความเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานสำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติในการจัดสรรงบประมาณให้การแพทย์แผนไทยและยาสมุนไพร โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้เพิ่มจากจำนวนเงิน ๒ บาท/ประชากร (ประมาณ ๙๔ ล้านบาท) เป็น ๕ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งกำลังดำเนินการ ถือได้ว่าเป็นก้าวกระโดดที่สำคัญในการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและยาสมุนไพร แต่ในขณะเดียวกันยาสมุนไพรต้องมีการพัฒนากระบวนการผลิตที่มีคุณภาพด้วย จึงจะทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

LIART

๔.๓ ข้อเสนอแนะ

รัฐจำเป็นต้องเพิ่มบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุก (Policy Catalyst) เพื่อผลักดันเป้าหมายการเติบโตอย่างยั่งยืนของอุตสาหกรรมสมุนไพรบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจใหม่ (New Economy) ที่ใช้ศักยภาพของคน ความคิด องค์กรความรู้ การวิจัย ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย เพื่อก้าวไปสู่อุตสาหกรรมบนพื้นฐานของทุนทางปัญญา (Knowledge Based Economy) ให้มากขึ้นไปกว่าการพึ่งพาอุตสาหกรรมแบบดั้งเดิมที่ใช้ศักยภาพทางการแข่งขันบนปริมาณทรัพยากร เครื่องมือ เครื่องจักร และเงินทุน อันเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักที่มีมาแต่ในอดีต นอกจากนี้ รัฐต้องส่งเสริมและผลักดันความเข้มแข็งและความสามารถในการแข่งขันภาคอุตสาหกรรมการผลิต การค้า จากการบูรณาการการรวมกลุ่มคลัสเตอร์ในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับคลัสเตอร์สายห่วงโซ่คุณค่า และระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business Ecosystem, Innovative Ecology) การให้ความสำคัญต่อการผลิตที่มุ่งเน้นตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค (Customer Centric Approach) แทนการผลิตแบบเดิมที่ให้ความสำคัญต่อผลผลิต (Production Base Approach) การเตรียมความพร้อมภาคอุตสาหกรรมให้เพิ่มบทบาทการดูแลรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน (Corporate Social Responsibility) และการดำเนินธุรกิจด้วยธรรมาภิบาล (Good Governance) เพื่อตอบสนองต่อกระแสเรียกร้องต่อภาคธุรกิจและให้สอดคล้องกับภูมิทัศน์การค้าโลก โดยปรับกระบวนทัศน์ทางความคิด (Paradigm Shift) ดังนี้

๑) การบริหารจัดการให้ “อุตสาหกรรมสมุนไพรเป็นวาระแห่งชาติ” เพื่อการดำรงรักษาและเสริมสร้างความมั่นคงและมั่งคั่งเชิงเศรษฐกิจและสังคมแก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ในการนี้ยุทธศาสตร์ต้องเป็นการผลักดันด้วยการสร้างและกระตุ้นความต้องการในตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ (Demand Creation) พร้อมไปกับการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าตั้งแต่ต้นน้ำไปกระทั่งถึงอุตสาหกรรมปลายน้ำ (Value Chain Development)

๒) การบริหารจัดการยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมายนั้น การจัดตั้งหน่วยงานหรือกองทุนขึ้นใหม่แทนการเพิ่มเสริมภารกิจในหน่วยงานเดิม (ได้แก่ หน่วยงานรัฐ สถาบันอิสระ และสถาบันการศึกษาที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัว) เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ หน่วยงานหรือกองทุนดังกล่าวนี้จะต้องมีอิสระในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพร มีแนวทางการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัวในการดำเนินกลยุทธ์ต่างๆ ที่เหมาะสมแก่เวลา สถานการณ์ทางการค้าและการแข่งขันโลกที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว

ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าว การขับเคลื่อนที่สำคัญยังคงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับงานบูรณาการร่วมกับหน่วยงานเดิมที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมสมุนไพรมาก่อน ได้แก่

- หน่วยงานพัฒนาทางด้านการเกษตร ควรให้ความสำคัญกับพืชสมุนไพรมากขึ้น โดยคัดเลือกและกำหนดกลุ่มสมุนไพรที่มีศักยภาพ นำมาวิจัยและพัฒนาด้านสายพันธุ์และการเพาะปลูกอย่างครบวงจร ไปถึงการส่งเสริมปัจจัยการผลิตต่างๆ จึงจะช่วยแก้ไขปัญหาด้านการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพ มาตราฐานตลอดจนสามารถยกระดับไปสู่การเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- หน่วยงานด้านสาธารณสุข เป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทสำคัญมาก โดยควรปรับนโยบายหรือแผนงานและวางกลยุทธ์ที่เหมาะสม ตั้งแต่การกำหนดนโยบายส่งเสริมการพัฒนาสมุนไพรครบวงจร การสนับสนุนงบประมาณขับเคลื่อนนโยบายผ่านหน่วยงานที่เป็นคลัสเตอร์สำคัญ การหาช่องทางใหม่ๆ เพื่อส่งเสริมการใช้สมุนไพรหรือยาสมุนไพรในหน่วยงานของรัฐ อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ที่มีกรนโยบายการส่งเสริมสุขภาพประชาชน ตลอดจนการปรับปรุงระเบียบที่ยังไม่เอื้อในการแข่งขัน เป็นต้น

- หน่วยงานด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่ม การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต ที่ทันสมัยสู่ภาคการผลิตอุตสาหกรรมสมุนไพร การพัฒนาระบบคุณภาพมาตรฐาน การพัฒนาระบบบริหารจัดการ การสร้างกลุ่มคลัสเตอร์สมุนไพร และการเพิ่มผลิตภาพ รวมไปถึงการพัฒนาปัจจัยเอื้อต่างๆ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงอุตสาหกรรมและหน่วยงานในสังกัด ตลอดจนสถาบันการเงินของรัฐที่จะช่วยให้ การสนับสนุนด้านเงินทุน

- หน่วยงานด้านการส่งเสริมการตลาด ทำการพัฒนาแบบโครงสร้างเพื่ออำนวยความสะดวก ด้านการค้าทั้งในและต่างประเทศ เช่น กระทรวงพาณิชย์เข้ามาส่งเสริมการสร้างอุปสงค์ในประเทศ สร้างตลาดกลาง และการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของสมุนไพรไทยในต่างประเทศ และการเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้แก่ผู้ประกอบการ SMEs ด้านการส่งออกในอาเซียน การสร้างเวทีพบปะ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทางการค้า การลงทุนระหว่างกัน และการพัฒนาด้านโลจิสติกส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลและส่งเสริมการใช้สิทธิประโยชน์จาก AFTA และการส่งเสริมและใช้ทรัพย์สินทางปัญญาของคนไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

- หน่วยงานเพื่อการพัฒนานวัตกรรมและงานวิจัยพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพร ซึ่งปัจจุบันมีหลาย หน่วยงาน จำเป็นต้องมีการบูรณาการด้านการวิจัยและพัฒนาสมุนไพร โดยควรมีศูนย์กลางเครือข่ายสมุนไพร ระดับชาติ ที่เป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรสนับสนุน และภาคเอกชน ทำหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ การวิจัยที่เกี่ยวกับสมุนไพรในระดับชาติ ทั้งระยะสั้น กลาง และยาว เพื่อให้มีทิศทางที่ชัดเจนร่วมกัน กำหนดพันธกิจ นโยบาย แผนปฏิบัติการ ตัวชี้วัด และการติดตามผลที่ชัดเจนในด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนา สมุนไพรและเชื่อมโยงเป็น Value chain

- หน่วยงานที่พัฒนาและจัดเก็บฐานข้อมูลด้านสมุนไพร ควรต้องมีการบูรณาการด้านข้อมูล สถิติ ตั้งแต่พื้นที่และปริมาณผลผลิตและราคากลางของพืชสมุนไพรแต่ละประเภทตามฤดูกาลเก็บเกี่ยว ปริมาณความต้องการของสมุนไพรแต่ละประเภท ฯลฯ รวมทั้งปรับปรุงประสิทธิภาพวิธีการจัดเก็บข้อมูล เกี่ยวกับสมุนไพร เช่น การกำหนดพิกัดศุลกากร (HS Code) สำหรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรแต่ละประเภท โดยเฉพาะ หรือการวิจัยสำรวจข้อมูลด้านการตลาดเพื่อการนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์อุตสาหกรรม และกำหนดกลยุทธ์ที่แม่นยำสำหรับสมุนไพรแต่ละประเภท และรวมถึงการพัฒนารูปแบบการนำเสนอข้อมูล เพื่อประโยชน์ของผู้ประกอบการและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ อุตสาหกรรมสมุนไพรสาขาที่มีนัยสำคัญสาขาหนึ่ง คือ สาขาสมุนไพร เนื่องจากเป็นการพึ่งพา ตนเองของระบบสาธารณสุขของประเทศด้วยทรัพยากรและองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย การพัฒนาแผนไทย ให้ก้าวหน้าก็จะเป็นการดำรงไว้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นับวันจะขาดการต่อยอดไปสู่การพัฒนาและนวัตกรรม อุตสาหกรรมยาสมุนไพร ยังเป็นสาขาที่สื่อถึงภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือให้แก่อุตสาหกรรมสมุนไพรทั้งหมด ของไทยไปยังผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในด้านต่าง ๆ อาทิ มาตรฐาน ความปลอดภัย ประสิทธิภาพ และคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพรไทยด้วยผลข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ อันเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และจัดทำยุทธศาสตร์นี้ที่ว่าด้วยสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ๑๐ ชนิด ด้วยเหตุนี้ ที่ปรึกษาโครงการ ร่วมกับกลุ่มผู้ประกอบการสมุนไพร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จึงขอเสนอแนะประเด็นผลักดันเร่งด่วน ซึ่งเชื่อมต่อกับกิจกรรมที่ได้ดำเนินการนำร่องของโครงการ ซึ่งได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการยา สมุนไพรเพื่อการปรับปรุงกระบวนการผลิตเข้าสู่มาตรฐาน ซึ่งได้จัดทำองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนา และรูปแบบการดำเนินกิจกรรม พร้อมทั้งได้ดำเนินการนำร่องในผู้ประกอบการบางกลุ่มไปบ้างแล้ว จึงควรขยายขอบเขตให้กระจายไปยังผู้ประกอบการทั่วประเทศ และกิจกรรมพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ของบุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐด้วยข้อมูลการศึกษาวิจัยด้านเภสัชวิทยา พิษวิทยา และการศึกษาทางคลินิกของสมุนไพร ซึ่งได้ดำเนินการจัดทำคู่มือและเอกสารวิชาการ พร้อมทั้งจัดกิจกรรม นำร่องในภูมิภาคต่างๆ ไปบ้างแล้ว และปรากฏผลตอบรับเป็นอย่างดี แต่โดยข้อจำกัดด้านงบประมาณ

และระยะทาง ทำให้บุคลากรทางการแพทย์อีกจำนวนมากไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมในระยะเวลาของโครงการได้ จึงควรขยายผลต่อเนื่องในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป โดยประเด็นผลักดันเร่งด่วนนี้ที่เสนอนี้ มีเป้าประสงค์เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลไกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่สามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุข ลดการพึ่งพามาจากต่างประเทศและเป็นการสนับสนุนอุตสาหกรรมภาคผลิตยาไทยให้เข้มแข็ง

ประเด็นผลักดันเร่งด่วน

๑) เร่งผลักดันนโยบายการใช้ยาสมุนไพรไทยในโรงพยาบาลรัฐอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ โดยสามารถนำกรณีศึกษาตัวอย่างของสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี นำร่องในการผลักดันสถานบริการสาธารณสุขของรัฐในการใช้ยาไทยเพื่อทำให้อัตราการใช้ยาสมุนไพรเพิ่มสูงขึ้น โดยสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ใช้วิธีจัดสรรเงินงบประมาณร้อยละ ๕ ของมูลค่ายาของโรงพยาบาลทั้งจังหวัดให้แก่โรงพยาบาลท่าฉาง เพื่อเป็นทุนดำเนินการผลิตยาสมุนไพรเพื่อป้อนสู่สถานบริการสาธารณสุขของรัฐทั้งหมดภายในจังหวัด ซึ่งหากสามารถผลักดันให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนที่มีมาตรฐานการผลิตที่ดีมารับช่วงการผลิตแทนโรงพยาบาลท่าฉาง ก็จะเกิดการเชื่อมโยงของอุตสาหกรรม ส่งผลให้อุตสาหกรรมยาสมุนไพรในพื้นที่มีการเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

๒) การพัฒนาขีดความสามารถการแข่งขันภาคอุตสาหกรรม ด้วยการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการผลิต และมาตรฐานบุคลากรภายในอุตสาหกรรม (ขยายผลของกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการยาสมุนไพรเพื่อการปรับปรุงกระบวนการผลิตเข้าสู่มาตรฐาน)

๓) การสร้างความเชื่อมั่น และเชื่อถือแก่บุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐโดยการถ่ายทอดความรู้สมุนไพร และผลการศึกษาวิจัยด้านเภสัชวิทยา และการศึกษาทางคลินิกของสมุนไพร (ขยายผลของกิจกรรมพัฒนาความรู้ความเข้าใจของบุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐฯ)

๔) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงงานผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรกลางแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการที่ยังไม่มีความพร้อมด้านการลงทุนให้สามารถยกระดับกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐานสากล รวมทั้งการสนับสนุนการจัดตั้งห้องปฏิบัติการที่ได้มาตรฐานสากลตามภูมิภาคต่าง ๆ

การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ มาตรการและกิจกรรมต่างๆ ข้างต้น จะส่งผลให้ผู้ประกอบการไทยมีความเข้มแข็ง เกิดผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้คุณภาพและมีมาตรฐาน สร้างความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภค กระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรในภาคประชาชน กระตุ้นการลงทุนของภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งห่วงโซ่อุปทานสมุนไพร ซึ่งทิศทางดังกล่าวจะทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ยาแผนไทยและระบบการแพทย์แผนไทย สร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองด้านการรักษาสุขภาพและความมั่นคงระยะยาวของระบบสาธารณสุขลดการพึ่งพาผลิตภัณฑ์ยาและการรักษาสุขภาพจากต่างประเทศ

บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การพัฒนาสมุนไพรไทยเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศ ผนวกกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเป็นหลักสำคัญ พืชสมุนไพรไทยจึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้จากสิ่งที่มีอยู่ โดยไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพรจึงมีความสำคัญและมีความเชื่อมโยงในลักษณะห่วงโซ่อุปทานจากเกษตรกรไปถึงผู้ประกอบการหลากหลายสาขา ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยสามารถสร้างรายได้ให้กับทุกภาคส่วน มีศักยภาพที่จะสามารถผลักดันให้มีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องมากมาย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาพืชสมุนไพรยังเติบโตอย่างช้ากว่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะเพื่อรองรับการแข่งขันภายใต้การค้าเสรีที่เกิดขึ้นปัจจุบัน คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้ตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาพืชสมุนไพรขึ้น เพื่อทำหน้าที่ศึกษา รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงและสภาพปัญหา และสังเคราะห์แนวทางข้อเสนอในการแก้ปัญหา เพื่อผลักดันให้มีการดำเนินการพัฒนาพืชสมุนไพรของประเทศอย่างเป็นระบบและยั่งยืน คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาพืชสมุนไพร ได้ตั้งคณะทำงานขึ้น ๔ คณะ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของพืชสมุนไพร ได้แก่ คณะทำงานศึกษาปัญหาขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร คณะทำงานศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร คณะทำงานศึกษาแนวทางการพัฒนาวัตถุดิบพืชสมุนไพร และคณะทำงานศึกษาพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงและสภาพปัญหา และสังเคราะห์แนวทางข้อเสนอเพื่อผลักดันการพัฒนาพืชสมุนไพรของประเทศ ผลการศึกษามีข้อสรุป ดังนี้

๕.๑.๑ วัตถุดิบพืชสมุนไพรมีการปลูกเป็นการค้าน้อย ส่วนมากยังเก็บจากธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพรไม่ได้มาตรฐาน และมีชนิดและปริมาณที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมหรือผู้ประกอบการและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของผลิตภัณฑ์สมุนไพร แนวทางแก้ไขที่สำคัญ ได้แก่ จัดตั้ง “คณะทำงานพัฒนาวัตถุดิบสมุนไพร” ประกอบด้วยหน่วยงานส่งเสริม/วิจัยภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และเกษตรกร เพื่อกำหนดแผนการวิจัย/ส่งเสริมการผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพรในรูปโครงการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชนผลิตพืชสมุนไพรเพื่ออุตสาหกรรมในลักษณะตลาดข้อตกลง แรงถ่ายทอดความรู้กระบวนการควบคุมคุณภาพวัตถุดิบ และสนับสนุนให้ผู้ปลูกสมุนไพรได้รับการรับรองมาตรฐานแปลง GAP (Good Agriculture Practice) หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

๕.๑.๒ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร มีหน่วยงานครอบคลุมกว้างขวางทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรภาครัฐที่มีภารกิจเกี่ยวข้องมีถึง ๖ กระทรวง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกระทรวงอุตสาหกรรม นอกจากนี้ มีองค์กรเอกชนที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมสปาไทย สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทย เป็นต้น จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข พบปัญหา อาทิ เช่น องค์กรที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรบางส่วนมีความซ้ำซ้อน ขาดการเชื่อมโยงในระดับนโยบาย และขาดการบูรณาการ ผู้ประกอบการเห็นว่าองค์กรกำกับดูแลผลิตภัณฑ์สมุนไพรภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดและกฎระเบียบเพื่อให้เกิดการพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้อย่างสมดุลระหว่างการควบคุมและการส่งเสริม ซึ่งโดยสรุปมีข้อเสนอให้ผลักดันสมุนไพรให้เป็นวาระแห่งชาติ และมี Road Map ที่ชัดเจน มีการกำหนดยุทธศาสตร์ กำหนดเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบ และรัฐบาลต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในด้านงบประมาณ มีแผนการ

กรอบเวลา และการติดตามผล จัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดูแลการวิจัยสมุนไพรและทุนวิจัยในภาพรวมของทั้งประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน มุ่งแก้ไขปัญหของภาคอุตสาหกรรมสมุนไพร และให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ

๕.๑.๓ ด้านกฎหมาย สืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวงจรการพัฒนาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรหลายฉบับ บางฉบับถูกกล่าวหาว่าไม่สอดคล้องกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาต่อยอดการนำพืชสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ในผลิตภัณฑ์สุขภาพที่หลากหลาย และไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้พืชสมุนไพร การวิเคราะห์กฎหมายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร พิจารณาจากสาระของกฎหมายที่มีขอบเขตครอบคลุมการผลิต การจำหน่าย การใช้ และการพัฒนาพืชสมุนไพรเพื่อการค้า พบว่าสามารถแบ่งตามระดับความสำคัญได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร และกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องปานกลาง หรือมีความเกี่ยวข้องน้อยต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร ในด้านการวิเคราะห์กฎหมายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพืชสมุนไพร พิจารณาจากสาระของกฎหมายที่มีขอบเขตครอบคลุมการผลิต การจำหน่าย การใช้ และการพัฒนาพืชสมุนไพรเพื่อการค้า โดยพบว่ากฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรมีจำนวน ๑๐ ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๕๔๒ กฎหมายเหล่านี้มีทั้งกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการกำกับดูแลผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสมประโยชน์ และกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครอง ส่งเสริมการศึกษาอบรม ศึกษาวิจัย และพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และการคุ้มครองพันธุ์พืชสมุนไพร ดังนั้น กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงครอบคลุมวงจรการพัฒนาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพร และที่สำคัญเป็นกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องพัฒนาเป็นกฎหมายใหม่เพื่อใช้ในการกำกับดูแลผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร โดยเฉพาะตามที่ต้องการในภาคเอกชนพยายามผลักดัน แต่ควรแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายเฉพาะของแต่ละผลิตภัณฑ์ให้เอื้อต่อการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรให้มากยิ่งขึ้น

๕.๑.๔ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดสมุนไพร เป็นการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยภายหลังการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบเชิงสูญเสียจากการนำเข้าและเสียโอกาสในการรุกตลาดอาเซียน การศึกษาพบว่า สาขาผู้ผลิตและผู้ค้าส่งสมุนไพรวัตถุดิบจะต้องเผชิญกับการแข่งขันที่สูงขึ้นจากผู้ผลิตวัตถุดิบจากนอกประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มอาเซียนที่ยังมีสภาพพื้นที่ป่าสมบูรณ์ เช่น ประเทศลาว พม่า และอินโดนีเซีย สาขาที่มีศักยภาพในการส่งออกสู่ตลาดอาเซียนสูง คือ เครื่องสำอางสมุนไพร ผลิตภัณฑ์สปา และผลิตภัณฑ์เสริมอาหารจากสมุนไพร ซึ่งเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์ไทยที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศเป็นอย่างดี สาขาสารสกัดสมุนไพร สาขาจากสมุนไพร สาขาสมุนไพรเพื่อการผลิตสัตว์ และสาขาสมุนไพรเพื่อการเกษตร ต้องเร่งปรับตัวด้านคุณภาพและมาตรฐาน และเพิ่มอุปสงค์ภายในประเทศให้มากขึ้น ในด้านผู้ประกอบการต้องปรับปรุงกระบวนการผลิตเข้าสู่มาตรฐาน โดยจัดทำองค์ความรู้ด้านการผลิตและการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิตยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย

LIERT

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ เร่งการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ ซึ่งอยู่ในการดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อให้มีผลบังคับใช้โดยเร็ว เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว มีการกำหนดเนื้อหาใหม่ที่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาพืชสมุนไพรให้สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ประเทศ ควบคู่ไปกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ โดยลดข้อจำกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมกำกับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรลง เช่น การกำหนดให้มีคณะกรรมการยาแผนไทยเป็นการเฉพาะ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านยาแผนไทยและยาสมุนไพร แยกออกจากคณะกรรมการยาแผนปัจจุบัน ทำให้สามารถกำหนดระเบียบ หลักเกณฑ์ และข้อปฏิบัติด้านการควบคุมกำกับผลิตภัณฑ์ยาแผนไทยและยาสมุนไพรได้อย่างสอดคล้องกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย รวมถึงสนับสนุนการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ด้วยการกำหนดให้แจ้งสิทธิบัตรและภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ส่งเสริมการพัฒนา ยาแผนไทยและยาจากสมุนไพรให้มีรูปแบบผลิตภัณฑ์และการแสดงสรรพคุณได้ สอดคล้องกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย และส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจัดแจ้งเภสัชสมุนไพรและกำกับการผลิต นำเข้า และขายยาจากสมุนไพรให้เกิดความครอบคลุมในการคุ้มครองผู้บริโภคยิ่งขึ้น

๕.๒.๒ เร่งสร้างวงจรร่วมมือในการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรจากต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชนในการผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพรเพื่ออุตสาหกรรมในระบบตลาด ขัอตกลง พร้อมเร่งพัฒนาความรู้และความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร ถ่ายทอดความรู้ สนับสนุนให้ผู้ปลูกสมุนไพรได้รับการรับรองมาตรฐานแปลง จีเอพี หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

๕.๒.๓ ผลักดันให้เกิดการใช้สมุนไพรเป็นทางเลือกหนึ่งของประชาชนในการดูแลสุขภาพพร้อมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยกำหนดทิศทางของสถาบันอุดมศึกษาในการเพิ่มองค์ความรู้ให้กับนักศึกษาแพทย์ในการใช้พืชสมุนไพรในหลักสูตรแพทยศาสตร์ รวมทั้งอบรมแพทย์แผนปัจจุบันที่สำเร็จหลักสูตรการศึกษาแล้ว ให้มีความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพร โดยเฉพาะยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ

๕.๒.๔ ส่งเสริม และอนุรักษ์การเพาะปลูกพืชสมุนไพรตามมาตรฐานการเพาะปลูกที่ดีในชุมชน

๕.๒.๕ จัดทำรายชื่อสมุนไพรที่อนุญาตให้ใช้เป็นอาหารเสริม ควรมีการศึกษา วิจัย และพัฒนา เพื่อรองรับการประกาศรายชื่อสมุนไพรดังกล่าวเพิ่มขึ้น

๕.๒.๖ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการสร้าง และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างถูกต้อง

๕.๒.๗ เสนอให้เป็น “วาระแห่งชาติด้านสมุนไพร” ที่กำหนดองค์กรผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน และสามารถดำเนินงานได้อย่างครบวงจรและต่อเนื่อง นโยบายด้านสมุนไพรของประเทศต้องเป็นรูปธรรม มีการกำหนดยุทธศาสตร์ กำหนดเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบ และรัฐบาลต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในด้านงบประมาณ มีแผนการ กรอบเวลา และการติดตามผล

บรรณานุกรม

กรมการค้าต่างประเทศ (www.dft.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กรมการค้าต่างประเทศ ๒๕๕๓. โครงการยุทธศาสตร์การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย เพื่อลดผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า AFTA ด้วยสมุนไพรบัญชีหลักแห่งชาติ. กระทรวงพาณิชย์(สำเนา)

กรมการค้าต่างประเทศ (www.dft.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (www.dtam.moph.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กรมวิชาการเกษตร. ๒๕๕๑. การรวบรวม ศึกษาและพัฒนาพืชสมุนไพรที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี ๒๕๕๑ สถาบันวิจัยพืชสวน วันที่ ๒๐ - ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๑ ณ โรงแรมแกรนด์ จอมเทียน พาเลซ จังหวัดชลบุรี.

กรมวิชาการเกษตร (www.doa.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. ๒๕๔๗. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพร. คณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพร. กระทรวงสาธารณสุข.

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข (www.dmsc.moph.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กรมศุลกากร. ๒๕๕๒. สถิติการนำเข้าและส่งออกพืชสมุนไพร ปี ๒๕๔๑-๒๕๕๑. ค้นข้อมูลจาก <http://www.customsclinic.org/>

กรมส่งเสริมการเกษตร . ๒๕๕๓. ฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกร ปี ๒๕๕๓.

กรมส่งเสริมการส่งออก (www.depthai.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (www.dip.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (www.hss.moph.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (www.moac.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กระทรวงพาณิชย์ (www.moc.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (www.most.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กระทรวงศึกษาธิการ (www.moe.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กระทรวงอุตสาหกรรม (www.industry.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

กลุ่มส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร, ๒๕๕๒. สถานการณ์การผลิตการตลาดพืชสมุนไพร. กรมส่งเสริมการเกษตร จุฬารัตน์ บุญยงค์วิโรจน์. ๒๕๕๓. เจ็ดปีของความก้าวหน้าโครงการคุณภาพสมุนไพรไทย. การสัมมนา กระบวนการพัฒนาคุณภาพสมุนไพรไทย ครั้งที่ ๒ ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๕๓ จ.ชลบุรี

บริษัทผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย จำกัด (Thai herbal Products Co., Ltd) (www.thaiherbinfo.com) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

ป्लीมจิต โรจนพันธ์. ๒๕๕๑. กลยุทธ์การบริหารจัดการระบบวัตถุดิบสมุนไพรของประเทศแบบยั่งยืน เพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่การพัฒนาขีดความสามารถอุตสาหกรรมสมุนไพรสู่สากล. คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

รัชณี จันทร์เกษ วิชัย จันทร์กิติวัฒน์ และประภรณ์ เกตุรากาศ. ๒๕๕๒ . สถานการณ์การใช้ยาไทยและยวจ จากสมุนไพรในระบบข้อมูล ๑๘ แฟ้ม ของสถานีอนามัยทั่วประเทศ.

เอกสารสถานการณ์การแพทย์พื้นบ้านแผนไทยทางเลือก ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ มิถุนายน - กันยายน ๒๕๕๒

ศูนย์ข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีทรัพยากรชีวภาพแห่งชาติ (www.biotec.or.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (www.ismed.or.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) (www.tistr.or.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)
สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ส.อ.ท.) (www.trainer.in.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)
สมาคมผู้ประกอบการสปาไทย (Thai Spa Operators Association) (www.Thaispaoperators.org)
(๐๔/๐๑/๒๕๕๓)
สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทย (The Thai Cosmetic Manufacturers Association)
(www.thaicosmetic.org) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)
สมาคมผู้ผลิตยาสมุนไพร (Herbal Products Association) (www.hpa.or.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)
สมาคมสปาไทย (Thai Spa Association) (www.Thaispaassociation.com) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒. [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก: <http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๕๔๒. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.
๒๕๔๒. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. ๒๕๓๕. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ ๑) พ.ศ.๒๕๑๘. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๕. [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก: <http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. ๒๕๔๑. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.krisdika.go.th> สืบค้น ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (www.fda.moph.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) (www.tisi.go.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน . ๒๕๕๒. <http://smce.doae.go.th>. Retrieved
๑๑/๐๘/๐๙.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๔๙ . การศึกษาวิจัยเศรษฐกิจสมุนไพรไทย กรณีขมิ้นชัน. (สำเนา)

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๕๒ . เศรษฐกิจสมุนไพรไทย ปี ๒๕๕๐ กรณีศึกษา: กระจับแดง ดอกคำฝอย
และกวาวเครือขาว. (สำเนา)

แสงมณี ชิงดวง มัลลิกา แสงเพชร สุภาภรณ์ สาขาติ และสัจจะ ประสงค์ทรัพย์. ๒๕๕๓. แผนการดำเนินงานวิจัย
และพัฒนาพืชสมุนไพรและเครื่องเทศ ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๘. งานวิจัยพืชสมุนไพรและเครื่องเทศ.
สถาบันวิจัยพืชสวน. กรมวิชาการเกษตร. ๑๙ หน้า

หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย (The Thai Chamber of Commerce & Board of Trade
of Thailand) (www.thaichamber.com/cms/index/jsp) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

องค์การเภสัชกรรม (www.gpo.or.th) (๐๔/๐๑/๒๕๕๓)

อรสา ดิสถาพร. ๒๕๕๑. การพัฒนากลุ่ปลูกและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรจีนในประเทศไทย. (สำเนา)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑ ต้นทุนการผลิตขมิ้นชัน ปี พ.ศ. ๒๕๕๘

หน่วย : บาทต่อไร่

รายการ	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	ร้อยละ
๑. ต้นทุนผันแปร	๒,๒๓๖	๔,๘๙๕	๗,๑๓๑	๙๖.๑๗
๑.๑ ค่าแรงงาน	๑,๘๑๕	๓,๔๕๙	๕,๒๗๔	๖๙.๐๑
- เตรียมดิน	๓๗๓	-	๓๗๓	๔.๘๘
- ปลูก	๑๐๘	๕๙๖	๗๐๔	๙.๒๑
- ดูแลรักษา	๓๐๘	๕๔๓	๘๕๑	๑๑.๑๔
- เก็บเกี่ยว	๕๑๓	๑๐๕๑	๑,๕๖๔	๒๐.๔๗
- หลังเก็บเกี่ยว	๕๑๓	๑๒๖๙	๑,๗๘๒	๒๓.๓๒
๑.๒ ค่าวัสดุ	๔๒๑	๑๔๓๖	๑,๘๕๗	๒๔.๓๐
- ค่าพันธุ์	-	๑๔๓๖	๑,๔๓๖	๑๘.๗๙
- ค่าปุ๋ย	๒๔๗	-	๒๔๗	๓.๒๓
- ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	๑๓๖	-	๑๓๖	๑.๗๘
- ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่นๆ	๓๘	-	๓๘	๐.๕๐
๑.๓ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	-	๒๑๘	๒๑๘	๒.๘๕
๒. ต้นทุนคงที่	๔	๒๘๙	๒๙๓	๓.๘๔
- ค่าใช้ที่ดิน/ภาษี	๔	๒๘๙	๒๙๓	
๓. ต้นทุนรวมต่อไร่	๒,๒๔๐	๕,๔๐๒	๗,๖๔๒	๑๐๐.๐๐
๔. ต้นทุนรวมต่อ กก.	-	-	๕.๕๗	
๕. ผลผลิตต่อไร่ (กก./ไร่)	-	-	๑,๓๗๒	
๖. ราคาผลผลิตต่อกิโลกรัม (บาท/กก.)	-	-	๘.๗๕	
๗. ผลตอบแทนต่อไร่ (บาท/กก.)	-	-	๑๒,๐๐๕	
๘. ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ (บาท/ไร่)	-	-	๔,๓๖๓	
๙. ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม (บาท/กก.)	-	-	๓.๑๘	

ที่มา สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๕๙

ภาคผนวก ๒ ต้นทุนการผลิตกระเจี๊ยบแดง ปี พ.ศ. ๒๕๕๐

หน่วย : บาทต่อไร่

รายการ	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	ร้อยละ
๑. ต้นทุนผันแปร	๒๙๔๐.๐๐	๖๐๕.๔๕	๓๕๔๕.๔๕	๙๓.๖๒
๑.๑ ค่าแรงงาน	๒๗๗๖.๐๐	๕๓๗.๐๐	๓๓๑๓.๐๐	๘๗.๔๘
- เตรียมดิน	๒๗๘.๐๐	๒๙.๐๐	๓๐๗.๐๐	๘.๑๑
- ปลุก	๔๓.๐๐	๒๓.๐๐	๖๖.๐๐	๑.๗๔
- ดูแลรักษา	๔๑.๐๐	๒๒.๐๐	๖๓.๐๐	๑.๖๖
- เก็บเกี่ยวและปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว	๒๔๑๔.๐๐	๔๖๓.๐๐	๒๘๗๗.๐๐	๗๕.๙๗
๑.๒ ค่าวัสดุ	๑๖๔.๐๐	๑๗.๐๐	๑๘๑.๐๐	๔.๗๘
- ค่าพันธุ์	-	๑๗.๐๐	๑๗.๐๐	๐.๔๕
- ค่าปุ๋ย	๑๒๒.๐๐	-	๑๒๒.๐๐	๓.๒๒
- ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	๓๐.๐๐	-	๓๐.๐๐	๐.๗๙
- ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่นๆ	๑๒.๐๐	-	๑๒.๐๐	๐.๓๒
๑.๓ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	-	๕๑.๔๕	๕๑.๔๕	๑.๓๖
๒. ต้นทุนคงที่	๖๑.๐๐	๑๗๙.๐๐	๒๔๐.๐๐	๖.๓๔
- ค่าเช่า/ค่าใช้ที่ดิน	๕๔.๐๐	๑๖๓.๐๐	๒๑๗.๐๐	๕.๗๓
- ภาษี	๗.๐๐	-	๗.๐๐	๐.๑๘
- ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	๑๖.๐๐	๑๖.๐๐	๐.๔๒
๓. ต้นทุนรวมต่อไร่ (บาท)	๓,	๗๘๔.๔๕	๓๗๘๕.๔๕	๑๐๐
๔. ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม (บาท)	๐๐๑.๐๐	๖.๙๔	๓๓.๕๐	
๕. ต้นทุนผันแปรต่อกิโลกรัม (บาท)	๒๖.๕๖		๓๑.๓๗	
๖. ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัมแห้ง)			๑๑๓.๐๐	
๗. ราคาผลผลิต (บาท/กิโลกรัมแห้ง)			๙๖.๐๐	
๘. ผลตอบแทน (บาท/ไร่)			๑๐,	
๙. ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ (บาท/ไร่)			๘๔๘.๐๐	
๑๐. ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม(บาท/กิโลกรัม)			๗,๐๖๒.๕๕	
๑๑. ระดับผลผลิต ณ จุดคุ้มทุน (กิโลกรัม)			๖๒.๕๐	
๑๒. ระดับราคา ณ จุดคุ้มทุน (บาท)			๓๙.๔๓	
			๓๓.๕๐	

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร,๒๕๕๒

LIART

ภาคผนวก ๓ รายชื่อพืชสมุนไพรที่มีการใช้มากในปัจจุบัน จำนวน ๑๐๐ ชนิด

๑. กระเจี๊ยบแดง	๒๖. ข่าแห้ง	๕๑. ตะไคร้หอม	๗๖. ฟ้าทะลายโจร
๒. กระชาย	๒๗. ขิงแห้ง	๕๒. เถาวัลย์เปรียง	๗๗. มะกรูด
๓. กระเทียม	๒๘. คณฑา	๕๓. เถาหญ้านาง	๗๘. มะเดื่อชุมพร
๔. กระเพราแดง	๒๙. โศคลาน	๕๔. เถาเอ็นอ่อน	๗๙. มะระขี้นก
๕. กระวาน	๓๐. จันทน์ขาว	๕๕. ทองพันชั่ง	๘๐. มะแว้งเครือ
๖. กฤษณา	๓๑. จันทน์ชะมด	๕๖. เทียนขาว	๘๑. มะแว้งต้น
๗. กลั้มพัก	๓๒. จันทน์แดง	๕๗. เทียนข้าเปลือก	๘๒. มังคุด
๘. การพลู	๓๓. จันทน์เทศ	๕๘. เทียนดำ	๘๓. รากท้าวยายม่อม
๙. กำลั้งวัวเถลิง	๓๔. เจตมูลเพลิง	๕๙. เทียนแดง	๘๔. รากจืด
๑๐. เกสรบัวหลวง	๓๕. ชะพลู	๖๐. เทียนดาตักแตน	๘๕. ลูกคัดเค้า
๑๑. แก่นขี้เหล็ก	๓๖. ชะลูด	๖๑. บัวบก	๘๖. ลูกจัน
๑๒. แก่นสน	๓๗. ชะเอมเทศ	๖๒. ใบมะกา	๘๗. ลูกเร่ว
๑๓. โกฎจุฬาลำพา	๓๘. ชิงชี	๖๓. ใบมะขาม	๘๘. ว่านนางคำ
๑๔. โกฎกระดุก	๓๙. ชุมเห็ดเทศ	๖๔. ใบส้มป่อย	๘๙. ว่านน้ำ
๑๕. โกฎก้านพร้าว	๔๐. ดอกกระดังงา	๖๕. ปลาไหลเผือก	๙๐. ว่านหางจระเข้
๑๖. โกฎเชียง	๔๑. ดอกคำไทย	๖๖. เปราะหอม	๙๑. สมุนแวง
๑๗. โกฎน้ำเต้า	๔๒. ดอกจัน	๖๗. เปล้าน้อย	๙๒. สะค้าน
๑๘. โกฎพุงปลา	๔๓. ดอกจำปา	๖๘. เปล้าใหญ่	๙๓. สักขี
๑๙. โกฎสอ	๔๔. ดอกบุนนาค	๖๙. ฝักคุณ	๙๔. แสมทะเล
๒๐. โกฎหัวบัว	๔๕. ดอกพิกุล	๗๐. ฝาง	๙๕. แสมสาร
๒๑. ขมิ้นชัน	๔๖. ดอกมะลิ	๗๑. แฝกหอม	๙๖. หญ้าคา
๒๒. ขมิ้นอ้อย	๔๗. ดอกสารภี	๗๒. พริกไทย	๙๗. หญ้าหนวดแมว
๒๓. ขอนดอก	๔๘. ดองดึง	๗๓. พิมเสน	๙๘. หัวเห้วหมู
๒๔. ข้าวเย็นใต้	๔๙. ดีปลี	๗๔. เพชรสังฆาต	๙๙. เหงือกปลาหมอ
๒๕. ข้าวเย็นเหนือ	๕๐. ตะไคร้	๗๕. ไพล	๑๐๐. อบเชยเทศ

ที่มา: สภาอุตสาหกรรมสมุนไพร, ๒๕๕๓

LIART

ภาคผนวก ๔ การศึกษาดูงานพืชสมุนไพร วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๓ ณ จังหวัดราชบุรี

ภาคผนวก ๕ การศึกษาดูงานพืชสมุนไพร วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ จังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรี

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ภาคผนวก ๖ สรุปผลการสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็น เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคขององค์กร
และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ร่วมกับคณะอนุกรรมการศึกษา
ปัญหาสมุนไพร ได้จัดให้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมาย
ที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข” ในวันศุกร์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุม
คณะกรรมการ หมายเลข ๓๐๖ - ๓๐๘ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวม
ข้อมูลปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับพืชสมุนไพร ทั้งภาครัฐและเอกชน
ตั้งแต่ผู้ผลิตวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพร หน่วยงานกำหนดมาตรฐานของสมุนไพร หน่วยงานด้านวิจัย
ตลอดจนถึงผู้ค้าและผู้ส่งออกวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งผู้ใช้กฎหมายเกี่ยวกับพืชสมุนไพร
และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และเสนอแนวคิดที่เป็นรูปธรรมและสามารถปฏิบัติได้ในการแก้ไขปัญหา
เพื่อสรุปเสนอผ่านวุฒิสภา ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรัฐบาล ประกอบการผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหา
อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ซึ่งการจัดประชุมสัมมนาครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งสิ้น ๒๐๐ ท่าน ประกอบด้วย
ภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกรจังหวัดอ่างทอง ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา
และปราจีนบุรี โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากกลุ่มผู้ผลิตวัตถุดิบสมุนไพร กลุ่มผู้วิจัยสมุนไพร กลุ่มผู้ประกอบการ
และการตลาด กลุ่มผู้ใช้กฎหมาย และกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรอาหารเสริมสุขภาพ นอกจากนี้ ยังได้ ได้รับความร่วมมือ
จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์
ทางเลือก สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ และบริษัทชาวลอเภสัช
จำกัด มาจัดนิทรรศการแสดงผลงานที่ ชั้น ๑ อาคารรัฐสภา ๒ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่และผู้สนใจ

ผลการสัมมนา

ภาคเช้า

๑. การอภิปราย เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรและแนวทางแก้ไข”

➤ กลุ่มผู้วิจัยสมุนไพร

รองศาสตราจารย์ ดร. สมภพ ประธานธูรารักษ์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้กล่าวบรรยายสรุปในประเด็นที่เกี่ยวกับเป้าหมายงานวิจัยสมุนไพรของนักวิจัย ดังนี้

๑. มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ ตัวชี้วัด คือ ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่
๒. การนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ ตัวชี้วัด คือ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่สามารถออกสู่ตลาด

จากการรวบรวมข้อมูลผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๕๔๓-๒๕๔๗ พบว่ามีผลงานวิจัยตีพิมพ์ในประเทศมากกว่า ๔๐๐ เรื่อง โดยผลการวิจัยกว่าครึ่งสามารถตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ สำหรับพืชสมุนไพรที่มีการวิจัยมากที่สุดคือ ขมิ้นชัน จำนวน ๖ เรื่อง รองลงมา คือ กวาวเครือ นอกจากนี้จะเป็นงานวิจัยพืชสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ถึง ๒๐๐ ชนิด ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นศักยภาพของนักวิจัยที่มีความสามารถ แต่ทิศทางของงานวิจัยยังขาดการควบคุม กล่าวคือ นักวิจัยทำงานวิจัยตามความถนัดของตัวเอง (Researcher center research) มากกว่าการวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร (product center research)

LIART

Legislative Institutional Repository of Thailand

ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาสมุนไพรในมุมมองของนักวิจัย

๑. ทิศทางการวิจัยสมุนไพรไม่ชัดเจน การวิจัยพัฒนามุ่งเน้นเพื่อการส่งออก เพื่อใช้ในประเทศ หรือเพื่อทดแทนการนำเข้า ฯลฯ

๒. ขาดการเชื่อมโยงประสานงานเชิงนโยบาย กล่าวคือ หน่วยงานส่งเสริมการใช้ประโยชน์ หน่วยงานกำกับดูแล หน่วยงานอนุรักษ์ หน่วยงานส่งเสริมการส่งออก และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร ต่างทำหน้าที่ของตนเองและยังขาดวิสัยทัศน์ที่จะประสานกันในเชิงระนาบ

๓. ขาดการประสานกับหน่วยงานให้ทุนวิจัย เนื่องจากหน่วยงานให้ทุนมีหลายหน่วยงาน รวมทั้งขาดการประสานกับผู้ประกอบการในการทำการวิจัยเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

๔. ปัญหาการจดสิทธิบัตร ยังไม่มีความชัดเจนว่าหน่วยงานเจ้าของทุนหรือหน่วยงาน/ ผู้วิจัย เป็นเจ้าของสิทธิบัตรงานวิจัย

๕. ปัญหาการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ระหว่างนักวิจัยและผู้ประกอบการ

ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรค

๑. การแก้ไขในระดับนโยบายชาติ เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าจะพัฒนาสมุนไพรอะไร ไปทางด้านไหน

๒. เพิ่มการประสานงานในแนวราบระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร

๓. การให้ทุนวิจัย ตั้งเป้าพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจนมี Scientific evidence สนับสนุน สามารถแก้ปัญหาให้ภาคอุตสาหกรรมและให้การสนับสนุนนักวิจัยที่มีผลงานที่ดี

➤ กลุ่มผู้ประกอบการและการตลาด

นายวัชรพงษ์ พงษ์บริบูรณ์ กรรมการผู้จัดการบริษัท ขาวละออเภสัช จำกัด ได้กล่าวบรรยายสรุปในประเด็นที่เกี่ยวกับตลาดสมุนไพรว่า สมุนไพรมีมูลค่าในตลาดโลกประมาณ ๔ แสนล้านล้านบาท โดยจุดแข็งของสมุนไพรไทย คือ ยาตำรับ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านมีใช้ในไม่กี่ประเทศ ปัจจุบันประเทศไทยใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลเป็นค่ายา เติบโตกว่าค่า GDP และแนวโน้มจะยิ่งมากขึ้น นอกจากนี้ประเทศไทยได้เปิดตลาดการค้าเสรี ซึ่งประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันกับประเทศต่างๆ ต่อไป

ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาสมุนไพร

๑. ด้านองค์กร กล่าวคือ หน่วยงานกำกับดูแลสมุนไพร คือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) แนวทางในการปฏิบัติยังไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน อีกทั้งบุคลากรส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาแบบแผนปัจจุบันจึงทำให้ขาดทัศนคติเกี่ยวกับสมุนไพร ดังนั้น จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด (paradigm shift) สร้างความเข้าใจสมุนไพร ปรับมุมมองการตีความกฎหมายและดำเนินงานในรูปการส่งเสริมมากกว่าการควบคุม รวมทั้งจะมีมาตรการใดที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สมุนไพรกับการควบคุมเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

LIART

๒. ด้านกฎหมาย ปัจจุบันห้ามผู้ประกอบการไทยจำหน่ายทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งไม่สามารถกล่าวสรรพคุณได้ สำหรับการโฆษณาไม่ว่าทางสื่อใด ๆ ทำได้ยากมากในขณะที่ต่างประเทศสามารถทำได้ ตลอดจนมีการบังคับให้ชื่อผลิตภัณฑ์มีคำว่า “ยา” ทำให้การส่งเสริมด้านการตลาดกระทำได้ยาก ประเด็นที่สำคัญ คือ ปัจจุบันยาสมุนไพรของภาคเอกชนไม่สามารถจำหน่ายเข้าโรงพยาบาลของรัฐได้ เนื่องจากยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติที่โรงพยาบาลใช้จะมีแต่ยาของภาครัฐ ซึ่งภาคเอกชนผลิตจะมียาน้อยมาก

แนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการพัฒนาสมุนไพร

๑. ควรแยกหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านยาสมุนไพรต่างหากจากยาแผนปัจจุบัน กล่าวคือ ให้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสมุนไพรโดยเฉพาะ สำหรับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ดูแลเฉพาะยาแผนปัจจุบันเป็นหลัก

๒. ภาครัฐควรส่งเสริมภาคเอกชนให้สามารถผลิตยาสมุนไพรเพื่อจำหน่ายในโรงพยาบาลของรัฐได้

๓. ควรจัดให้มีสถานที่ในการตรวจวิเคราะห์สมุนไพรให้เพียงพอกับความต้องการ รวมทั้งควรเร่งจัดทำ Monograph สมุนไพรชนิดต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาตรฐานในการแข่งขัน ตลอดจนทุกภาคส่วนต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศ เนื่องจากการเปิดการค้าเสรี AFTA ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านการตลาด

➤ กลุ่มด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพรอาหารเสริมสุขภาพ

นายนาคาญ์ ทวีชาวัฒน์ รองประธานกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร ได้กล่าวบรรยายสรุปเกี่ยวกับสมุนไพรอาหารเสริมสุขภาพและเครื่องสำอาง สรุปได้ดังนี้

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอาหารเสริมสุขภาพและเครื่องสำอางของประเทศไทยยังสามารถพัฒนาได้ง่ายกว่าผลิตภัณฑ์ยา เริ่มตั้งแต่กระบวนการเพาะปลูก การขึ้นทะเบียน อย. และการทดสอบในคน โดยการผลิตเพื่อการส่งออกต่างประเทศ มักจะเป็นสมุนไพรเดี่ยวในกลุ่มอายุวัฒนะ

แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรอาหารเสริมสุขภาพและเครื่องสำอาง

๑. ควรเร่งผลักดันการออก Positive List ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรอาหารเสริม (รายชื่อสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและสามารถใช้เป็นอาหารเสริม) รวมทั้งควรอนุญาตให้มีการ claim สรรพคุณที่ฉลากข้างขวด ซึ่งจะสามารถส่งเสริมและแข่งขันการตลาดได้มากขึ้น อีกทั้งควรมีมาตรการในการลงโทษแก่ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนอย่างเคร่งครัด

๒. ควรจัดทำโครงการวิจัยเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สามารถผลักดันการส่งออกผลิตภัณฑ์ และสามารถกำหนดเป้าหมายชนิดสมุนไพรที่ชัดเจน โดยถือเป็นประโยชน์ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและผู้ประกอบการ โดยการมีสัญลักษณ์ร่วมกัน (โลโก้)

๓. ภาคการผลิตถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เนื่องจากกระบวนการผลิตต้องได้รับการรับรอง GDP หรืออินทรีย์ เพื่อสามารถส่งออกต่างประเทศและแข่งขันภายใต้เขตการค้าเสรี ดังนั้น จะต้องพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ความชำนาญ และส่งเสริมการผลิตแบบครบวงจร

๔. ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรลดการนำเข้าสมุนไพรกลุ่มอาหารเสริมและเครื่องสำอาง ดังนั้น เมื่อมีการจัดงาน Health and Beauty กรมส่งเสริมการส่งออก ควรกำหนด theme ของงานเป็นสมุนไพรสร้างภาพลักษณ์สมุนไพรเครื่องสำอาง จะสามารถส่งเสริมการตลาดได้มาก ตัวอย่างตรีผลา สามารถ promote เป็นสมุนไพรอาหารเสริมลดน้ำหนักที่ปลอดภัยได้

➤ **กลุ่มผู้ใช้กฎหมายเกี่ยวกับสมุนไพร**

ภก. วินิจ อัศวกิจวิรี ผู้อำนวยการกองควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้กล่าวบรรยายสรุปเกี่ยวกับผู้ใช้กฎหมายเกี่ยวกับสมุนไพร

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ทำหน้าที่กำกับดูแลโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ประกอบการและผู้บริโภคให้เกิดสมดุล ปัจจุบันนักวิชาการของ อย. ได้เปิดกว้างมีความเข้าใจสมุนไพรและมีการปรับเปลี่ยนเป็นสหวิชาชีพมากขึ้น

ปัญหาและอุปสรรค

- ด้านการอนุญาต มาตรฐาน GMP ผู้ประกอบการมักเกิดความกลัวในเรื่องการดำเนินการตามมาตรฐาน GMP โดยมาตรฐาน GMP มีหลายระดับทำให้ปัจจุบันยังไม่สามารถพัฒนาไปถึง GMP PICS

- ด้านองค์ความรู้ สำนักงานองค์การอาหารและยา (อย.) ได้จัดทำตำราเป็นจำนวนมากเพื่อให้สามารถอ้างอิงได้มากขึ้น

- ด้านกฎหมาย เช่น พิล์มโค็ด เดิมไม่มีการกำหนดในยาแผนไทยจึงจำเป็นต้องแก้กฎหมายรวมทั้งมีการแก้ไข “ยาโบราณ” เป็น “ยาแผนไทย” แทน เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว อย. ได้ปรับกระบวนการกำกับดูแลมาโดยตลอด แต่การปรับเปลี่ยนในเรื่องกฎระเบียบจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร

➤ **กลุ่มผู้ผลิตวัตถุดิบสมุนไพร**

นายสมชาย ลาวัลย์วิสุทธิ ประธานกลุ่มปลูกและผู้รับซื้อสมุนไพรฟ้าทะลายโจร จังหวัดนครปฐม ได้กล่าวบรรยายสรุปเกี่ยวกับองค์กรผู้ผลิตสมุนไพร ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อดูแลรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรด้วยตนเอง กลุ่มใช้การตลาดนำการผลิต เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ทั้งการผลิตและการตลาดแก่สมาชิก และรวมกลุ่มจำหน่ายผลผลิต โดยกลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนซื้อผลผลิตจากสมาชิก แต่ปัจจุบันเกษตรกรปลูกสมุนไพรปริมาณไม่แน่นอน เนื่องจากเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชทางเลือกอื่นที่ได้รับความนิยมที่ดีกว่า ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกพืชสมุนไพรในลักษณะผสมผสานโดยปลูกพืชสมุนไพรไม่ต่ำกว่า ๔-๕ ชนิด เพื่อลดความเสี่ยงเรื่องราคารับซื้อซึ่งเป็นปัญหาหลัก ราคาดสมุนไพรไม่มีเสถียรภาพ ราคาตกต่ำมักเกิดจากมีการนำเข้าสมุนไพรคุณภาพต่ำจากต่างประเทศทำให้มีการกดราคาสมุนไพรของเกษตรกร

โดยสรุปเกษตรกรประสบปัญหาาระบบตลาดไม่เอื้ออำนวย เกษตรกรขาดการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการที่ใช้ผลผลิตโดยตรง ส่งผลต่อคุณภาพวัตถุดิบ และผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับ

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสรุปได้ดังนี้

๑. กระทรวงสาธารณสุขประกาศยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติเพื่อให้เกิดการใช้ในโรงพยาบาล แต่ขาดการอบรมให้ข้อมูลแก่บุคลากรทางการแพทย์ในเรื่องการใช้ สภาอุตสาหกรรมร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดการสัมมนาแพทย์ในเรื่องนี้ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้รับการตอบรับและขยายผลดีมาก จึงควรเร่งดำเนินการทั่วประเทศ

๒. ควรสนับสนุนงบประมาณภาคเอกชนทำวิจัยทางคลินิก

๓. สนับสนุนท้องถิ่นในการเก็บรักษาวัตถุดิบสมุนไพร

๔. สมุนไพรบางชนิดจำเป็นต้องเก็บจากป่า จึงควรมีมาตรการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติไว้

๕. มีโรงงานกลาง GMP ผลิตยาสมุนไพรสำหรับผู้ประกอบการขนาดเล็กที่ไม่สามารถปรับตัวได้
ทันต่อการเปิดการค้าเสรี และเพื่อตอบสนองภูมิปัญญาที่มีแต่โบราณไม่ให้สูญหายไปกับผู้ประกอบการขนาด
เล็กดังกล่าว

๖. เพื่อให้แพทย์สามารถสั่งยาสมุนไพรได้อย่างแพร่หลาย จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเปรียบเทียบ
ยาจริง/ยาปลอมกับคนไข้เพื่อให้เกิดการยอมรับ

๗. ควรมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมสมุนไพรมากกว่ายา และอย. ควรให้ยาตำรับ
ขึ้นทะเบียนเป็นอาหารเสริมได้

รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาติ ผู้ดำเนินการอภิปรายได้กล่าวโดยสรุปว่า เพื่อขจัดปัญหา
อุปสรรคที่เกิดขึ้นกับการพัฒนาสมุนไพรทั้งระบบ สมุนไพรจำเป็นต้องมีวาระแห่งชาติ มี road map ที่ชัดเจน
และเป็นรูปธรรม

ภาคบ่าย

๑. การระดมความคิดเห็นในกลุ่มย่อยโดยแบ่งกลุ่มดังนี้

● กลุ่มผู้ผลิตวัตถุดิบสมุนไพร

ที่ประชุมกลุ่มย่อยได้หยิบยกประเด็นปัญหาสรุปได้ดังนี้

๑. ปัญหากฎหมายมีผลกระทบต่อการผลิตหรือไม่

เนื่องจากปัจจุบันเกษตรกรผู้ผลิตไม่ทราบว่ามีกฎหมายใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร และมุ่งคุ้มครองผลิตภัณฑ์สมุนไพร ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการเก็บสมุนไพรจากป่า รวมทั้งควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ข้อกฎหมายแก่เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพร

๒. ภาคการผลิตมีปัญหาอะไร

ประเด็นปัญหาที่สำคัญของภาคการผลิตที่สำคัญมีดังนี้

๑) การควบคุมคุณภาพวัตถุดิบให้ได้มาตรฐานเหมือนกันทุกครั้ง จะมีแนวทางในการควบคุมคุณภาพได้อย่างไร

๒) พบการปนเปื้อนสารเคมีในพืชสมุนไพร

๓) เกษตรกรขาดความรู้ด้านการจัดการฟาร์มตามระบบ GAP ขาดความรู้ด้านการปลูกสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน GAP และเกษตรอินทรีย์

๔) เกษตรกรขาดพันธุ์สมุนไพรที่ได้คุณภาพ และความรู้การเพาะปลูกสมุนไพรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน รวมทั้งยังขาดเทคโนโลยีด้านการผลิต

๕) ควรมีมาตรการในการควบคุมแหล่งรับซื้อวัตถุดิบสมุนไพร

๖) ควรมีการจัดทำโซนนิ่งพื้นที่ในการเพาะปลูกสมุนไพร รวมทั้งขาดคู่มือการผลิตพืชสมุนไพรแต่ละชนิด

๗) เกษตรกรไม่ทราบความต้องการของตลาด จึงไม่สามารถกำหนดการผลิตได้

๘) แหล่งวัตถุดิบพืชสมุนไพรไม่มีเพียงพอต่อความต้องการของตลาด

ประเด็นข้อเสนอแนะ

๑) เพื่อให้เกิดความชัดเจนถึงปริมาณความต้องการควรมีการจัดทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (contract farming) ระหว่างผู้ผลิต กับผู้รับซื้อ

๒) ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในด้านการผลิตตามระบบ GAP และเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งการให้ความรู้ถึงกระบวนการเพาะปลูกให้สมุนไพรได้คุณภาพตามมาตรฐาน

๓) ควรมีการพยากรณ์การผลิตสมุนไพร เพื่อส่งเสริมการเพาะปลูกให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

๔) ควรมีการประกันราคาสมุนไพร เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรมิให้มีการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง

๕) หน่วยงานรัฐควรให้การสนับสนุนพันธุ์สมุนไพรหายากบางชนิดแก่เกษตรกรในการเพาะปลูก

๓. องค์การที่เกี่ยวข้องกับภาคการผลิตมีปัญหาหรือไม่

ประเด็นปัญหาที่สำคัญขององค์การที่เกี่ยวข้องกับภาคการผลิตมีดังนี้

๑) นโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับสมุนไพรยังไม่ชัดเจน

๒) ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ

๓) ขาดความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชน

ประเด็นข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีการกำหนดบทบาทของหน่วยงานรัฐแต่ละหน่วยงานให้มีความชัดเจน

๒) ควรมีการประสานงานเฉพาะกิจในแต่ละจังหวัด

๓) ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับสมุนไพรให้มากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากปัจจุบันจะให้ความสำคัญกับพืชเศรษฐกิจที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น ข้าว ยางพารา ไม้ผล เป็นต้น

๔) ควรมีการผลักดันให้จัดตั้งสถาบันพืชสมุนไพรแห่งชาติ

๕) ยุทธศาสตร์จังหวัด ควรส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรหลากหลายเสริมจากการปลูกพืชสมุนไพรเชิงเดี่ยว รวมทั้งผลักดันให้สมุนไพรเข้าไปสู่หน่วยงานในท้องถิ่น

๔. ปัญหาการตลาด

ประเด็นปัญหาที่สำคัญของการตลาดมีดังนี้

๑) เมื่อเกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรแล้วไม่สามารถหาตลาดจำหน่ายได้ รวมทั้งไม่มีองค์กรที่จัดตั้งมารองรับ / ซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง

๒) ราคาผลผลิตไม่แน่นอน

๓) ผู้ผลิตกับผู้ซื้อไม่สามารถตกลงราคากันได้

ประเด็นข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีการผลักดันผลิตภัณฑ์สมุนไพรไปยังตลาดต่างประเทศ OTOP

๒) ผลักดันให้เกิดตลาดนัดชุมชน

๓) สร้างแบรนด์ของแต่ละกลุ่มเกษตรกร

๔) ทบทวนมาตรฐานกลางที่ใช้กันทุกประเทศ เพื่อให้เกิดมาตรฐานเดียวกันทั้งในและต่างประเทศ

กลุ่มผู้วิจัยสมุนไพร

ที่ประชุมกลุ่มผู้วิจัยสมุนไพรได้สรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพร รวมทั้งประเด็นข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหา สรุปได้ดังนี้

ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	แนวทางแก้ไข & ข้อเสนอแนะ
<p>๑. ทิศทางการวิจัยไม่ชัดเจน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานที่ให้ทุนวิจัย ยังทำงานไม่ประสานกัน และนโยบายการให้ทุนยังไม่ชัดเจน - งานวิจัยสมุนไพรส่วนมากยังขาดการบูรณาการ และไม่ครบวงจร 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้มีหน่วยงานกลางที่วางนโยบายการวิจัยสมุนไพรของประเทศแบบบูรณาการ product oriented เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (ผู้บริหารต้องทำงานต่อเนื่อง) หรือตั้งองค์กรใหม่ที่รับผิดชอบสมุนไพรโดยเฉพาะ - การเลือกสมุนไพรต้องดูสถานการณ์โลก ปัญหาสาธารณสุข เช่น herbal plant of the year ทำร่วมกันทั้งหมด โดยวางแผนล่วงหน้า ๓ - ๕ ปี มีการจัดทำ priority เพื่อเป็นวาระแห่งชาติ - Update database สมุนไพรว่ายังขาดข้อมูลใด ควรทำการวิจัย โดยการวิจัยควรอิงภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตั้งทีมวิจัยของแต่ละพืชสมุนไพร เพื่อให้มีกระบวนการจัดทำวิจัยที่ดี - ขอสนับสนุนงบประมาณ เช่น จากภาษี (เหล้า, บุหรี่) เก็บเงินจากภาษีน้าเข้ายาแผนปัจจุบัน มา support การวิจัยและพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจร จากวัตถุดิบถึงการจดสิทธิบัตร
<p>๒. งานวิจัยหลายด้านมีน้อย เพราะขาดนักวิจัยและความชำนาญ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> • การควบคุมคุณภาพและการจัดทำมาตรฐานสมุนไพร • การวิจัยคลินิก • การวิจัยทางพิษวิทยา • การวิจัยด้านเกษตร การเพาะปลูก • งานวิจัยที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่น กับการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องมีการผลิตบุคลากรมารับงานพัฒนาสมุนไพร - การวิจัยคลินิกต้องหาแพทย์ที่ยินดีร่วมงาน - งานวิจัยของนักศึกษาแพทย์แผนไทย เกษศาสตร์ (งานวิจัยตำรับยาที่ไม่ได้ผลทางคลินิกที่เคยทำมา อาจเป็นเพราะใช้ไม่ตรงกับการใช้ทางการแพทย์แผนไทย การประเมินผลของยาแผนไทย ควรให้แพทย์แผนไทยร่วมด้วย และใช้ทฤษฎีการแพทย์แผนไทยในการประเมินผล)

ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	แนวทางแก้ไข & ข้อเสนอแนะ
ใช้สมุนไพร	- ให้มีการบริการการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาล โรงเรียนแพทย์ เพื่อให้เข้าใจการส่งต่อคนไข้ และบทบาทของแพทย์แผนไทย และจะมีงานวิจัยด้านการแพทย์แผนไทยเกิดขึ้นตามมา
๓. ผู้ที่สนใจทำวิจัยสมุนไพร ยังขาดประสบการณ์ในการวิจัย ไม่รู้จักแหล่งข้อมูล หรือ resource persons ทำให้โครงการวิจัยไม่ได้รับการสนับสนุนหรืองานวิจัยที่ออกมา มีคุณภาพยังไม่ดีพอ ไม่สามารถนำไปใช้อ้างอิงทางวิทยาศาสตร์ เพื่อผลักดันให้เกิดการใช้ในระบบสาธารณสุขได้	อบรมผู้สนใจ
๔. สารสกัดหรือยาจากสมุนไพรที่ใช้ในการวิจัยไม่มีการควบคุมคุณภาพ ทำให้เกิดปัญหาในการแปลผลการวิจัยด้านสรรพคุณและความเป็นพิษ และมีผลต่อคุณภาพของยา	- ควรมีการตั้งห้องปฏิบัติการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพรระดับ ISO ๑๗๐๒๕ ในคณะเภสัชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์เพราะมี know how และ technology แต่ขาดงบประมาณต้องมีการสนับสนุนงบประมาณ และควรต้องทำ stability study ด้วย - ตั้งโรงงานกลาง ที่ทำทั้งผลิตและวิเคราะห์สำหรับผู้ประกอบการ
๕. ขาดงบประมาณในการทำวิจัย เช่น งบประมาณด้านการวิจัยทางด้านการเกษตร การเพาะปลูกสมุนไพรน้อยมาก (หลักหมื่น)	ผู้ประกอบการที่ต้องการให้สนับสนุนการวิจัย ควรร่วมให้ทุนวิจัยด้วย เก็บเงินจากภาษีนำเข้ายาแผนปัจจุบันมา support ยาแผนไทย
๖. งานวิจัยยังไม่ช่วยแก้ปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ หรือยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดของประเทศหรือตลาดโลก	จัดเวทีให้ได้พบกัน เช่น สกว.มีทุนเม็ก ป.โท, ทุน คปก. มีภาคอุตสาหกรรมมาช่วย support ทุนวิจัย
๘. นักวิจัยไม่มีความรู้ความชำนาญในการจดสิทธิบัตรของผลงานวิจัย และไม่ทราบข้อดีข้อเสียของการจดสิทธิบัตร (งานวิจัยถ้าตีพิมพ์ จดสิทธิบัตรไม่ได้ มีปัญหาในการพิจารณาผลงานของอาจารย์)	มหาวิทยาลัยมีหน่วยงานทำให้, กองทุนสมุนไพรที่จะมีในอนาคตควรรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายในการจดสิทธิบัตร

ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	แนวทางแก้ไข & ข้อเสนอแนะ
๙. ปัญหาในการหาวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอเพื่อการวิจัย	ต้องมีมาตรฐานวัตถุดิบที่ดี ต้องพัฒนาที่ภาคการผลิตวัตถุดิบ
๑๐. ผลงานวิจัยสมุนไพรยังไม่เป็นที่รับรู้หรือเข้าใจของประชาชนเท่าที่ควร	ทุกหน่วยงานต้องเผยแพร่ วาระแห่งชาติ
๑๑. ปัญหาภาวะเบียดที่สืบเนื่องจาก ASEAN Harmonization ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพห้องปฏิบัติการและมาตรฐานงานวิจัย & การขึ้นทะเบียนยา	หน่วยงานวิจัยต่าง ๆ ควรตื่นตัว และปรับตัวสำหรับแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงนี้ในอนาคต
๑๒. นโยบายรัฐบาลด้านสมุนไพรไม่ชัดเจนและไม่ต่อเนื่อง	ผลักดันให้การพัฒนาขีดความสามารถอุตสาหกรรมสมุนไพรสู่สากลเป็นวาระแห่งชาติ
๑๓. ผู้ควบคุมการผลิตยาแผนไทยตาม พ.ร.บ. ยา ปัจจุบัน ยังไม่ครอบคลุมแพทย์แผนไทยประยุกต์ซึ่งเป็นสาขาใหม่	ขอให้แก้ไขกฎหมาย

(การสอนสมุนไพรให้ นศ.แพทย์รู้ ช่วยให้เกิด appreciation ให้รู้ว่าแพทย์แผนไทยมีองค์ความรู้ที่ชัดเจน ดังนั้น การที่แพทย์ใช้ยาสมุนไพรน้อยเกิดจากราคาสมุนไพรราคาแพงกว่ายาแผนปัจจุบันในบางกรณี)

LIART

● กลุ่มผู้ใช้กฎหมายเกี่ยวกับสมุนไพรม

๑. ข้อคิดเห็นต่อกฎหมายที่มีอยู่เดิม

- พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ไม่เอื้อต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งปัจจุบันได้มีการปรับแก้เพื่อเยียวยาแล้ว
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ไม่ได้รับแจ้งเรื่องปัญหาจำเพาะหรืออุปสรรคปัจจุบันมีฐานข้อมูลจากการจดทะเบียนผลิตภัณฑ์สมุนไพรม
- พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ปัจจุบันยังไม่สามารถใช้อย่างเต็มรูปแบบ อยู่ระหว่างร่างกฎหมายรอง
- พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย และพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช มีปัญหาเรื่องความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ
 - ความเข้าใจกรณีการมีไว้ในครอบครองสมุนไพรมควบคุม กฎหมายมีความลักลั่น ชาวบ้านเกิดความหวาดระแวง กฎหมายควรเน้นการส่งเสริมไม่ใช่การควบคุม
 - การส่งออก ควรระบุแหล่งที่ปลูกเพื่อป้องกันการทำลายทางพันธุกรรม
 - การเก็บของป่าควรมีการควบคุม
- พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ระบุห้ามไม่ให้ชาวต่างด้าวประกอบทำธุรกิจสมุนไพรมและสารสกัดจากสมุนไพรม เป็นอาชีพที่สงวนไว้สำหรับคนไทย

๒. ข้อเสนอแนะในการพัฒนากฎหมาย

- เสนอให้ออกกฎหมายใหม่ โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวจะครอบคลุมผลิตภัณฑ์ทุกประเภทยกเว้นยา โดยคงไว้ซึ่งกฎหมายเฉพาะที่มีอยู่เดิม แต่หากเป็นเรื่องสมุนไพรมให้แยกออกมาใช้กฎหมายด้านสมุนไพรม เนื่องจากกฎหมายที่มีอยู่เฉพาะด้านไม่เอื้อต่อธุรกิจ
- กรณีเครื่องสำอาง เห็นว่าไม่ควรแยกออกมา เนื่องจากปัจจุบันได้มีการปรับลดระดับการกำกับดูแลเพื่อเอื้อต่ออุตสาหกรรมมากขึ้นแล้ว และภาครัฐกับภาคอุตสาหกรรมมีความเข้าใจในการปฏิบัติดีอยู่แล้ว ดังนั้น ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางที่มีสมุนไพรมเป็นส่วนผสมจึงเพียงแค่มาจตแจ้งต่อภาครัฐ

๓. ข้อคิดเห็นทั่วไป

- ปัญหาเรื่องการค้าสนับสนุน ซึ่งกฎหมายเดิมเน้นการควบคุมจึงไม่เอื้อต่อสถานการณ์ปัจจุบัน
- กระบวนการทางกฎหมาย ผู้ควบคุมทางกฎหมายขาดความเข้าใจ หรือมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสมุนไพรม เห็นควรให้มีการพัฒนาบุคลากรก่อนที่จะมีการแยกพระราชบัญญัติออกไป
- ผลกระทบของข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น
 - สนธิสัญญา CITES (การสงวนพันธุ์สัตว์)
 - อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ
 ดังนั้น การทำข้อตกลงควรจะต้องผ่านกระบวนการพิจารณาอย่างรอบคอบ

- กลไกทางกฎหมายที่มีอยู่บางครั้งไม่สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การขายตรง จึงควรต้องหากกลไกหรือมาตรการอื่นที่มีประสิทธิภาพเข้ามากำกับดูแล (ซึ่งที่จริงแล้ว มีพระราชบัญญัติขายตรงกำกับดูแล (สบบ.) แต่มีการหลีกเลี่ยง)
 - ควรต้องกำหนดนิยามในกฎหมายให้ชัดเจน โดยมีระดับการจัดแบ่งประเภทผลิตภัณฑ์หรือเกณฑ์การตัดสินให้ชัดเจน เช่น การกินอาหารเป็นยา หรือยาสมุนไพร และควรต้องคำนึงถึงการค้าระหว่างประเทศด้วย โดยควรให้สอดคล้องกับการกำหนดประเภทผลิตภัณฑ์ตามสากลด้วย
 - ควรแยกสมุนไพรที่เกี่ยวกับอาหารสัตว์ วัตถุอันตราย
- **กลุ่มผู้ประกอบการและการตลาด**
 - การเพาะปลูก**
 ๑. ให้มีการกำหนดราคากลางของวัตถุดิบสมุนไพร
 - ในสมุนไพรที่มีมาตรฐาน(GPA, เกษตรอินทรีย์)
 - ราคาที่ได้สูงกว่าสมุนไพรทั่วไป โดยมาตรฐานราคาจะเป็นตัวแทนเกษตรกร และตัวแทนอุตสาหกรรมตกลงร่วมกัน
 - กรมวิชาการเกษตร รับผิดชอบด้านมาตรฐานและพันธุ์พืช
 ๒. แหล่งวัตถุดิบอื่น ๆ ได้แก่ จากกรมป่าไม้ และหน่วยงานราชการทหารพัฒนา ร่วมกับกรมวิชาการเกษตร และ มกท.

มาตรฐานการผลิต

๑. มาตรฐาน GMP
 - กำหนดมาตรฐาน GMP
 - เสนอให้พิจารณาใหม่ในยาสมุนไพรและอาหารเสริม
๒. การจัดตั้งโรงงานกลาง ๔ ภาค

กฎหมายเกี่ยวกับสมุนไพร

๑. กลุ่มยา ให้กรมพัฒนาแพทย์แผนไทยเป็นผู้ดูแลโดยตรง
๒. นำตำรับยามาพิจารณาให้สามารถอ้างสรรพคุณที่มีการระบุไว้(ในตำรายา) ได้ทั้งอาหารเสริม เครื่องสำอาง และยา
๓. พิจารณาให้มีการทำประชาพิจารณ์ก่อนมีการออกกฎหมายหรือกฎระเบียบ
๔. กำหนด Positive list เครื่องสมุนไพรที่จะนำมาใช้ในผลิตภัณฑ์อาหารเสริม
๕. ผู้เชี่ยวชาญต้องมีเอกสารอ้างอิงและผลวิจัยอ้างอิงในการเสนอความคิดเห็นในการพิจารณากฎระเบียบโดยจะต้องแสดงเอกสารอ้างอิงดังกล่าวเมื่อมีการร้องขอจากผู้เกี่ยวข้อง

LIART

การวิจัยสมุนไพร

๑. ให้มีการจัดตั้งในการรวบรวมข้อมูลการวิจัยสมุนไพรเพื่อนำมาใช้ในการอาหารเสริม เครื่องสำอาง และยาสมุนไพร (ให้มี one stop service) ด้วย
๒. ต้องการให้มีการวิจัยในสมุนไพรต้นตำรับ
๓. การวิจัย efficacy และ safety ในสมุนไพรเดี่ยว
๔. การถ่ายทอดเทคโนโลยี งานวิจัย ต้องโปร่งใสทั่วถึงมีระยะเวลา ถ้าไม่ถูกนำมาใช้ ในเวลาที่กำหนดให้เผยแพร่ให้ทุกคนเข้าถึงได้ และนำไปใช้ได้
๕. เพิ่มแหล่งวิจัยให้พอเพียงกับความต้องการของเอกชน

การตลาด

๑. มาตรฐานโรงงานผลิตในโรงพยาบาลควรใช้มาตรฐานเดียวกันกับโรงงานเอกชน
๒. งาน h&b ให้เน้นที่มงานเป็นสมุนไพร
๓. ส่งเสริมการแสดงสินค้าสมุนไพรในต่างประเทศเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สมุนไพรไทยในต่างประเทศ

Legislative Institutional Repository of Thailand